

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ

- ISTORIE - ARHEOLOGIE - MUZEOLOGIE -

A MUZEULUI NAȚIONAL DE ISTORIE A MOLDOVEI

(ediția a XXXV-a)

23-24 octombrie 2025

**PROGRAM
REZUMATELE COMUNICĂRILOR**

Chișinău 2025

COMITETUL ORGANIZATORIC:

Dr. hab. Lilia ZABOLOTNAYA, Muzeul Național de Istorie a Moldovei – președinte

Dr., conf. univ. Aurel ZANOCI, Universitatea de Stat din Moldova

Dr. Mariana SÎRBU, Muzeul Național de Istorie a Moldovei

Livia ERMURACHI, Muzeul Național de Istorie a Moldovei

Olga ANDRANOVICI, Muzeul Național de Istorie a Moldovei

Lucia MARINESCU, Muzeul Național de Istorie a Moldovei

Ana Maria RUSNAC, Muzeul Național de Istorie a Moldovei

Diana STROICI, Muzeul Național de Istorie a Moldovei

COMITETUL ȘTIINȚIFIC:

Conf. univ., dr. hab. Eugen SAVA, Muzeul Național de Istorie a Moldovei – președinte

☎ 0000-0002-2811-4208

Prof. univ., dr. hab. Gheorghe POSTICĂ, Muzeul Național de Istorie a Moldovei

☎ 0000-0002-2609-1575

Prof. univ, dr. hab. Andrzej MICHAŁOWSKI, Universitatea „Adam Mickiewicz”, Poznań, Polonia

☎ 0000-0003-1778-9725

Prof. univ., dr. hab. Florin PINTESCU, Universitatea „Ștefan cel Mare”, Suceava, România

☎ 0000-0002-5374-2871

Dr. hab. Igor SAPOZHNIKOV, Institutul de Arheologie al Academiei Naționale de Științe a Ucrainei

☎ 0000-0003-3889-6714

Prof. univ., dr. hab. Jerzy SPERKA, Universitatea Śląsk, Katowice, Polonia

☎ 0000-0002-1316-4640

Dr. hab. Liliana CONDRATICOVA, Academia de Științe a Moldovei

☎ 0000-0002-8735-3364

Dr. hab. Elena PLOȘNIȚA, Muzeul Național de Istorie a Moldovei

☎ 0000-0001-9061-3369

Dr. Ana BOLDUREANU, Muzeul Național de Istorie a Moldovei

☎ 0000-0002-3686-1393

Dr. Ludmila COJOCARU, Muzeul Național de Istorie a Moldovei

☎ 0000-0002-5025-6376

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții din Republica Moldova

Conferința științifică a Muzeului Național de Istorie a Moldovei : ediția a 35-a, 23-24 octombrie 2025 : Program. Rezumatele comunicărilor / comitetul științific: Eugen Sava (președinte) [et al.]. – Chișinău : [S. n.], 2025 (Bons Offices). – 240 p. – (Istorie. Arheologie. Muzeologie, ISBN 978-9975-87-140-2).

Antetit.: Muzeul Național de Istorie a Moldovei. – Texte : lb. rom., engl., fr. – Finanțat de Ministerul Educației și Cercetării al Republicii Moldova. – [10] ex.

ISBN 978-5-36241-570-9.

94+902/904+069(082)=135.1=111=133.1

C 65

Conferință organizată în cadrul subprogramului 180101: „Patrimoniul istorico-arheologic muzeal: sistematizare și valorificare științifico-culturală” al Muzeului Național de Istorie a Moldovei, finanțat de Ministerul Educației și Cercetării al Republicii Moldova.

Joi, 23 octombrie 2025
Muzeul Național de Istorie a Moldovei
(Sala Albastră)

<https://meet.google.com/ugo-nxwv-pjw>

**Orele 10⁰⁰ - 10³⁰. Ședința de deschidere a conferinței științifice.
Alocuțiuni**

Eugen SAVA, director general, Muzeul Național de Istorie a Moldovei
Vladimir VORNIC, secretar de stat, Ministerul Culturii al Republicii Moldova.
Cuvânt de salut din partea Ministerului Educației și Cercetării al Republicii Moldova

Liliana CONDRATICOVA, secretar științific general, Academia de Științe a Moldovei

Igor BERCU, decan, Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea de Stat din Moldova

Orele 10³⁰ - 11¹⁵. Lansări de carte

Revista: *Tyragetia*, vol. XIX, nr. 2, 2025 (*Lilia ZABOLOTNAIA*)

Monografie: Mariana Sîrbu, *Bronzul târziu dintre Carpați și Marea Azov. Materialitatea din așezările Noua-Sabatinovka-Coslogeni*. Biblioteca Tyragetia, XLII. Chișinău, 2025 (*Gheorghe POSTICĂ*)

Orele 11¹⁵ - 12⁰⁰. Ședința plenară

Moderator – Eugen SAVA

Sergiu BODEAN (Muzeul Național de Istorie a Moldovei) – O statueta antropomorfă cu trăsături realiste din așezarea Cucuteni-Tripolie Glinjeni *La Glinjenii Noi* / An anthropomorphic figurine with realistic features from a Cucuteni-Tripolie culture settlement Glinjeni-*La Glinjenii Noi*

Sergiu MUSTEATĂ (Universitatea „Valahia” din Târgoviște, România) – Gamificare pentru activități comunitare de patrimoniu din Cehia, Bulgaria, Italia, România, Slovacia și Republica Turcia / Gamification of community-based heritage work in Czechia, Bulgaria, Italy, Italy, Romania, Slovakia, and the Republic of Türkiye

Orele 12⁰⁰ - 13⁰⁰. Pauză

Orele 13⁰⁰ - 17⁰⁰. Comunicări în secții

Orele 15⁰⁰ - 15³⁰. Pauză de cafea

Vineri, 24 octombrie 2025

Muzeul Național de Istorie a Moldovei

Orele 9⁰⁰ - 13⁰⁰. Comunicări în secții

Orele 11⁰⁰ - 11³⁰. Pauză de cafea

Secția ARHEOLOGIE (I)

Joi, 23 octombrie 2025

Muzeul Național de Istorie a Moldovei

(Sala de ședințe nr. 1, anticamera)

<https://meet.google.com/qkb-sonm-cfc>

Orele 13⁰⁰ - 17⁰⁰. Comunicări

Moderatori – *Eugen MISTREANU, Alla HLAVENTCHUK*

Alla HLAVENTCHUK (Muzeul de Arheologie din Odesa, Academia Națională de Științe a Ucrainei) – Set de amulete din stațiunea paleolitică târzie de la Anetivka 2 / A set of domestic amulets from the Late Paleolithic site of Anetivka 2

Sergii RYZHOV (Universitatea Națională „Taras Shevchenko”, Kiev, Ucraina), *Vadim STEPANCHUK* (Institutul de Arheologie al Academiei Naționale de Științe a Ucrainei) – Studiu microanalitic preliminar al microlitelor non-geometrice din stratul I al sitului Mira (cca. 30 ka BP) / Preliminary microanalytical study of non-geometric microliths from layer I of the Mira site (c. 30 ka BP)

Guram CHKHATARASHVILI (Universitatea de Stat „Shota Rustaveli”, Batumi, Georgia) – Răspândirea obsidianului și mobilitatea umană timpurie în Caucazul de Vest / Spread of obsidian and mobility of early humans in Western Caucasus

Dmytro KIOSAK (Centrul de Arheologie Leibniz, Standort, Germania) – Cilighider – un nou sit epigravetien din regiunea Dunării de Jos / Cilighider – a new Epigravettian site in the Lower Danube region

Adrian BĂLĂȘESCU (Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București, Academia Română), *Radu VALENTIN* (Muzeul Național de Istorie a României; Institutul de Cercetări al Universității din București, România) – Arheozoologia primelor comunități umane neolitice din Dobrogea (mileniul VI-lea a. Chr.) / Archaeozoology of the first Neolithic human communities in Dobruja (6th millennium BC)

Eugen MISTREANU (Muzeul Național de Istorie a Moldovei) – Ceramica pictată în așezările gumelnițene la est de râul Prut / Painted pottery in the Gumelnița settlements east of the Prut River

Orele 15⁰⁰ - 15³⁰. Pauza de cafea

Moderatori – *Sergiu BODEAN, Adela KOVÁCS*

Sergiu BODEAN (Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava, România) – Prospekțiune arheologică de suprafață în așezarea Cucuteni A-B Dumbrăvița I / Archaeological surface survey at the Cucuteni A-B settlement of Dumbrăvița I

Adela KOVÁCS, Alexandru NECHIFOR (Muzeul Județean Botoșani, România), *Doris MISCHKA, Carsten MISCHKA* (Universitatea FriedrichAlexander, Erlangen-Nürnberg, Germania), *Constantin APARASCHIVEI* (Muzeul Național al Bucovinei, Suceava, România), *Valentin ENACHE* (freelancer) – Piese de mici dimensiuni și reprezentări figurative (antropomorfe și zoomorfe), descoperite în siturile Văculești-La Prisacă și Văculești-La Odaie, județul Botoșani / Small-sized objects and figurative representations (anthropomorphic and zoomorphic) discovered at the sites of Văculești-La Prisacă and Văculești-La Odaie, Botoșani County

Igor MANZURA (Muzeul Național de Istorie a Moldovei) – Câinii tăcuți ai uitării / Silent dogs of oblivion

Svitlana IVANOVA (Institutul de Arheologie al Academiei Naționale de Științe a Ucrainei) – Sex, vârstă și viață. Mormintele culturii Budjak/Yamna din regiunea nord-vestică a Mării Negre / Sex, age and life. Burials of the Budzhak/Yamna culture in the Northwestern Black Sea Region

Valeriu BUBULICI, Denis TOPAL (Muzeul Național de Istorie a Moldovei) – Tumuli din epoca bronzului din apropierea satului Doina, raionul Cahul (săpăturile din 1990) / The Bronze Age tumuli near the village of Doina, Cahul district (excavations of 1990)

Vineri, 24 octombrie 2025
Muzeul Național de Istorie a Moldovei
(Sala de ședințe nr. 1, anticamera)

<https://meet.google.com/qkb-sonm-cfc>

Orele 9⁰⁰ - 12⁰⁰. Comunicări

Moderatori – Mariana SÎRBU, Victor SAVA

Victor SAVA (Institutul de Cercetări Socio-Umane „Titu Maiorescu” din Timișoara; Complexul Muzeal Arad, România) – Mega-forturile epocii bronzului târziu de la Mureșul de Jos (aprox. 1450-1250 a. Chr.) / Late Bronze Age mega-forts from the Lower Mureș (ca. 1450-1250 BC)

Mariana SÎRBU (Muzeul Național de Istorie a Moldovei) – Morminte și depuneri de oase umane în așezările complexului cultural NouaSabatinovka-Coslogeni / Graves and human bone storages in the settlements of the Noua-Sabatinovka-Coslogeni cultural complex

Vasile DIACONU (Complexul Muzeal Național Neamț, Muzeul de Istorie și Etnografie Târgu Neamț, România), *Jaroslav PEŠKA* (Centrul Arheologic Olomouc, Cehia), *Tomáš TENCER*, *Jan HAVELKA*, *Jiří GERŠL* (Departamentul de Arheologie și Muzeologie, Universitatea Masarik, Brno, Cehia), *Vlad DULGHERIU* (Geocad Services SRL, România) – Cercetări geofizice și investigații LiDAR la tumuli din zona subcarpatică a județului Neamț (România) / Geophysical research and LiDAR investigations at burial mounds in the sub-Carpathian region of Neamț County (Romania)

Sorin IGNĂTESCU, *Irina RUSU* (Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava, România), *Jan ROMANISZYN* (Universitatea „Adam Mickiewicz” din Poznań, Polonia) – Cercetări interdisciplinare cu privire la utilizarea spațiului în situl arheologic de la Fetești-La Schit / Interdisciplinary research regarding space management at the archaeological site of Fetești-La Schit

Dorin SÂRBU (Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, Academia Română, București, România) – Însmormântări preistorice și medievale din tumulul de la Baba Ana (Sit 2), jud. Prahova. Săpături preventive pe autostrada

A7 Ploiești-Buzău / Prehistoric and medieval burials from the Baba Ana tumulus (Site 2), Prahova County. Preventive excavations on the A7 Ploiești-Buzău highway

Oleksandr SYMONENKO, Olena DZNELADZE (Institutul de Arheologie al Academiei Naționale de Științe a Ucrainei, Kiev), *Denis SIKOZA* (Inspectoratul Regional de protejare a siturilor istorice și culturale, regiunea administrativă Herson, Ucraina) – Patrimoniul arheologic al regiunii Herson: ocupație, distrugere, perspective de cercetare / Archaeological heritage of the Kherson Region: occupation, destruction, prospects of study

Svitlana BILLAIEVA (Universitatea Națională „Academia Kyiv-Mohyla”, Ucraina) – Păstrarea colecțiilor arheologice din Ucraina în realitatea contemporană / The preservation of archaeological collections in Ukraine in the modern reality

Artur COTRUȚĂ, Mihail BĂȚ (Centrul de Arheologie „Ion Niculiță”, Universitatea de Stat din Moldova) – Agenția Națională Arheologică – organ de constatare a faptei ilicite și atribuții de aplicare a sancțiunii în domeniul patrimoniului cultural / National Archaeological Agency – enforcement body for illegal acts and with powers to apply sanctions in the field of cultural heritage

Secția ARHEOLOGIE (II)

Joi, 23 octombrie 2025

Muzeul Național de Istorie a Moldovei

(Sectorul Arheologie, hol etaj)

<https://meet.google.com/wsz-fcxs-uwb>

Orele 13⁰⁰ - 17⁰⁰. Comunicări

Moderatori – Aurel ZANOCI, Irina RUSU

Livia ERMURACHI (Muzeul Național de Istorie a Moldovei; Universitatea Valahia din Târgoviște, România) – Complexe menajere/depozitare din așezarea Trinca „Izvorul lui Luca” / Household/storage complexes from the Trinca “Izvorul lui Luca” settlement

Dumitru CONDREA (Centrul de Arheologie „Ion Niculiță”, Universitatea de Stat din Moldova) – Prospekțiuni aeriene, laser terestre și geofizice în cercetarea fortificațiilor epocii fierului din spațiul pruto-nistean / Aerial, terrestrial laser and geophysical surveys in the research of the Iron Age fortifications in the Prut-Dniester area

Evelina KRAVCHENKO (Institutul de Arheologie al Academiei Naționale de Științe a Ucrainei, Kiev) – Necropola Uch-Baş: localizare, organizare, datare, rituri funerare și practici comemorative / The Uch-Bash Cemetery: localization, order, dating, funerary and commemoration custom

Oleksandr MOHYLOV (Institutul de Arheologie al Academiei Naționale de Științe a Ucrainei, Kiev) – Cercetarea unui mormânt plan scitic în regiunea mijlocie a râului Ros / Investigation of a Scythian earthen grave in the Middle Ros Region

Irina RUSU (Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava, România) – Câteva date despre amenajarea spațiului pentru construcția locuințelor de la începutul celei de-a doua epoci a fierului în partea septentrională a Podișului Nord-Moldovenesc / Some data on the arrangement of space for the construction of dwellings at the beginning of the Late Iron Age in the northern part of the North Moldavian Plateau

Sergiu SERBINOV, Aurel ZANOCI (Centrul de Arheologie „Ion Niculiță”, Universitatea de Stat din Moldova) – Noi așezări ale culturii getice în microzona Hansca, raionul Ialoveni / New settlements of the Getic culture in the Hansca microzone, Ialoveni district

Orele 15⁰⁰ - 15³⁰. Pauza de cafea

Moderatori – Octavian MUNTEANU, Mihaela IACOB

Margareta-Simina STANC (Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, România), *Petre COLȚEANU* (Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța, România), *Mihaela DANU, Eliza-Ioana CREȚU, Patrizia Nancy BEJENARU, Mirel BUDEȘTEANU* (Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, România), *Constantin-Aurel MOTOTOLEA* (Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța, România), *Luminița BEJENARU* (Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, România) – Resurse animale și vegetale utilizate în economia alimentară a așezărilor din a doua epocă a fierului de la Medgidia (județul Constanța, România): date arheozoologice și arheobotanice / Animal and plant resources used in the food economy of the Late Iron Age settlements at Medgidia (Constanța County, Romania): archaeozoological and archaeobotanical data

Cristian COROLENCO (Muzeul Național de Istorie a Moldovei), *Octavian MUNTEANU, Vadim ȘERBAN* (Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău) – Dincolo de harta cunoscută: un model predictiv pentru siturile Poieniști-Lucașeuca din raionul Orhei / Beyond the known map: a predictive model for the Poieniști-Lucașeuca sites in Orhei district

Dan MATEI (Muzeul de Istorie Turda, România) – Asupra Daciei din epoca „anarhiei militare” (Maximinus Thrax-Aurelianus) în 2025: bloc informațional existent și deziderate / On Dacia of the „military anarchy” epoch (Maximinus Thrax-Aurelianus) in 2025: existing informational block and desiderata

Mihaela IACOB (Universitatea „Dunărea de Jos” Galați; Ministerul Culturii, România), *Dorel PARASCHIV* (Institutul de Cercetări Eco-Muzeale „Gavrilă Simion”, Tulcea, România) – Ibida (Slava Rusă, jud. Tulcea, Romania) în epoca romană: date numismatice / Ibida (Slava Rusă, Tulcea County, Romania) in the Roman epoch: numismatic data

Margareta-Simina STANC (Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, România), *Constantin BĂJENARU* (Muzeul de Istorie Națională și Arheologie, Constanța, România), *Eldira-Gabriela HUGEANU*, *Florentina-Rebeca MARCU* (Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, România), *Constantin-Aurel MOTOTOLEA* (Muzeul de Istorie Națională și Arheologie, Constanța, România) – Studiul unui eșantion arheozoologic provenit din Cetatea Ulmetum (comuna Pantelimon, județul Constanța, România). Date preliminare pentru nivelul de secol VI p. Chr. / The Study of an archaeozoological sample from Ulmetum Fortress (Pantelimon commune, Constanța County, Romania). Preliminary data for the 6th century AD level

Vineri, 24 octombrie 2025
Muzeul Național de Istorie a Moldovei
(Sectorul Arheologie, hol etaj)

<https://meet.google.com/wsz-fcxs-uwb>

Orele 9⁰⁰ - 12⁰⁰. Comunicări

Moderatori – *Gheorghe POSTICĂ, Mariana GUGEANU*

Michael MEYER (Universitatea Liberă Berlin, Germania), *Octavian MUNTEANU* (Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău), *Vasile IARMULSCHI*, *Torben SCHATTE* (Universitatea Liberă Berlin, Germania), *Vadim ȘERBAN*, *Cristian COROLENCO*, *Cristin GHIMPU*, *Cătălin CUREA*, *Nicolae ELFAND* (Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău) – Vestigii medievale în situl Ivancea *Sub Pădure*: o structură adâncită în sol cu instalație de foc realizată din lut / Medieval remains at the Ivancea *Sub Pădure* site: an underground structure with a clay hearth

Michael MEYER (Universitatea Liberă Berlin, Germania), *Octavian MUNTEANU* (Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău), *Vasile IARMULSCHI*, *Torben SCHATTE* (Universitatea Liberă Berlin, Germania), *Cristian COROLENCO*, *Vadim ȘERBAN*, *Nicolae ELFAND*, *Cătălin CUREA*, *Cristin GHIMPU* (Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău) – Vestigii medievale în situl Ivancea *Sub Pădure*: o structură adâncită în sol cu instalație de foc din piatră / Medieval remains at the Ivancea *Sub Pădure* site: an underground structure with a stone hearth

Mariana GUGEANU (Centrul de Cercetare și Conservare-Restaurare a Patrimoniului Cultural, Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași, România) – Problematika restaurării piesei textile liturgice *Stihar* provenite din săpături arheologice / Issues related to the restoration of the liturgical textile item *Sticharion* originating from archaeological excavations

Dmytro YANOV (Universitatea Eberhard Karls, Tübingen, Germania; Rezervația Cultural-Naturală „Orheiul Vechi”) – Descoperiri monetare

recente din Rezervația Cultural-Naturală „Orheiul Vechi” / Recent coin discoveries from Orheiul Vechi Cultural-Natural Reserve

Diana STROICI (Muzeul Național de Istorie a Moldovei) – Locuințele adâncite nr. 2 și 3 din așezarea fortificată Alcedar: inventar și context (1953) / Underground dwellings no. 2 and 3 in the fortified settlement of Alcedar: finds and context (1953)

Ion TENTIUC (Muzeul Național de Istorie a Moldovei) – Unelte pentru recoltat medievale timpurii, descoperite la est de Carpați / Early medieval harvesting tools found east of the Carpathians

Gheorghe POSTICĂ (Institutul de Istorie, Universitatea de Stat din Moldova) – Stratigrafia arheologică a Bisericii Adormirea Maicii Domnului de la Mănăstirea Căpriană / Archaeological stratigraphy of the Church of the Assumption of the Virgin Mary at Căpriană Monastery

Gheorghe POSTICĂ, Ion TENTIUC (Muzeul Național de Istorie a Moldovei) – Istoricul cercetării arheologice a așezărilor medievale timpurii de la Alcedar și Echimăuți / The history of archaeological research of the early medieval settlements at Alcedar and Echimăuți

Secția ISTORIE MEDIEVALĂ ȘI MODERNĂ

Joi, 23 octombrie 2025

Muzeul Național de Istorie a Moldovei

(Sala de ședințe, hol etaj)

<https://meet.google.com/ndp-hzwb-sna>

Orele 13⁰⁰ - 17⁰⁰. Comunicări

Moderatori – *Ginel LAZĂR, Igor BERCU*

Șarolta SOLCAN (Universitatea din București, România) – Femeia din Transilvania în a doua jumătate a secolului al XIV-lea: între familie și autorități / Transylvanian woman in the second half of the 14th century: between family and authorities

Ginel LAZĂR (Muzeul Național de Istorie a României) – Un hrisov de la Vasile Lupu, emis la Iași, 26 martie 1642 (1750), prin care întărește mănăstirii Râșca stăpânirea peste satul Ustia, ținutul Orhei / An act issued by Prince Vasile Lupu in Iași, 26 March 1642 (1750), confirming the ownership of Râșca Monastery over the Ustia village, Orhei County

Elnur Latif oglu HASANOV (Academia Națională de Științe din Azerbaidjan, filiala Ganja) – Studiul unor aspecte ale culturii urbane din Ganja pe baza surselor medieval / Investigation of some issues of urban culture of Ganja based on medieval sources

Igor BERCU (Departamentul Istoria Românilor, Universală și Arheologie, Universitatea de Stat din Moldova) – Influența civilizației otomane asupra culturii elitei moldovenești / The influence of Ottoman civilization on the culture of the Moldovan elite

Ilona CZAMAŃSKA (Universitatea „Adam Mickiewicz”, Poznań, Polonia) – Epoca fanarioților în Țările Române: progres sau regres / The Phanariote Era in the Romanian Principalities: progress or regress

Bardan PETRUȚA (cercetător independent, România) – Despre construcțiile laice și ecleziastice ale boierilor Rudeni (sec. XVI-XVII) / On the secular and ecclesiastical constructions of the Rudeni boyars (16th-17th centuries)

Radu CÂRCIUMARU (Universitatea „Valahia” din Târgoviște, România) – Scurte considerații despre negustorii din Târgoviște în prima jumătate a veacului al XVII-lea / Brief observations on the merchants of Târgoviște in the first half of the 17th century

Ludmila MALAI (Școala Doctorală Științe Umaniste și ale Educației, Universitatea de Stat din Moldova) – Schimbările geopolitice la sfârșitul sec. al XVII-lea în Centrul și Sud-Estul Europei în contextul păcii de la Karlowitz / The geopolitical changes in Central and South-Eastern Europe at the end of the 17th century, in the context of the Peace of Karlowitz

Orele 15⁰⁰ - 15³⁰. Pauza de cafea

Moderatori – *Elena CHIABURU, Valentin TOMULEȚ*

Alina FELEA (Institutul de Istorie, Universitatea de Stat din Moldova) – Între sentimentul religios și afecțiunea familială: epitafurile din Țările Române și țările vecine (a doua jumătate a sec. al XVII-lea - începutul sec. al XIX-lea) / Between religious feeling and family affection: epitaphs in the Romanian Principalities and neighboring countries (second half of the 17th century - beginning of the 19th century)

Viktor FILAS (Academia națională din Hortița, Zaporizhzhia, Ucraina; Basilian Fathers Museum Edmonton, Canada) – O privire asupra Chiliei din secolul al XVIII-lea: simbolism și realitate în gravura lui Nikolaus Kleemann, Kilianova / A look at 18th century Kilia: symbolism and reality in Nikolaus Kleemann's Engraving, Kilianova

Ana BOLDUREANU (Muzeul Național de Istorie a Moldovei) – Descoperiri monetare recente din orașul Chișinău / Recent coin finds in Chișinău

Lilia ZABOLOTNAIA (Muzeul Național de Istorie a Moldovei) – O gravură cu chipul lui Dimitrie Cantemir în iconografia europeană: autenticitate istorică, interpretarea artistică și simbolică a portretului / An engraving of Dimitrie Cantemir in European art: historical authenticity, artistic and symbolic interpretation of the portrait

Elena CHIABURU (Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, România) – Completări privitoare la istoria celui dintâi volum de poezii tipărite în Țările Române: Ioan Cantacuzino, *Poezii nouă* (Dubăsari, 1795) / Additions to the history of the first volume of poetry printed in the Romanian Principalities: Ioan Cantacuzino, *Poems to Us* (Dubăsari, 1795)

Valentin TOMULEȚ (Departamentul Istoria Românilor, Universală și Arheologie, Universitatea de Stat din Moldova) – Dificultăți și obstacole în procesul de confirmare a statutului de odnodvorț în Basarabia / Difficulties and obstacles in the process of confirming the status of Odnodvortsy in Bessarabia

Secția ISTORIE MEDIEVALĂ ȘI MODERNĂ

Vineri, 24 octombrie 2025

Muzeul Național de Istorie a Moldovei

(Sala de ședințe, hol etaj)

<https://meet.google.com/ndp-hzwb-sna>

Orele 9⁰⁰ - 13⁰⁰. Comunicări

Moderatori – *Andrei EMILCIUC, Eugen-Tudor SCLIFOS*

Ana GRIMALSCHI (Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”, Academia Română, România) – Generalul Pavel Kiseleff și elita Țărilor Române în timpul adoptării Regulamentelor Organice / General Pavel Kiseleff and the political elite of the Romanian Principalities during the implementation of the Organic Regulations

Adrian URSACHI (Casa Județeană de Asigurări de Sănătate Iași, România) – Din activitatea cotidiană a unei instituții regulamentare: Comitetul Sănătății la 1835 / From the daily activity of a Regulatory Institution: the Health Committee in 1835

Mariana URSACHI (Serviciul Județean Iași al Arhivelor Naționale, România) – Măsuri pentru combaterea lăcustelor în Moldova în prima jumătate a secolului al XIX-lea / Locust control measures in Moldova in the first half of the 19th century

Anastasia GUȚU (Institutul de Istorie, Universitatea de Stat din Moldova) – Negustorii basarabeni și barierele vamale în comerțul cu Imperiul Austriac în prima jumătate a secolului al XIX-lea / Bessarabian merchants and customs barriers in trade with the Austrian Empire in the first half of the 19th century

Andrei EMILCIUC (Institutul de Istorie, Universitatea de Stat din Moldova) – Supunerea fiscală a populației de pe insula Sf. Gheorghe după anexarea la Imperiul Rus (1829-1854) / Tax subjection of the St. George Island population after the annexation to the Russian Empire (1829-1854)

Cristina GHERASIM (Departamentul Istoria Românilor, Universală și Arheologie, Universitatea de Stat din Moldova) – Rapoartele

guvernatorului civil al Bessarabiei – surse importante în studierea istoriei Basarabiei în epoca modernă (studiul de caz: anul 1859) / Reports of the Civil Governor of Bessarabia – important sources for the study of Bessarabia history in the Modern Era (case study: the year 1859)

Eugen-Tudor SCLIFOS (Institutul de Istorie, Universitatea de Stat din Moldova) – Problema Basarabiei la Congresul de pace de la Berlin reflectat în presa britanică (iunie-iulie 1878) / The Bessarabian Question at the Berlin Peace Congress as reflected in the British press (June-July 1878)

Izabela-Gabriela NOVAC (Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”, Academia Română, România) – Femeia și sportul în România (1860-1914) în istoriografia românească / Women and Sports in Romania (1860-1914) in Romanian historiography

Orele 11⁰⁰ - 11³⁰. Pauza de cafea

Moderatori – Cristina GHERASIM, Alina FELEA

Maria SMIRNOVA (Școala Doctorală Științe Umaniste și ale Educației, Universitatea de Stat din Moldova) – Școlile parohiale, de zemstvă și ministeriale în comunitățile bulgare din Basarabia în a doua jumătate a secolului al XIX-lea (conform materialelor „Buletinului Eparhial din Chișinău”) / Parochial, Zemstvo, and ministerial schools in the Bulgarian communities of Bessarabia in the second half of the 19th century (based on materials from the “Chișinău Diocesan Bulletin”)

Raluca-Nicoleta PLIAN (Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu” Iași, România) – Prezența armatei imperiale ruse în orașul Iași în timpul Războiului de Independență (1877-1878) / The presence of the Russian Imperial Army in Iași during the War of Independence (1877-1878)

Diana EȚCO (Institutul de Istorie, Universitatea de Stat din Moldova) – Unele aspecte din istoricul evoluției sănătății publice în Basarabia. Studiu de caz: primii ani de la implementarea medicinei de zemstvă în Basarabia (anii `70 ai secolului al XIX-lea). Reușite și inconsecvențe / Some aspects of the history of healthcare evolution in Bessarabia. Case study: the first years of the implementation of Zemstvo medicine in Bessarabia (the 1870s). Successes and inconsistencies

Andreea PANAIT (Muzeul Național al Agriculturii din România) – Odoarele Bisericii „Sfinții Voievozi” din București donate de negustorul Stoian / The objects of worship of the “Sfinții Voievozi” Church in Bucharest, donated by the merchant Stoian

Alla CEASTINA (Institutul Patrimoniului Cultural, Ministerul Culturii al Republicii Moldova) – Documente de arhivă legate de numele principesei Elena Hangerli-Ghica, proprietara orașului Orhei și a suburbiilor sale în secolul al XIX-lea / Archival documents related to the name of Princess Elena Hanzherli-Ghica, the owner of the city of Orhei and its suburbs in the 19th century

Cristina GHERASIM, Diana MOCANU (Universitatea de Stat din Moldova) – Implicarea zemstvei în protecția și educația orfanilor din Basarabia (studiu de caz: anii 1899-1903) / Involvement of Zemstvo in the protection and education of orphans in Bessarabia (case study: 1899-1903)

Viorel BOLDUMA (Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău) – Emigrarea populației din județele Ismail și Akkerman în extremul orient la începutul secolului XX / Emigration of the population of Ismail and Akkerman counties to the Far East at the beginning of the 20th century

Secția ISTORIE CONTEMPORANĂ

Joi, 23 octombrie 2025

Muzeul Național de Istorie a Moldovei

(Atelier, demisol)

<https://meet.google.com/oaa-aupz-tau>

Orele 13⁰⁰ - 17⁰⁰. Comunicări

Moderatori – Anatol PETRENCU, Adrian DOLGHI

Mariana ȘLAPAC (Institutul Patrimoniului Cultural, Ministerul Culturii al Republicii Moldova) – Arhitectura industrială din Basarabia interbelică / Industrial architecture in interwar Bessarabia

Cătălina FRANGOPOL (Școala Doctorală Științe Umaniste și ale Educației, Universitatea de Stat din Moldova) – Instituționalizarea silviculturii în Basarabia în perioada interbelică: context, reforme și consecințe / The institutionalization of forestry in Bessarabia during the interwar period: context, reforms, and consequences

Božica SLAVKOVIĆ MIRIĆ (Institutul de Istorie Recentă a Serbiei, Belgrad, Serbia) – Cooperarea turistică între Iugoslavia și Albania în perioada interbelică / Tourist cooperation between Yugoslavia and Albania in the interwar period

Ana MOLCOSEAN (Școala Doctorală Științe Umaniste și ale Educației, Universitatea de Stat din Moldova) – Întreprinderile industriale din municipiul Bălți în anul 1937: o radiografie a economiei interbelice / Industrial enterprises in Bălți municipality in 1937: an analysis of the interwar economy

Aurel FONDOS (Școala Doctorală Științe Umaniste și ale Educației, Universitatea de Stat din Moldova) – Impactul mass-mediei asupra transformării vieții cotidiene din Basarabia anilor 1930 / The impact of the media on the transformation of daily life in Bessarabia in the 1930s

Daniela PATRAȘ (Universitatea „Valahia” din Târgoviște, România) – Regele Carol II și responsabilitatea deciziei politice în cedarea Basarabiei (1940) / King Carol II and the responsibility of the political decision in the ceding of Bessarabia (1940)

Olga TERZI (Agenția Națională a Arhivelor) – Comunitățile bulgară și găgăuză din Basarabia în vara anului 1940 / The Bulgarian and Gagauz communities in Bessarabia during the summer of 1940

Alexandru MOLCOSEAN (Institutul de Istorie, Universitatea de Stat din Moldova) – Documente inedite privitoare la istoricul și activitatea obștilor de muncă din Transnistria / Unpublished documents on the history and activities of the labor collectives in Transnistria

Sergiu MUSTEAȚĂ (Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău) - Istoria departamentului românesc al radio Europa Liberă – izvoarele cercetării și istoriografia problemei / The history of the romanian department of radio Europa Liberă – the sources of research and the historiography of the problem

Orele 15⁰⁰ - 15³⁰. Pauza de cafea

Moderatori – *Mariana ȘLAPAC, Nicolae FUȘTEI*

Boris TOMANIĆ (Institutul de Istorie Contemporană, Belgrad, Serbia) – Operațiunea Iași-Chișinău și transformările politice din Balcani la sfârșitul anului 1944 / The Jassy-Kishinev Offensive and political transformations in the Balkans in late 1944

Marian-Alin DUDOI (Liceul Tehnologic Segarcea și Școala gimnazială Cârna, județul Dolj, România) – Complotul descoperit de generalul Rădescu, care avea drept scop răsturnarea guvernului său / The plot to overthrow the government, uncovered by General Rădescu

Crina HAREA (Școala Doctorală Științe Umaniste și ale Educației, Universitatea de Stat din Moldova) – Viziunea lui Lucian Boia despre Regele Mihai/ Lucian Boia's perspective on King Michael

Nicolae FUȘTEI (Institutul de Istorie, Universitatea de Stat din Moldova) – Memorie, mit și manipulare: cazul celor 28 de panfiloviști / Memory, myth, and manipulation: the case of the 28 Panfilov Guardsmen

Anatol PETRENCU (Departamentul Istoria Românilor, Universală și Arheologie, Universitatea de Stat din Moldova) – Decesul lui Iosif Stalin în memoriile deportaților basarabeni / The death of Joseph Stalin in the memoirs of Bessarabian deportees

Adrian DOLGHI (Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală) – Sistemul de alimentație publică în RSS Moldovenească în anii 1944-1961/ The public catering system in the Moldavian SSR in 1944-1961

Secția ISTORIE CONTEMPORANĂ
Vineri, 24 octombrie 2025
Muzeul Național de Istorie a Moldovei
(Atelier, demisol)

<https://meet.google.com/oa-aupz-tau>

Orele 9⁰⁰ - 13⁰⁰. Comunicări

Moderatori – *Silviu ANDRIEȘ-TABAC, Serghei PILIPEȚCHI*

Angela LISNIC (Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău) – Referințe și delimitări teoretico-metodologice privind noțiunea de „elită intelectuală” în regimurile totalitare / Theoretical and methodological references and delimitations regarding the notion of “intellectual elite” in totalitarian regimes

Liliana ROTARU (Departamentul Istoria Românilor, Universală și Arheologie, Universitatea de Stat din Moldova) – Prestigiu și marginalitate: salariul învățătorilor din RSSM în perioada postbelică / Between prestige and marginality: the salaries of teachers in the Moldavian SSR in the postwar era

Irina GOFMAN (Universitatea de Stat a Moldovei; Biroul de Arhitectură „Axel Schulschenk”, Essen, Germania) – De la fațade transparente la democrație transparentă: arhitecții-profesori Sep Ruf și Günter Behnisch / From transparent facades to transparent democracy: architect-professors Sep Ruf and Günter Behnisch

Vitalie GUȚU (Universitatea de Stat din Moldova) – Profilul crainicului în audiovizualul din RSS Moldovenească. Metode discursive, de limbaj și ținută mediatică / The profile of the radio and TV announcer in the audiovisual system of the Moldavian SSR. Discursive methods, language and media style

Maria STEPANYANTS (Universitatea „Valahia” din Târgoviște, România) – Istoria și memoria represiunilor staliniste din R(A)SS Moldovenească în manualele școlare de istorie din ciclul liceal din Republica Moldova / The history and memory of Stalinist repressions in the Moldavian Autonomous SSR in high school history textbooks of the Republic of Moldova

Corina SAVIȚCHI (Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău) – Societatea Moldovenească de Prietenie și Relații Culturale cu Țările Străine: un instrument al propagandei comuniste / The Moldovan Society of Friendship and Cultural Relations with Foreign Countries: an instrument of communist propaganda

Violeta TIPA (Institutul Patrimoniului Cultural, Ministerul Culturii al Republicii Moldova) – Teatrul Republican de Păpuși „Licurici” – o istorie controversată (aspecte istoriografice) / Republican Puppet Theater “Licurici” – a controversial history (historiographic aspects)

Svetlana GUMENI (Biblioteca de cultură și literatură polonă „Adam Mickiewicz”, Chișinău) – Contribuția etniei polone la dezvoltarea Chișinăului: documentare și valorificare în cadrul Bibliotecii Adam Mickiewicz / The contribution of the Polish ethnic group to the development of Chișinău, documentation and promotion within the Adam Mickiewicz Library

Orele 11⁰⁰ - 11³⁰. Pauza de cafea

Moderatori – Liliana ROTARU, Angela LISNIC

Denisa Florentina BUDEANCĂ (Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității, București, România) – Opreți muzica! Securitatea împotriva membrilor „Clubului Regilor Liberi” / Stop the music! The Securitate against “Free Kings” Club members

Aurelia TRIFAN (Institutul Patrimoniului Cultural, Ministerul Culturii al Republicii Moldova) – Galerile de la Cricova: peisaj industrial în continuă evoluție / The Cricova Galleries: a continuously evolving industrial landscape

Serghei PILIPEȚCHI (Teatrul Național de Operă și Balet „Maria Bieșu”) – Arta Irinei Press pe scena Teatrului Național de Operă și Balet „Maria Bieșu” / Irina Press’s art on the stage of the National Opera and Ballet Theatre “Maria Bieșu”

Sorin ȘCLEARUC (Institutul de Istorie, Universitatea de Stat din Moldova) – Instituirea studioului „Moldova-Film” în contextul cinematografic sovietic / The establishment of the Moldova-Film Studio in the Soviet cinematographic context

Lilia CRUDU (Institutul de Istorie, Universitatea de Stat din Moldova) – Ocrotirea sănătății în Moldova Sovietică (anii '60 ai sec. XX): stare și probleme / Healthcare in Soviet Moldova in the 1960s: status and problems

Daria PEREVERTAILO (Colegiul Trinity, Dublin, Irlanda) – Muzee, alianțe și puterea soft: valorificarea patrimoniului cultural al Ucrainei în vremuri de criză / Museums, alliances, and soft power: Leveraging Ukraine's cultural heritage in a time of crisis

Silviu ANDRIEȘ-TABAC (Cabinetul de heraldică, Aparatul Președintelui Republicii Moldova) – Însemne teritoriale înregistrate în Armorialul General al Republicii Moldova în anul 2025 / Territorial symbols registered in the General Armorial of the Republic of Moldova in 2025

Secția MUZEOLOGIE

Joi, 23 octombrie 2025

Muzeul Național de Istorie a Moldovei

(Sala 141)

<https://meet.google.com/obn-fwgc-mdx>

Orele 13⁰⁰ - 17⁰⁰. Comunicări

Moderatori – *Elena PLOȘNIȚA, Lucia MARINESCU*

Elena PLOȘNIȚA (Muzeul Național de Istorie a Moldovei) – Muzeul local – concept și instituționalizare / Local museum – concept and institutionalization

Ermile MESKHIA (Universitatea de Stat de Arte din Batumi, Georgia) – Provocări contemporane în predarea muzeologiei / Contemporary challenges in teaching museology

Tamriko MESKHIA (Universitatea de Stat de Arte din Batumi, Georgia) – Politica culturală regională și provocările moderne ale managementului muzeal / Regional cultural policy and modern challenges of museum management

Maciej Adam BACZYŃSKI (Școala Doctorală de Științe Sociale, Universitatea din Łódź, Polonia) – Primele muzee din Bosnia și Herțegovina / The first museums in Bosnia and Herzegovina

Ionela Simona MIRCEA (Muzeul Național al Unirii, Alba Iulia, România),
Ovidiu MUNTEAN (Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei, Cluj-Napoca, România) – Conștiință și acțiune politică. Mișcarea memorandistă (1892-1895). 130 de ani. Retrospectivă expozițională / Consciousness and political action. The Memorandist movement (1892-1895). 130 years. Exhibition retrospective

Diana MIREA (Muzeul Județean „Aurelian Sacerdoțeanu” Vâlcea, România) – Uși împărătești postbrâncovenești în colecția de artă veche românească a Muzeului Județean „Aurelian Sacerdoțeanu” Vâlcea / PostBrancovenian imperial doors in the ancient Romanian art collection of “Aurelian Sacerdoțeanu” Vâlcea county museum

Elena COJOCARI (Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală; Universitatea „Valahia” din Târgoviște, România) – Abordări strategice în pedagogia muzeală incluzivă: studiu de caz și bune practici la Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală / Strategic approaches in inclusive museum education: case study and best practices at the National Museum of Ethnography and Natural History

Mariana GUGEANU, Doina ANĂSTĂSOAEI, Arina HUȘLEAG (Centrul de Cercetare și Conservare-Restaurare a Patrimoniului Cultural, Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași, România) – Restaurarea evantaiei pliabile din dantelă. Studii de caz / The restoration of folding lace fans. Case studies

Orele 15⁰⁰ - 15³⁰. Pauză de cafea

Moderatori – *Aurelia CORNEȚCHI, Elena COJOCARI*

Simona HĂRMĂNESCU (Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava; Muzeul „Al. I. Cuza” Ruginoasa-Iași, România) – Ipостaze muzeale ale personalității Elenei Cuza / Hypostases de musée de la personnalité d'Elena Cuza

Aurelia CORNEȚCHI (Muzeul Național de Istorie a Moldovei) – Considerații privind clasarea colecției de mașini de scris din patrimoniul Muzeului Național de Istorie a Moldovei / Considerations on the classification of the typewriter collection from the collection of the National Museum of History of Moldova

Vera SERJANT (Muzeul Național de Istorie a Moldovei) – Farfurii din faianță englezească cu imagini arhitecturale și peisagistice în patrimoniul Muzeului Național de Istorie a Moldovei / English faience plates with architectural and landscape images in the collection of the National Museum of History of Moldova

Maria GRABOVSCAIA (Casa-muzeu „Alexandr Pușkin”, Chișinău) – Muzeele cărții și ex-librisului – realizări și aspirații / Book and ex-libris museums – achievements and aspirations

Adelaida CHIROȘCA (Muzeul Național de Istorie a Moldovei) – Mărturii elocvente din viața poetului Mihai Eminescu reflectate în medalistică (colecția Muzeului Național de Istorie a Moldovei) / Eloquent testimonies from the life of the poet Mihai Eminescu, reflected in medals (collection of the National Museum of History of Moldova)

Lucia MARINESCU (Muzeul Național de Istorie a Moldovei) – *Objets de vertu* – metafore ale existenței / *Objets de vertu* – metaphors of existence
Elena COJOCARI (Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală; Universitatea „Valahia” din Târgoviște, România) – Instrumente asistive în context muzeal: analiza normelor internaționale pentru dezvoltarea expozițiilor accesibile persoanelor cu dizabilități / Assistive tools in museum context: analysis of International Norms for the development of accessible exhibitions for persons with disabilities

Secția ISTORIA ȘI MEMORIA DEPORTĂRILOR STALINISTE DIN R(A)SS MOLDOVENEASCĂ

Joi, 23 octombrie 2025

Muzeul Național de Istorie a Moldovei
(Sala 136)

<https://meet.google.com/vim-gbir-gkr/?pli=1&authuser=1>

Orele 13⁰⁰ - 17⁰⁰. Comunicări

Moderatori – *Ludmila D. COJOCARU, Lidia PĂDUREAC*

Virgiliu BÎRLĂDEANU (Institutul de Istorie, Universitatea de Stat din Moldova) – Memoria post-totalitară, locurile și comunitățile ei: vulnerabilități, reziliență și rezistență în fața războiului hibrid / Posttotalitarian memory, its realms and communities: vulnerabilities, resilience and resistance in the face of hybrid warfare

Zinaida BOLEA (Universitatea de Stat din Moldova) – Forme ale stigmatizării în fenomenul deportărilor din RSS Moldovenească / Forms of stigmatization in the phenomenon of deportations from the Moldavian SSR

Liudmila CHICIUC (Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul) – Drama deportărilor staliniste trăită de etnicii minoritari (alogeni) din regiunea de Sud a RSS Moldovenească / The drama of Stalinist deportations experienced by ethnic minorities from the southern region of the Moldavian SSR

Lidia PĂDUREAC (Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți) – Dimensiuni ale vieții cotidiene în timpul foametei din RSS Moldovenească (1946-1947): mărturii despre lipsuri și supraviețuire / Dimensions of daily life during the famine in the Moldavian SSR (1946-1947): testimonies about deprivation and survival

Elena POSTICĂ, Ludmila D. COJOCARU (Muzeul Național de Istorie a Moldovei) – Locurile memoriei societății post-totalitare reflectate în discursul muzeului de istorie / The realms of memory of the posttotalitarian society represented in the discourse of history museum

Olgă TRANDAFILOVA (Muzeul de Istorie a satului Avdarma) – Istoria represiei staliniste în documente și amintiri. Studiu de caz: familia Kasîm din s. Avdarma / The history of Stalinist repression in documents and memories. Case study: Kasîm family from Avdarma village

**Secția ISTORIE, CULTURĂ, CIVILIZAȚIE:
ABORDĂRI INTERDISCIPLINARE**

Joi, 23 octombrie 2025

Muzeul Național de Istorie a Moldovei
(Cinemateca)

<https://meet.google.com/vhu-mcas-kqg>

Orele 13⁰⁰ - 17⁰⁰. Comunicări

Moderatori – Ana Maria RUSNAC, Petru CIOBANU

Vytas JANKAUSKAS (Universitatea Vytautas Magnus, Kaunas, Lituania) – O abordare interdisciplinară asupra prințului Neofit: monahismul și pelerinajul prințului Vaișelga / An interdisciplinary approach to the Prince Neophytus: Prince Vaișelga's monasticism and pilgrimage

Lilia ZABOLOTNAYA (Muzeul Național de Istorie a Moldovei) – Punerea în valoare a izvoarelor noi în contextul interpretărilor și abordărilor interdisciplinare. Între hermeneutică și manipulare / Evaluating newly discovered sources in the context of interpretations and interdisciplinary approaches: Between hermeneutics and manipulation

Monica LAZĂR (Muzeul Național al Literaturii Române, București, România) – Teodor Corbea, Psaltirea în versuri, manuscris original caligrafiat și miniat la începutul secolului al XVIII-lea / Teodor Corbea, Psalter in verse, an original manuscript, calligraphically written and illustrated in the early 18th century

Petru CIOBANU (Episcopia Romano-Catolică, Chișinău) – Avortul în scrierile sfinților părinți și scriitori ai Bisericii / Abortion in the writings of the holy fathers and writers of the Church

Timotei OPREA-STOLAN (Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia, România) – Asistența pre-psihiatrică a nebuniei în spațiul românesc: o reanalizare critică / Pre-psychiatric care of madness in the Romanian Principalities: a critical reassessment

Mioara NIȚU (Muzeul Județean Argeș, Pitești, România) – Statutul femeii în societatea românească / The status of women in Romanian society

Valentina GRABOVSCAIA (Casa-muzeu „Alexandr Pușkin”, Chișinău) – Portretul Zoiei din Chișinău, pe care Pușkin a vrut să o ia de soție: analiză istorică și literară / Portrait of Zoya from Chisinau, whom Pushkin wanted to marry: a historical and literary analysis

Florentina MARIN (Universitatea „Valahia” din Targoviște, România) – Aspecte culturale propagandistice ale activității Confederației Generale a Muncii din România în perioada 1945-1947 / Propagandistic cultural aspects of the activity of the General Confederation of Labor in Romania during 1945-1947

Orele 15⁰⁰ - 15³⁰. Pauza de cafea

Moderatori – Olga ANDRANOVICI, Paula POPOV

Paula POPOV (Muzeul Național de Istorie a Moldovei) – Reprezentarea subculturii hippie în mass-media RSSM (1969-1973) / Hippie subculture represented in MSSR's mass-media (1969-1973)

Ana Maria RUSNAC (Muzeul Național de Istorie a Moldovei) – Umorul subversiv: rolul anecdotei politice în demascarea propagandei opresive în RSS Moldovenească / Subversive humor: the role of the political anecdote in unmasking oppressive propaganda in the Moldavian SSR

Liliana CONDRATICOVA (Academia de Științe a Moldovei) – Artistul plastic Vasili Șochin: un parcurs de la Fabrică la liber creator / Artist Vasily Shokhin: from factory to free creativity

Maia STATI-ȘCHIOPU (Biblioteca de cultură și literatură polonă „Adam Mickiewicz”, Chișinău) – Opera lui Jan Kochanowski: lectură publică la Chișinău și abordări interdisciplinare / The work of Jan Kochanowski: public reading in Chișinău and interdisciplinary approaches

Adriana MOCAN (Universitatea de Stat din Moldova) – Patrimoniul nostru contează: moștenirea culturală a familiei Ohanowicz / Our heritage counts: the cultural legacy of the Ohanowicz family

Olga ANDRANOVICI (Muzeul Național de Istorie a Moldovei) – Patrimoniul industrial reflectat în colecțiile Muzeului Național de Istorie a Moldovei: între mărturie istorică și relevanță culturală / Industrial heritage reflected in the collections of the National Museum of History of Moldova: between historical testimony and cultural relevance

REZUMATELE COMUNICĂRILOR

ARHEOLOGIE

A set of domestic amulets from the Late Paleolithic

site of Anetivka 2

Alla HLAVENCHUK

📄 0000-0002-2111-5398

Anetivka 2 is a Late Paleolithic settlement (18-19 thousand years ago) with an Epigravettian techno-complex, located in the granite-steppe region of the Southern Bug River in Ukraine. Among the non-utilitarian finds, three smallform sculptures were discovered, forming a specific “set” of pendants found in good preservation within a single cluster at a production area. The set includes: an anthropomorphic figurine (a “Paleolithic Venus”) with a child on its back and an object in its hands; a polyiconic zoomorphic pendant (mammoth + three bison); a zoomorphic pendant depicting a bison. All are made from local clay concretions. The size range (min-max) of all three sculptures in their current state (considering damage and repair) is between 30.6-40.2×27.548.32×18.9-24.41 mm (length/width – height – thickness). All the items could be suspended or placed on a surface, similar to most mobile sculptures from Anetivka 2. They are iconographically similar to other items from the Anetivka 2 collection that, however, lack suspension holes. The analysis revealed common features among the sculptures: execution style, similarity of holes, repair marks, and morphological resemblance. An important observation is the recorded attempts at repairing the pendants, indicating their value to their owners. The discovery of three sculptures as a group, their general appearance, and production techniques suggest they were made and repaired by the same artisan. These sculptures could have served as toys, household decorations, amulets, primitive cult figurines, or been multifunctional. The finds complement indirect evidence of the existence of a dwelling structure or primitive canopy at the investigated location. The analysis allows tracing the main iconographic and technological methods used in crafting anthropomorphic and zoomorphic sculptures, highlighting both shared traits and individual distinctions. The finds of this group of products, which belong to primitive art objects, are a great boon for researchers of Late Paleolithic settlements.

Preliminary microanalytical study of non-geometric microliths from layer I of the Mira site (c. 30 ka BP)

Sergii RYZHOV

✉ 0000-0002-3229-1020

Vadim

STEPANCHUK

✉ 00000002-5476-2284

The Mira site is a stratified open-air Upper Palaeolithic locality in the present Dnieper valley. Its stratigraphic sequence comprises three closely spaced layers containing archaeological material dated between 31,000 and 28,000 cal BP. The upper layer (I) represents a seasonal autumn-winter camp of horse hunters. It yielded the remains of a surface dwelling, hearths, working areas, and pits, with a lithic assemblage manufactured largely from non-local raw materials.

The tool composition shows affinities with the Gorodtsovian of the Middle Don, while bifacial implements and Aurignacian forms indicate Szeletian and possibly Micoquian parallels. The industry includes atypical Krems/FontYves points (4), two variants of Dufour bladelets (15), micropoints on bladelets (7), and micro-truncations (6). Particularly distinctive is a large series of 138 non-geometric microliths of the so-called *Mira type*. These consist of very small flakes, usually trapezoidal, with a blunted edge formed by light marginal retouch. Waste flakes, produced during the retouching of relatively thick edges of flake tools, were preferentially employed as blanks. The retouched edge is usually transverse, more rarely oblique or longitudinal, while double-edged examples are exceptional. Comparable artefacts are found only in much later Eastern European epi-Aurignacoid steppe assemblages (Sagaidak 1, Muralovka, Zolotovka), which similarly recycled retouch waste to create microlithic inventories.

A pilot programme of micro-examination was conducted on 12 *Mira type* microliths and one sediment sample from Layer I, using a Wraymer LW-820 microscope (with LA20, 2× attachment) and a Sigeta M3CMOS digital camera. The cemented sediment consists mainly of weathered quartz with amorphous planar structure and poorly defined crystalline lattice, with colours ranging from white to green-grey and pink-purple. Rounded quartz

grains with well-preserved structure also occur. Additional inclusions comprise ferruginous particles (light yellow to reddish brown), as well as black and resinous components, evenly distributed through the sample. These inclusions are interpreted as residues of organic materials, possibly linked to fire events or habitation activity. The sediment also contained angular flint fragments with weak rounding, consistent with micro-debris from tool manufacture and use.

All examined artefacts bore residues of cultural sediment. Several distinct categories of surface deposits were observed: (1) light-grey layers directly covering flint, overlain by yellowish deposits; (2) isolated resinous spots with streaks across the flint surface (possibly adhesive); (3) yellow-brown to reddish patches with inclusions of charcoal and sediment; and (4) quartz particles of varying form and structure.

Microwear traces include polish, striations, edge rounding, linear features, and small circular pits, indicating contact with both organic and inorganic materials. Hafting zones were identified on some microliths, while crescent-shaped micro-scars along edges point to cutting of fibrous organic materials such as hides, muscle tissue, or plants.

Changes in flint colour were also documented and are interpreted as the result of mechanical stress (tension, bending, compression) associated with tool manufacture or use, as well as possible exposure to fire, whether accidental or deliberate.

Taken together, the evidence supports the interpretation of *Mira type* microliths as components of composite tools. Their distinctive morphology, frequent association with hafting traces, and the observed micro-residues indicate deliberate strategies of microlithic hafting and edge preparation. The technological and microwear data demonstrate their integration within composite implements and highlight the complex behavioural adaptations of Upper Palaeolithic communities in the Dnieper valley.

Spread of obsidian and mobility of early humans in Western Caucasus*

Guram CHKHATARASHVILI

✉ 0000-0002-0568-9797

Archaeological excavations conducted at various times along the southeastern Black Sea coast (Ajara-Guria) have revealed stone age sites, with a notable collection of flint and obsidian. However, the precise origins of obsidian remain ambiguous. In recent years, Georgian and USA researchers have published noteworthy works connected to origins of obsidian artefacts (*Chkhatarashvili, Glascock 2022; Chkhatarashvili et al. 2024a,b; Chkhatarashvili et al. 2025*). This work presents the results of geochemical analyses conducted on obsidian artefacts discovered at the sites of Anaseuli I and Anaseuli II located within the Ozurgeti municipality. The research was carried out using the XRF method at the Archaeometry Laboratory at the University of Missouri Reactor Research (MURR). The analysis identified two different sources of obsidian supply, which once again indicates that the Caucasus region has been an active zone of human mobility and contact since ancient times.

* This work was supported by the Shota Rustaveli National Science Foundation of Georgia (SRNSFG) (Grant Number - FR-24-3473).

Cilighider – a new Epigravettian site in the Lower Danube region

Dmytro KIOSAK

â 0000-0002-3349-4989

Late Palaeolithic sites in the steppe region between the lower reaches of the Danube and Dniester rivers are relatively rare. In 2014, a rescue expedition made it possible to investigate a small section of an Epigravettian site that was under immediate threat of destruction. The Cilighider site is situated on the eastern bank of the Kohyl'nyk River, approximately 2.5 km from its confluence with the Chilighider River at the village of Novoselivka (Satu Nou, Gura Cilighider).

The site area, affected by a sand quarry that had been re-used as a garbage disposal area, yielded a significant assemblage of lithic artefacts recovered from exposed sections and landslides. The sediment column was described and analyzed by natural science specialists. The cultural layer was identified in a deposit of grey loam, located between the modern soil horizon and a layer of loess-like yellow loam.

Excavations produced more than a thousand lithic artefacts, several dozen animal bones, as well as small fragments of ochre and charcoal. The condition of the finds – most of them patinated but not abraded – along with cases of immediate “on-site” refitting, and some presence of organic material, suggests that the cultural layer is relatively well preserved, at least in terms of minimal horizontal displacement.

The lithic assemblage exhibits characteristic features of the Epigravettian industry, offering promising opportunities for further research into the steppe variant of the Epigravettian in the Lower Danube region.

Archaeozoology of the first Neolithic human communities in Dobruja (6th millennium BC)*

Adrian BĂLĂȘESCU

ă 0000-0001-7834-5111

Radu VALENTIN

ă 0000-0002-9937-914X

Recent archaeological investigations conducted in 2021 at Palazu Mare (Constanța County), on the Malu Alb promontory located northwest of the Black Sea, led to the discovery – for the first time in Dobruja (Romania) – of a previously unknown Neolithic cultural facies, provisionally named Prehamangia. Radiocarbon (C14) analyses date this cultural aspect to between 5700-5400 BC Cal, placing it prior to the Hamangia culture.

Based on the study of over 12,000 animal bone fragments recovered from five archaeological complexes (C18, C19, C20, C21, C55), researchers identified the main characteristics of the animal palaeconomy practiced by the region's earliest Neolithic communities. Livestock breeding, particularly of cattle and sheep/goats, was the dominant activity, while pigs played a marginal role. Age-at-death analysis of domestic animals (cattle and caprines) revealed the economic motivations behind their husbandry.

Despite the presence of 15 wild mammal species, hunting accounted for less than 5% of the faunal assemblage, with hemione and red deer being the most frequently hunted. Other taxa – such as mollusks, fish, turtles, and birds – do not indicate a significant dietary diversification among the prehistoric inhabitants of Palazu Mare. However, continuous interaction with freshwater environments is evident, as the identified mollusk and fish species are typical of both flowing rivers and deep lakes. Marine resources were minimally exploited.

The discovery of additional archaeological complexes belonging to later cultural phases – such as Hamangia (phases I-II) and Gumelnița (phase A1) – at Palazu Mare enabled researchers to trace the evolution of animal palaeconomy over a span of more than a millennium.

* This research was supported by a grant from the Romanian Ministry of Education and Research, CNCS – UEFISCDI, project PN-IV-P1-PCE-2023-1547 (ExLiDo).

Ceramica pictată în așezările gumelnițene la est de râul Prut*

Eugen MISTREANU

ă 0000-0002-2307-2010

În toate așezările gumelnițene de tip Bolgrad-Aldeni din stânga Prutului s-au descoperit destule fragmente ceramice pictate, desigur, ponderea lor procentuală fiind destul de mică în raport cu toată cantitatea de ceramică recuperată, acest tip ceramic fiind neglijat în studiile autorilor de până acum, care se limitau la a menționa doar existența decorului pictat. Demersul nostru este susținut de mai multe colecții ceramice, recuperate de pe siturile Chioselia Mare I și Floricica I, a căror analiză – în raport cu alte exemplare ceramice din așezările cercetate prin săpătură arheologică de la Vulcănești II, Bolgrad, Cialîc, Lopățica, Cucoara I și Taraclia I – ne permite să identificăm unele direcții și tradiții ale artiștilor olari gumelnițeni.

Constatăm că pictura ceramică nu se aplica exclusiv pe ceramica din pastă fină, ci și pe ceramica din pastă semifină și chiar grosieră, cu suprafața bine netezită. De diferite nuanțe și cu diverse motive geometrice, decorurile pictate se disting în câteva variante: cu roșu și alb de diferite varietăți și grafit. Am mai sesizat și pictura cu roșu crud intens. Pictura este aplicată atât înainte de ardere, cât și după, astfel formându-se diferite paliere cromatice. Constatăm existența unor exemplare cu pictura aplicată pe ambele suprafețe. Cel mai des, decorul pictat este asociat cu alte tipuri de ornamente realizate prin tehnicile canelurii, inciziei, presării. Sunt întâlnite atât pictura monocromă, cât și policromă. Am sesizat că pictura cu alb este mai mult liniară, acestea fiind dispuse orizontal, vertical, oblic sau volute, deseori în formă de S.

O altă observație ține de faptul că pictura este prezentă pe vasele de dimensiuni mici, medii și mari, uneori realizată mai neglijent. Acea nuanță de alb prăfos, care este considerată o caracteristică a aspectului Bolgrad-Aldeni, se întâlnește, la fel, destul de frecvent. Urmărind toate detaliile ceramicii pictate, se observă că teza privind influența decorului pictat cu alb din cultura Gumelnița în cultura Precucuteni III-Cucuteni A este susținută de analogii exacte. Decorurile pictate identificate urmăresc aceeași linie tradițională ca

* Cercetare realizată în cadrul subprogramului 180101 „Patrimoniul istorico-arheologic muzeal: sistematizare și valorificare științifico-culturală”, la Muzeul Național de Istorie a Moldovei.

și în așezările gumelnițene de tip Stoicani-Aldeni din stânga Prutului. O concluzie primară este că în cadrul diverselor așezări se ghidau după un anumit stil, adaptat la originalitatea individuală a fiecărui creator. Necesitatea decorării cu pictură rezulta din moda timpului, iar astăzi acesta ne demonstrează existența legăturilor cu mediile culturale învecinate. Totodată, reafirmăm încă o dată că producerea ceramicii pictate presupune parcurgerea unui lanț tehnologic destul de complex.

O statueta antropomorfă cu trăsături realiste din aşezarea Cucuteni-Tripolie Glinjeni-*La Glinjenii Noi**

Sergiu BODEAN

ă 0000-0001-8062-0362

Piesa aflată în discuție a fost descoperită în primăvara anului 2024 prin intermediul unei cercetări de suprafață, efectuate în aşezarea Cucuteni A-B2 de la Glinjeni-*La Glinjenii Noi*. Situl cucutenian, conform imaginilor satelitare, are un diametru de aproximativ 400 m și era înconjurat cu un șanț. În interiorul aşezării admitem prezența încă a unui șanț cu un diametru mai mic. Pe lângă urmele de locuire eneolitice, aici au mai fost semnalate vestigii aparținând culturii ceramicii liniare și perioadei contemporane. Statueta se afla în perimetrul resturilor unei locuințe de suprafață, parțial afectată de lucrările agricole. Obiectul era acoperit cu o crustă formată din minerale, în special carbonați de calciu, având piciorul rupt din vechime în zona coapselor. Torsul este aplecat spre partea ventrală. Măinile redată plastic sunt îndoite din coate. Palmele acoperă parțial fața. Degetele mâinilor au fost separate între ele cu ajutorul inciziilor. Pe partea posterioară, între brațe și tors, se pot observa două cavități. Nasul este marcat printr-o nervură mediană. Ochii sunt redați prin intermediul unor proeminențe mici. Ochiul stâng este situat între două degete ale mâinii, care sunt îndoite. Suprafața statuetei a fost acoperită cu o angobă albicioasă și cu pigment roșu crud. Pigmentul, având concentrații diferite, a fost aplicat pe mai multe zone ale statuetei. Prin trăsăturile realiste și expresivitatea mesajului pe care meșterul cucutenian a dorit să-l ilustreze în asemenea manieră, statueta de la Glinjeni se remarcă printre piesele antropomorfe ale culturii Cucuteni-Tripolie. În legătură cu semiotica acestei reprezentări plastice antropomorfe, putem admite, în calitate de ipoteză, că gestică ei este una cu caracter religios sau este vorba despre redarea unei stări de lamentație a unui personaj uman sau divin.

* Cercetare realizată în cadrul subprogramului 180101 „Patrimoniul istorico-arheologic muzeal: sistematizare și valorificare științifico-culturală”, la Muzeul Național de Istorie a Moldovei.

Prospecțiune arheologică de suprafață în așezarea Cucuteni A-B Dumbrăvița I

Sergiu BODEAN

ă 0000-0001-8062-0362

Așezarea se află la 1 km spre nord-vest de marginea com. Dumbrăvița, r. Singerei, pe un platou flancat de partea dreaptă a văii r. Ciulucul Mic și de valea unui pârâu afluent de dreapta al râului menționat. Suprafața sitului a fost estimată, în diferite surse bibliografice, ca fiind de 500×300 m, 400×300 m sau de 350×700 m. În prezent, teritoriul așezării reprezintă, în mare parte, teren arabil. Prin prospecțiunea de suprafață, realizată în vara anului 2025, au fost semnalate resturile mai multor locuințe de suprafață. Materialul ceramic recuperat, după caracteristicile sale, se încadrează în etapa Cucuteni A-B2 a fazei Cucuteni A-B. În zona centrală a sitului, în perimetrul unei aglomerări cu resturi de locuință de suprafață a fost descoperită o statueta masculină. Ea este modelată în poziție șezândă, partea superioară fiind ruptă în vechime. Suprafețele statuetei sunt neuniforme. Picioarele modelate separat au capetele unite între ele sub unghi. Pe piciorul drept se atestă, după toate probabilitățile, amprenta unui bob de cereale. Phallus-ul este redat printr-o proeminență care poartă urme de amprente digitale rezultate la modelare. Statueta de la Dumbrăvița I constituie, probabil, un nou tip de reprezentare plastică antropomorfă masculină, caracteristic fazei Cucuteni A-B.

**Piese de mici dimensiuni și reprezentări figurative
(antropomorfe și zoomorfe), descoperite în siturile Văculești-
La Prisacă și Văculești-La Odaie, județul Botoșani**

Adela KOVÁCS

ă 0000-0003-3980-0526

Alexandru NECHIFOR

Doris MISCHKA

ă 0000-0002-7278-5391

Carsten MISCHKA

ă 0000-0002-0120-2355

Constantin APARASCHIVEI

ă 0009-0003-5968-0047

Valentin ENACHE

Comuna Văculești, situată în județul Botoșani (Moldova de Nord-Est), cuprinde satele Văculești (reședința), Gorovei și Saucenița. Comuna se află la limita dintre Câmpia Moldovei și Dealurile Ibăneștilor, în zona depresionară Botoșani-Dorohoi. În cadrul proiectului internațional *Siedlungs-und Landschaftsarchäologie im Spätneolithikum und in der Kupferzeit in Ostrumänien*, accesat de Friedrich-Alexander-Universität, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Department Alte Welt und Asiatische Kulturen și finanțat de DFG, au fost efectuate o serie de cercetări non-invazive pe suprafața mai multor situri de pe teritoriul județului Botoșani. La începutul anului 2024, a fost inițiată o campanie de cercetare geofizică pe suprafața sitului *La Prisacă* și *La Odaie*. De pe suprafața terenului s-au colectat o serie de statuete zoomorfe și antropomorfe, care prezintă caracteristici specifice celor două faze investigate, precum Cucuteni B (situl *La Prisacă*) și Cucuteni A-B (situl *La Odaie*). Prezentarea de față scoate în evidență caracteristicile speciale ale elementelor de plastică antropomorfă și zoomorfă. De asemenea, prezentarea abordează descoperirile de obiecte de mici dimensiuni, unele dintre ele fiind greu de încadrat.

Silent dogs of oblivion*

Igor MANZURA

ă 0009-0004-2848-4307

In many ancient cultural traditions, the image of a dog is invariably related to the idea of death. These ideas were embodied in various religious and mythological structures, folklore legends and ritual practice. According to B. Schlerath (1954), the connection of dogs with death is expressed in three conjugated groups of images: 1) a host of restless souls in the form of ghostly dogs, for example, in the Wild Hunt, or a pack of real dogs that eat the bodies on battle fields or living in the cemetery; 2) a guide dog in the afterlife and 3) Cerberus or the guardian of the world of the dead. At the same time, the death motive associated with dogs is closely correlated in mythological representations and social actions with the image of a warrior, male military unions and dedication rites. This relationship is especially distinctly traced in the field of funeral customs.

The most ancient burials of dogs in Northern Eurasia in necropolises and in graves together with people mainly date back to the Mesolithic and early Neolithic periods (up to 5 thousand years BC) (Lepenski Vir, Skateholm, Gospitalny Kholm, Ust'-Belaya, etc.). Within the boundaries of cemeteries, independent burials of dogs as a rule occupy an equal position with human graves and in some cases contain inventory characteristic of these burial traditions as a whole. Taking into account these ritual traits, it can be assumed that dogs at that time were considered full members of the community and, apparently, were perceived as totemic ancestors.

The next series of burials, dating back to the late Neolithic and early Eneolithic (the 5th millennium BC), are associated mainly with the Carpathian Basin (Alsónyék-Bátaszék, Zengövárkony, Aszód, Tiszapolgár-Basatanya, etc.). In the cemeteries of the Lengyel culture, dogs most often accompany the burials of adult men with weapons. Of particular interest are the male burials in the Tiszapolgár-Basatanya cemetery of the early Eneolithic. In addition to dog skeletons and rich inventory, including weapons, the lower jaws of wild boars were found in these burials. Based on the totality of ritual attributes, it

* Research carried out within the Subprogram 180101 "The historical-archaeological museum heritage: systematization and scientific-cultural valorization" at the National Museum of History of Moldova.

can be assumed that the buried individuals were members of a special male union, in which dogs played the role of a sacred animal. Incorporation into such a union was apparently limited in nature and was possible only after the capture of a prestigious hunting trophy, in this case a wild boar, whose jaw was placed in the grave.

In the late Eneolithic and early Bronze Age (the 4th millennium BC), burial customs involving the burial of dogs are mainly attested in the Northwestern Black Sea region. Individual dog burials are especially common in the Usatovo culture in particularly prestigious complexes (Aleksandrovka, Purcari, Sadovoe, etc.). The remains of dogs were usually placed on the edge of the pit on the western or southwestern side or on a wooden covering. This seemed to emphasize the personal connection between the dog and the buried individual, and in this case the animal could perform the function of a psychopomp accompanying the master to the afterlife. At the same time, when dogs or their images were placed on the edge of the ritual space outlined by mortuary structures (cromlechs, fences, ditches) this image could have an apotropaic meaning.

Sex, age and life. Burials of the Budzhak/Yamna culture in the Northwestern Black Sea Region

Svitlana IVANOVA

0000-0002-3318-8244

The anthropological data at my disposal provide insights into the demography of the Budzhak/Yamna culture. I draw upon information from 322 burials, including 161 of men, 74 of women, and 62 of children and adolescents (with age determination); in 25 cases only age is known.

They encompass all the principal age categories: early childhood (Infantilis I) – from 0 to 6-8 years; late childhood (Infantilis II) – from 6-8 to 12-14 years; youth (Juvenis) – from 12-14 to 17-20 years, including adolescence – from 12-13 to 15-16 years; young adulthood (Adultus) – from 20-22 to 30-35 years; maturity (Maturus) – from 30-35 to 50-55 years; old age (Senilis) – 50-55 years and older (Segeda 1995).

Among child burials, those of children up to 6-7 years old predominate, indicating a high level of mortality at this age. The decline in mortality by 12-16 years appears quite regular. While in men this trend continues (as suggested by the small number of young male burials), mortality among young women rises. This fact is most often explained by early marriage and childbirth (Kisly 1989). For women, the highest mortality occurs before the age of 25, while for men it falls in a later period, 30-35 years. This may be connected with their involvement in armed conflicts, although age determinations of men buried with weapons (and cases of arrowheads lodged in skeletal remains) indicate a wide age range – from young to elderly. Notably, no female burials older than 50-60 years are recorded in the sample. Among men, life expectancy reached 60-70 years, with a greater proportion of men than women surviving into old age.

Scholars note high levels of child mortality in ancient societies (up to 50%), yet child burials in kurgans are not as frequent as might be expected. The proportion of child burials in the Northwestern Black Sea region is 19.7%; for comparison: in the Dnieper region it is 16.3% (Kruts 1984), and in Bulgarian cemeteries 20% (Todorova 1986). It is also possible that not all children were interred in kurgans, but only certain ones who held a comparatively higher social position.

The ratio of male to female burials in our sample is 2.2:1. A similar proportion is observed in Yamna culture sites of the Dnieper region (Kruts 1984). In contrast, in the Yamna culture of north-western Bulgaria, the ratio of men, women, and children is 14:3:4 (Panayotov 1989), and in the Alföld region it is 12:3 (Gerling et al. 2012).

This disproportion in sex ratios is most likely connected with particular features of the social structure of the Budzhak population: not all women were buried in kurgans. It is possible that kurgan interment was not universal for men either. In recent years, discoveries of flat graves belonging to the Budzhak culture (without mounds, or in the space beside or between mounds) have been reported. Anthropological study of such burials may shed further light on this issue.

Tumuli din epoca bronzului din apropierea satului Doina, raionul Cahul (săpăturile din 1990)*

Valeriu BUBULICI

ă 0000-0002-7431-3558

Denis TOPAL

ă 0000-0002-8586-4427

Raionul Cahul reprezintă una dintre cele mai mari unități administrativ-teritoriale ale Republicii Moldova (1.545 km²) și se caracterizează printr-o densitate ridicată a movilelor funerare – cel puțin, 3,8 tumuli la 100 km². Conform calculelor recente, pe teritoriul raionului au fost identificate 499 de movile funerare, în timp ce în baza RAN sunt înregistrate 562. În decursul a circa șapte decenii de cercetări arheologice, în raionul Cahul au fost investigați 47 de tumuli. Un episod important în istoria acestor cercetări îl constituie săpăturile efectuate în anul 1990 de către expediția arheologică sub conducerea lui A. Cirkov și V. Bubulici. Investigațiile s-au desfășurat asupra a trei movile situate în apropierea satului Doina (la acea dată, în raionul Cantemir), pe terenurile vizate de construcția unui sistem de irigații. Dintre acestea, tumulul 3, amplasat la circa 0,3 km spre est de marginea satului, s-a dovedit a fi o ridicătură naturală, lipsită de complexe funerare. În total, în cursul campaniei din 1990 au fost descoperite 17 înmormântări, distribuite în două movile funerare din apropierea satelor Doina și Rumeanțev. Analiza materialelor arheologice și a ritualurilor funerare permite atribuirea acestora la mai multe etape culturale și cronologice: o înmormântare din perioada eneolitică târzie; opt morminte caracteristice culturii Iamnaia; un mormânt aparținând culturii Catacombelor; șapte morminte datând din epoca bronzului mijlociu, încadrate în cultura ceramicii cu multiple brăuri în relief (cultura Babyne). Aceste descoperiri contribuie substanțial la completarea imaginii asupra practicilor funerare din sudul Republicii Moldova și confirmă diversitatea cultural-cronologică a comunităților care au ridicat movile funerare în zona Nistrului inferior și a bazinului Prutului.

* Cercetare realizată în cadrul subprogramului 180101 „Patrimoniul istorico-arheologic muzeal: sistematizare și valorificare științifico-culturală”, la Muzeul Național de Istorie a Moldovei.

Mega-forturile epocii bronzului târziu de la Mureșul de Jos

(aprox. 1450-1250 a. Chr.)

Victor SAVA

ă 0000-0002-0411-3227

Noile studii dedicate epocii bronzului târziu din zona Mediteraneană și Europa continentală înfățișează o lume interconectată, în care schimburile de mărfuri au jucat un rol definitoriu. Circulația fără precedent a diferitor materii prime, ca, de pildă, cuprul, staniul, sticla, chihlimbarul, a condus la constituirea unor noi tipuri de societăți. Un astfel de exemplu este cel al mega-forturilor/siturilor de la Mureșul de Jos. În această zonă, pe parcursul secolului al XV-lea a. Chr., încep să fie construite fortificații de foarte mari dimensiuni, care și astăzi sunt vizibile în teren. Plecând de la aceste monumente reprezentative ale Epocii Bronzului târziu, vom încerca să reconstituim societatea care a dus la crearea lor. Pentru aceasta, vor fi studiate mai multe seturi de date provenite din diferite descoperiri, ca, de pildă, mega-forturi, așezări nefortificate, descoperiri cu caracter funerar, cultura materială, economie etc. Studiul nostru de caz va fi centrat pe teritoriul actual al județului Arad, care ocupă o suprafață de 7754 km². Studiarea tuturor acestor descoperiri arheologice confirmă existența unor legături notabile între zona noastră de interes, Mureșul de Jos, și alte regiuni apropiate sau mai îndepărtate.

Morminte și depuneri de oase umane în așezările complexului cultural Noua-Sabatinovka-Coslogeni*

Mariana SÎRBU

ă 0000-0002-1537-7375

În preistorie, ritualurile de înmormântare erau foarte variate și strâns legate de structura socială, de credințele și mediul cultural. O latură distinctă a ritului funerar, care trezește un interes aparte, o reprezintă înmormântările și depunerile de oase umane în incinta așezărilor. De cele mai multe ori, aceste complexe funerare/ritualice sunt descoperite sub locuințe sau în imediata apropiere a acestora, această practică reflectând ideea continuității între viața de zi cu zi și lumea celor morți.

Cercetările efectuate de-a lungul anilor în cadrul așezărilor complexului cultural Noua-Sabatinovka-Coslogeni au atestat această practică și la comunitățile acestor culturi arheologice. În mormântări și depuneri de oase umane în așezări sunt cunoscute preponderent în arealul culturii Sabatinovka, cu precădere în zona râului Nipru și pe peninsulele Crimeea și Taman (Novoselica, Kirovo, Uşkalka, Baj Kijat I, Bagai I, Panația I, Vovniți, Dubovi, Zmiivka, Hortica). Pentru arealul culturii Noua din spațiul Prut-Nistru și zona Nistrului superior se cunosc patru așezări în care s-au descoperit morminte umane (Ghindești VI, Petrușeni III, Bovșiv I, Bovșiv II) și o depunere de oase umane (Cobîlnea „Stația”). Altele patru așezări în care au fost atestate astfel de complexe provin din arealul culturii Noua de la vest de Prut (Trușești „Movila din șesul Jijiei”, Dealul Morii Rotbav și Zoltan).

Înmormântările sub locuințe reprezintă o practică ritualică prezentă în mai multe culturi eneolitice europene, inclusiv în cultura Cucuteni-Tripolie. Acest ritual a continuat în epoca bronzului, fiind prezent în mai multe culturi din această perioadă, printre care Monteoru, Otomani, Wietenberg, Verbicioara Srubnaja, Černoles, Andronovo ș.a. Unii cercetători consideră că scheletele descoperite în gropi sau „cenușare” ar putea reprezenta jertfe umane aduse în cazuri excepționale. În mormântarea craniilor umane, definită în literatura de specialitate drept „cultul craniilor”, reprezintă un ritual practicat încă din paleolitic, continuând prezența în spațiul nostru până în cultura ge-

* Cercetare realizată în cadrul subprogramului 180101 „Patrimoniul istorico-arheologic muzeal: sistematizare și valorificare științifico-culturală”, la Muzeul Național de Istorie a Moldovei.

to-dacilor. Pe lângă cultul strămoșilor, o altă interpretare a acestei practici ar fi perceperea craniului ca „sediu” al puterii fizice și spirituale.

Înmormântările și depunerile de oase umane în așezări au reprezentat un fenomen ritualic important pentru comunitățile preistorice, în care baza vieții spirituale era formată dintr-o gamă variată de ritualuri și culte. Unul din cele mai importante era „cultul strămoșilor”, venerat pentru protejarea și bunăstarea locuințelor, dar și menținerea unei legături între lumea celor vii și lumea celor morți. Nu este exclus ca unele morminte sau depuneri să reprezinte oase ale intrușilor, prizonierilor, care, ulterior, erau aduși ca jertfă în cadrul anumitui ritual. Cert este că, indiferent de etnie și modul de viață, comunităților preistorice le era comun acest ritual, iar frecvența lui în anumite zone și perioade cronologice vorbește despre diferite grade de practicare și venerare.

Cercetări geofizice și investigații LiDAR la tumuli din zona subcarpatică a județului Neamț (România)

Vasile DIACONU

☎ 0000-0002-1553-6444

Jaroslav PEŠKA

☎ 0000-0002-0827-4255

Tomáš TENCER

☎ 0000-0002-5505-1599

Jan HAVELKA

Jiří GERŠL

☎ 0000-0002-3609-0330

Vlad DULGHERIU

În anul 2025 a demarat un proiect de cercetare dedicat investigării neinvazive a unor tumuli din zona de nord-est a județului Neamț, care ar putea fi legați de prezența unor comunități ale culturii Yamnaya.

Prima etapă a acestui demers a implicat scanări geofizice în cinci locații distincte, aflate în bazinele hidrografice ale râurilor Neamț și Topolița. Această componentă a proiectului s-a realizat în parteneriat cu Centrul de Arheologie din Olomouc (Cehia) și cu Departamentul de Arheologie și Muzeologie al Universității Masarik din Brno (Cehia).

Pentru că unii tumuli s-au aflat în zone împădurite, am considerat necesară și realizarea unor investigații LiDAR, care s-au putut efectua cu sprijinul firmei Geocad Services SRL, cu scopul de a avea o imagine detaliată a topografiei acestor monumente funerare.

În cadrul cercetărilor de teren au fost abordați atât tumuli singolari, cât și grupuri tumulare.

Investigațiile geofizice realizate pentru movilele funerare aflate pe teritoriul localităților Târgu Neamț, Davideni, Topolița și Târpești au oferit rezultate deosebite, care constituie un prim set de informații despre structura acestor complexe funerare. În toate cazurile s-a constatat că în zona centrală a tumulilor există una sau mai multe anomalii, care pot fi puse în legătură cu

existența unor morminte. De asemenea, s-a observat la majoritatea tumulilor existența unui posibil ring.

Pentru a obține informații cât mai detaliate despre structura acestor tumuli și eventuala relaționare dintre aceștia și alte complexe arheologice din imediata apropiere, investigațiile geofizice s-au realizat pe suprafețe mai mari decât limitele movilelor. Cu acest prilej, au fost identificate structuri antropice care sunt specifice unor perioade istorice mai apropiate de prezent.

În această etapă a proiectului de cercetare, s-au înregistrat date preliminare, care oferă indicii ale posibilei prezențe a comunităților Yamnaya și în zona submontană a Neamțului.

Cercetări interdisciplinare cu privire la utilizarea spațiului în situl arheologic de la Fetești-La Schit

Sorin IGNĂTESCU

ă 0000-0002-6269-7718

Irina RUSU

ă 0000-0003-3381-8514

Jan ROMANISZYN

ă 0000-0002-0562-7414

Unele situri arheologice nu pot fi cercetate în integritatea lor, folosind doar metodele tradiționale. Utilizarea actuală a terenului, distrugerea lor parțială în decursul timpului îi determină pe arheologi să caute noi soluții pentru a investiga zonele mai greu accesibile sau parțial modificate în timp. Este și cazul sitului de la Fetești-*La Schit*, care, deși studiat de-a lungul a 11 campanii de cercetări sistematice, cuprinde un sector împădurit, care a fost mereu dificil de cercetat, reprezentând o plantație întinsă, îngrădită și cu vegetație, și unul afectat de construcții contemporane, care le acoperă pe cele preistorice. În ultimii ani, numeroase indicii ne-au sugerat că spații mari din afara sistemului de fortificații ar fi putut fi utilizate de comunitățile care au locuit stațiunea. Ca urmare, am apelat la tehnologia LiDAR, care ne-a arătat că atât așezarea, cât și necropola adiacentă acesteia ocupă spații mai mari decât am crezut inițial. Analiza acestor descoperiri contribuie la o mai bună înțelegere a gestionării spațiului din așezare și din afara ei, în diferite etape de existență a sitului.

Înmormântări preistorice și medievale din tumulul de la Baba Ana (Sit 2), jud. Prahova. Săpături preventive pe autostrada A7 Ploiești-Buzău

Dorin SÂRBU

În primăvara anului 2023, în legătură cu lucrările de pe autostrada A7 Ploiești-Buzău (Lot 2 Mizil-Pietroasele), pe teritoriul comunei Baba Ana, jud. Prahova, a fost cercetat un tumul, amenajat în perioada timpurie a epocii bronzului. Atunci au fost cercetate 21 de morminte din diferite perioade și alte 29 de complexe nefunerare (28 de gropi și un posibil rest de cuptor). Pentru datarea tumulului în bronzul timpuriu pot servi ca argumente elementele de ritual funerar ale M21 (central): groapa rectangulară, poziția pe spate, picioarele chircite ale scheletului, orientat cu capul la vest, prezența unor resturi de material vegetal descompus sub schelet („ținovka”) și a pigmentului de culoare roșie. Unele dintre aceste elemente de ritual funerar sunt prezente și în M4 și M14, cu diferența că acestea aveau scheletele chircite pe dreapta, orientate spre est. Ipotetic, încadrăm mai larg în perioada timpurie sau mijlocie a epocii bronzului: M7 (groapă cu treaptă și nișă, chircit pe stânga), M8 (chircit pe dreapta), M10 (chircit pe stânga), M12 (chircit pe stânga), M13 (chircit pe dreapta), M17 (groapă rectangulară; chircit pe stânga), M18 (groapă ovală; chircit pe dreapta), M19 (pe dreapta?) și M20 (chircit pe dreapta). Ultimul avea la craniu o cupă, extrem de fragmentară. O datare mai strânsă o are M15. Judecând după ceașca cu analogii în olăria Monteoru finală, acest mormânt poate fi datat la finele bronzului mijlociu – începutul bronzului final. Mult mai târziu se datează M11 (groapă ovală, orientată N-S, cu scheletul la fel). Defunctul avea la picioare o cană făcută la roată, iar la șoldul drept – un pumnal de fier cu inel la mâner, cu bune analogii în mediul sarmatic (sec. II-III p. Chr.). Următoarea etapă de utilizare a tumulului este „jalonată” de M3 (groapă ovală; schelet în decubit dorsal, orientat VNV), în care a fost descoperită o cataramă – „liră” (sec. XI-XIII p. Chr.). Alte morminte în decubit dorsal (M1, M2, M5, M6 și M16) au și ele scheletele orientate în sectorul nord-vestic. În lipsa inventarului, atribuirea lor este, deocamdată, problematică. Totuși, nu excludem posibilitatea ca unele dintre ele să aparțină în mare aceleiași epoci. O problemă aparte o prezintă cele 29 de complexe nefunerare. Cu o singură excepție (complexul 3), niciunul dintre acestea nu a conținut material databil arheologic. Câteva au conținut însă oase de animale și chiar schelete întregi (complexele 1, 13,

14). În cursul săpăturii de la Baba Ana – Sit 2, atât în stratul arabil, cât și în stratul de pământ negricios care suprapunea mantaua tumulului, a apărut sporadic un material ceramic de factură Sântana de Mureș - Cernjahov. Totuși, nu este clar în ce măsură complexele nefunerare sunt legate de prezența acestui material pe tumul. Complexul 3 (groapă de mici dimensiuni), descoperit imediat sub stratul arabil, conținea un vas confecționat la roată, din pastă fină roșiatică, având urme de pictură albă la exterior, datat preliminar în perioada medievală târzie. O încadrare mai exactă a mormintelor, precum și a complexelor nefunerare cu material organic va fi posibilă după datarea lor prin metoda radiocarbon.

Archaeological heritage of the Kherson Region: occupation, destruction, prospects of study

Oleksandr SYMONENKO

✉ 0000-0001-6878-556X

Olena DZNELADZE

✉ 0000-0003-3564-217X

Denis SIKOZA

✉ 0000-0002-7287-3084

The cultural heritage of southern Ukraine has suffered devastating losses from the Russian occupation such as the damage to archaeological sites by digging and shelling, the explosion of the Kakhovka dam followed by the flooding of many historical and cultural monuments, the looting of museum collections.

The explosion of Kakhovka dam has caused the humanitarian, economic, ecological and cultural disaster. Along the banks of the Kakhovka reservoir and downstream of the dam a lot of archaeological sites such as Bronze Age settlements, Late Scythian hillforts, Ancient Greek settlements of the Olbian Chora, medieval fortresses were located. The settlements and necropolises of the Olbian Chora (*Bilozirka, Zoloty Mys, Skelka*) on the banks of the Dnieper-Bug estuary are hopelessly damaged, their surface is covered with craters from bombs and missiles, trenches and dugouts.

Steppe of the Kherson region is the area of most famous archaeological sites of ancient Ukraine – the barrows (*kurhans*), tombs of ancient nomads of different epochs who inhabited the steppes of Ukraine. In addition, the endemic plants representing flora of the steppe, which has disappeared almost everywhere due to the anthropogenic factor, survived on the unplowed mounds.

After the liberation of the right-bank part of Kherson region, it became possible make the monitoring of the damage to archaeological sites. About 500 barrows have been damaged by engineering works and artillery shelling.

On the coast of the *Yahorlyk* Bay of the Black Sea, near *Ochakove, Sadove* and *Ivanivka* villages, on a steppe plain with salt marsh lakes a significant

archaeological and natural site the Barrows Valley is located. A total of more than 200 mounds ranging from 7 to 0.5 meters high have been recorded here.

Now the Barrows Valley has lost its pristine appearance. To prevent the landing of the troops, the Russians dug many kilometers of trenches and communication passages along the seashore across the mounds. Many mounds were damaged by dugouts; the vulnerable vegetation of the steppe was torn by tank tracks and flooded with a fuel.

Along both banks of *Dnieper* River within Kherson region sixteen Late Scythian hillforts and three burial grounds are located. These sites are dated from the mid-second century BC up to the third century AD.

Now the right bank of the demolished Kakhovka reservoir in the Kherson region suffer of continuous shelling from the left bank. Deep trenches and communication passages, dugouts, or firing points have irrevocably destroyed the delicate cultural layer of the Late Scythian sites.

The Russian aggression has caused irreparable damage to the numerous archaeological sites of the Lower Dnieper region which have already suffered from time and people. And while it is possible to return the materials stolen from museums or to restore the damaged structures, it is no longer possible to restore the destroyed archaeological sites. Therefore, the main challenge for scholars is to study and publish all accessible and survived materials from occupied and liberated territories. This is the important task of current Ukrainian archaeology.

The preservation of archaeological collections in Ukraine in the modern reality

Svitlana BILIAIEVA

а 0000-0003-3113-7619

In modern Ukrainian reality and active military actions in the course of Russian war against of Ukraine, preservations of archaeological collections became the new sense as the problem of existential meaning. First of all, as the factor of national identity, historical and civilization development. Besides of its physical preservation in the special underground shelters, we need of the modernization of the preservation of information, which gave the possibility to use national heritage for scientific and popular aims. It can be copies of scientific reports in electronic form, the gathering of which is in the Institute of Archeology of NAN of Ukraine, but this information about artefacts does not reflects fool information, because absence of its volume models. Besides of it, the archive documentation escape XX and first quoter of XXI century and is not at the same level. Next part of archeological information – fonds of the archaeological materials with the special documentation. But in the condition of military actions in Ukraine, occupation of numerous cities on the South, the situation with the preservation of archaeological collections became very complicated. In some cities as Kherson, numerous collections, especially artefacts from precious metals were taken out by occupants. The close situation re in Crimea and in occupation part of Donbas, Kherson and Zaporizhian regions. Numerous collection of other regions are under the danger of bombing and other actions. The physical preservation of archaeological collection needed of big shelters with special temperature and other conditions. As it is known, now we have not such volume of shelters. The next actual task on the way of preservation and popularization of cultural heritage – is the digitalization and creation of 3D models of artefacts. In spite of the elaborations in this direction, this kind of work demand of much time and much work. It needed more and more specialists from archeological departments of the universities, and some changes in the programs of study. The realization of such tasks would be gave the possibilities to do important steps on the way of preservation of archaeological collections, as an important part of national cultural heritage.

**Agencia Națională Arheologică – organ de constatare
a faptei ilicite și atribuții de aplicare a sancțiunii în
domeniul patrimoniului cultural***

Artur COTRUȚĂ

ă 0000-0003-4082-0356

Mihail BĂȚ

ă 0000-0001-6642-2888

Deși obligația de a proteja patrimoniul cultural revine oricărui cetățean, fapt consfințit prin prevederile articolului 59 din Constituția Republicii Moldova, realizarea politicilor statutului în acest domeniu a fost clarificată și fortificată prin crearea Agenției Naționale Arheologice (în continuare, ANA), urmare a adoptării *Legii nr. 218 din 17.09.2010 privind protejarea patrimoniului arheologic*. În acest mod au fost specificate atribuțiile de bază ale noii instituții formate, în special cele, care vizează modul de realizare a politicilor statului în domeniul protejării și valorificării patrimoniului arheologic. Totuși, în lipsa unui caracter punitiv al sancțiunilor contravenționale și penale, capacitatea reală ANA era limitată. Cadrul legal în vigoare la acea dată, oferea doar câteva instrumente stipulate în Codul Penal, precum sancțiunile prevăzute de art. 221 (Distrușgerea sau deteriorarea intenționată a monumentelor de istorie și cultură)** și art. 222 (Profanarea mormintelor)***. Drept urmare, prin *Legea nr. 75 din 21.04.2016 pentru modificarea și completarea unor acte legislative*, agenției i se oferă statutul de agent constatatator, iar cadrul normativ este completat cu noi prevederi privind contravențiile și infracțiunile asociate patrimoniului cultural.

Astfel, ANA obține atribuții de agent constatatator pentru bunurile de patrimoniu cultural, cu drept de a constata contravenții și de a încheia procese-verbale. Această calitate permite intervenția rapidă și eficientă în cazul constatării unor fapte de natură ilicită, care aduc atingere patrimoniului arheologic. Totodată, în procesul examinării cauzei contravenționale, specialiștii ANA

* Cercetare realizată în cadrul subprogramului 011501 ArHe „Patrimoniul arheologic preistoric și antic din regiunea de silvostepă a Republicii Moldova: cercetare interdisciplinară și valorificare științifică”, la Universitatea de Stat din Moldova.

** În prezent, abrogat.

*** În redacția actuală – art. 222 „Profanarea mormintelor și a monumentelor”.

depistează elemente constitutive ale infracțiunilor ce țin de patrimoniul cultural de proveniență arheologică, pot remite materialele procurorului sau ofițerului de urmărire penală. Dosarul urmează să conțină un raport privind evaluarea prejudiciului cu indicarea numărului sitului arheologic din Registrul Arheologic Național, procesul-verbal de cercetare la fața locului, raportul tehnico-științific, hărți, publicații științifice etc.

ANA poate înainta acțiuni civile și pretenții privind repararea prejudiciului material și moral cauzat patrimoniului cultural arheologic, ca urmare a stabilirii contravențiilor fixate prin încheierea proceselor-verbale și a sentințelor de condamnare prin care au fost determinate infracțiunile. Recuperarea prejudiciului material contribuie nu doar la reparația economică, ci și la reafirmarea importanței sociale a patrimoniului cultural.

Constatăm astfel faptul că participarea specialiștilor ANA la examinarea cauzelor penale și contravenționale reprezintă un punct de siguranță pentru salvagardarea patrimoniului cultural, precum și pentru recuperarea prejudiciului ca valoare economică. Totuși, trebuie să menționăm că valoarea culturală și științifică poate fi un reper, care nu mai poate fi recuperat în unele cazuri. Astfel, pierderea unui sit arheologic sau a unui artefact unic echivalează cu dispariția unei părți din identitatea colectivă a patrimoniului cultural național. Crearea unui regim de protecție poate asigura și micșora riscul dispariției bunurilor imobile și mobile. Este necesară, astfel, o abordare proactivă, bazată pe prevenție și sancționare fermă a celor care atentează la integritatea patrimoniului cultural. Doar printr-un efort comun și susținut se poate garanta conservarea valorilor istorice pentru generațiile viitoare.

Complexe menajere/depozitare din aşezarea Trinca „Izvorul lui Luca”*

Livia ERMURACHI

ă 0000-0001-7165-2899

Aşezarea Trinca „Izvorul lui Luca” reprezintă, la momentul de faţă, una din cele mai cercetate aşezări ale culturii Chişinău-Corlăteni, atât din perspectiva suprafeţei investigate (peste 6200 m.p.), cât şi din cea a diversităţii materialului arheologic colectat şi a importanţei acestuia în reconstituirea vieţii cotidiene a comunităţilor care au locuit aici în perioada hallstattiană timpurie.

În procesul de cercetare au fost descoperite şi investigate diverse complexe arheologice, reprezentate prin: locuinţe (de suprafaţă şi adâncite); platforme (de piatră şi de lut); vetre (deschise şi portative); gropi menajere. Ultima categorie reprezintă subiectul comunicării noastre, fiind unul din cele mai descoperite complexe în aşezare, însumând un număr total de 29 gropi.

De regulă, aveau formă ovală, circulară sau neregulată, dimensiunile variind între 0,64-2,4×0,70-1,68 m; adâncimea – cuprinsă între 0,4 şi 1,26 cm; profilul – în formă de clopot, pereţii verticali sau concavi. Printre acestea, amintim aici unele vestigii mai particulare, cum ar fi groapa nr. 1/1994, care, la adâncimea de 1,24 m, avea întreg perimetrul compactat cu un strat de cca 30 cm de lipitură de lut, iar printre materiale arheologice au fost descoperite şi resturile de la trei vetre portative. Merită amintită aici şi groapa nr. 2/2001, care, la adâncimea de 0,4 m, era pavată cu o placă de chirpici cu grosimea de 5 cm, care se ţinea pe 2 stâlpi din piatră fasonată, astfel de complexe fiind cunoscute în literatura de specialitate şi ca gropi-cuptor (?).

Menţionăm că, de regulă, gropile erau amplasate în preajma locuinţelor, fiind destinate păstrării proviziilor sau depozitării resturilor menajere, având un rol important în determinarea unor posibile modele de reconstituire a organizării interne a aşezării.

* Cercetare realizată în cadrul subprogramului 180101 „Patrimoniul istorico-arheologic muzeal: sistematizare şi valorificare ştiinţifico-culturală”, la Muzeul Naţional de Istorie a Moldovei.

Prospecțiuni aeriene, laser terestre și geofizice în cercetarea fortificațiilor epocii fierului din spațiul pruto-nistrean*

Dumitru CONDREA

ă 0000-0001-9799-7756

Anul 2009 s-a remarcat prin descoperirea, în urma analizării fotografiilor de satelit, a primei fortificații (Saharna Mare / „Dealul Mănăstirii”) din prima epocă a fierului din spațiul pruto-nistrean și prin prima scanare geomagnetică din interiorul cetății Horodca Mare, sit pluristratigrafic, fortificat de purtătorii culturii getice în sec. IV-III a. Chr. Aceste rezultate au marcat un punct de cotitură în dezvoltarea arheologiei epocii fierului în spațiul dintre Prut și Nistru, punând începutul utilizării extensive a metodelor interdisciplinare în cercetarea fortificațiilor. Dintre acestea, prospecțiunile aeriene, laser terestre și geofizice oferă valoroase informații despre dispoziția în plan a componentelor sistemelor defensive, precum și despre organizarea și caracterul locuirii din incintă.

În 2009-2024, analiza ortofotoplanurilor a condus la identificarea a cel puțin 18 fortificații din epoca fierului, necunoscute anterior, și la relocalizarea siturilor fortificate de la Cogâlniceni „Cetățuie”, Hârtopul Mic „Cetățuie”, Suruceni „Cetățuie” și Lipnic „La Șanțuri”. Acest tip de prospecțiuni s-a utilizat, de asemenea, pentru a documenta și cartea sistemele defensive, inclusiv cu ajutorul urmelor de tip *soil*, *crop* și *snow marks*, vizibile pe suprafața solului, atunci când situația de pe teren a îngreunat acest proces. Cercetările arheologice de la Saharna „La Șanț” și de pe platoul Horodiște „La Cot” reprezintă exemple în această privință. Modelele digitale ale suprafeței sau ale terenului, realizate cu ajutorul aerofotogrammetriei și al scanărilor LiDAR, completează șirul de produse ale prospecțiunilor aeriene aplicate asupra fortificațiilor din epoca fierului dintre Prut și Nistru.

În aceeași perioadă au beneficiat de prospecțiuni geofizice 11 situri fortificate din epoca fierului, iar suprafața scanată a variat de la 0,1 ha (Saharna „La Șanț”) la 15,6 ha (Horodiște „La Șanț” / „La Cot”). Rezultatele finale, în formă de hărți cu reprezentarea anomaliilor magnetice, au fost testate în si-

* Cercetare realizată în cadrul subprogramului 011501 ArHe „Patrimoniul arheologic preistoric și antic din regiunea de silvostepă a Republicii Moldova: cercetare interdisciplinară și valorificare științifică”, la Universitatea de Stat din Moldova.

turile de la Saharna Mare, Saharna „Rude”, Cogâlniceni „Cetățuie” și altele prin intermediul săpăturilor efectuate pe o suprafață limitată, confirmând în toate cazurile prezența gropilor sau a structurilor arheologice arse. În ceea ce privește scanarea laser terestră, unicul caz documentat de aplicare a acestei metode rămâne cel din 2010, de la cetatea Saharna Mare, constituind o complementare a punctelor ridicate topografic.

Metodele interdisciplinare în discuție și-au demonstrat viabilitatea și precizia în cei 15 ani de utilizare pe siturile fortificate din spațiul prutonistean. În același timp, rezultatele acestora pot fi augmentate cu reinterpretări și date extrase din surse mai puțin valorificate, cum ar fi scanarea LiDAR din 2011 și imaginile satelitare obținute înainte de căderea Uniunii Sovietice.

The Uch-Bash Cemetery: localization, order, dating, funerary and commemoration custom

Evelina KRAVCHENKO

а 0000-0001-7238-7417

The Uch-Bash Cemetery in Southwestern Crimea is a site of the Kyzyl-Koba culture, which is attributed to the Tauri of ancient Greek written sources. Excavations of the cemetery took place in the early 1950s. Site was unpublished and this has led to confusion in its localization, dating, and in the attribution of other sites of the Kyzyl-Koba culture.

The Uch-Bash cemetery is located on the northern terrace of Sapun-gora Mountain above Chortovaya Balka, opposite the plateau of Chortove Horodyshche, where the fortified settlement of Uch-Bash is located.

Row graves of stone cist in enclosures appeared in Crimea with the beginning of the Taurian period of the Kyzyl-Koba culture and, together with the ceramic set, mark the change of population in the region. Chronologically, this falls on the second half of the 8th - beginning of the 7th century BC.

Uch-Bash is a row cemetery, located on the uppermost terrace of the Crimean cuesta before the top. The rows of graves are oriented latitudinal, sometimes have deviations, consist of stone cists in enclosures. The stone cists are ordered on an ancient surface, oriented longitudinal, sometimes with deviations. The rows of stone cists were covered with stone piles, probably formed by funeral custom. The grave in the stone cist served as a family tomb, the deceased were laid down on their right side with their heads to the south, facing east. A funeral stone was installed opposite the head in the fence of the cist. In the area of the head, probably behind the parietal part, a personal drinking vessel was placed, probably with some drink or liquid.

The cemetery belongs to the new people in the Crimea. The new people is associated with a change in the historical situation in the region, the movement of early Scythian (Cimmerian) tribes through the Caucasus, which caused the movement of the population north through the Caucasus and further advancement to the Crimean foothills. Constant in similar sites is one of the types of ceramics that unites not only the cemetery with settlements, but is also common to the Northern Caucasus and northern Asia Minor. This is the type 20 of bowls and type 21 of scoops, typical of the V horizon of Uch-Bash.

Analogies in the ceramic complex are also accompanied by the new type of cemeteries of Uch-Bash type, which were previously unknown neither in the Crimea, nor in the Balkans, nor in the Dnieper or Azov regions.

In archaeological cultures south of the Caucasus, in northern Asia Minor in the period preceding the Middle Eastern campaigns of nomads, as well as in the North Caucasus during the time of the campaigns, the tradition of burials in stone cists ordered on the surface becomes prevalent. This burial tradition, as well as the placement of the deceased in the grave, may be the main feature of the people that settled at that time around the Black Sea in its eastern part to the north. One of the main criteria in the set of burial and funeral custom is the role of stones. At the same time, the similarity of the burial custom with the sites of the Final Bronze Age, for example, with the Shyroke cemetery in the appearance of sites of the Uch-Bash cemetery type in the Crimea remains at the level of comparisons. Without excluding the general trend in the origin of these traditions from the regions south of the Caucasus, it is worth considering not a one-time, but a wave-like movement of the population that was the bearer of these traditions to the Northern Black Sea Region. The appearance of burial sites of the Uch-Bash cemetery type at the beginning of the Taurian period of the Kyzyl-Koba culture was associated with the next wave, which, unlike the time of the Final Bronze Age, spread to the Crimea not from the Central Caucasus, but bypassing Dağlıq Qarabağ and the Northern Caucasus.

Investigation of a Scythian earthen grave in the Middle Ros Region

Oleksandr MOHYLOV

а 0000-0002-2400-2380

The funerary rites of both the steppe and forest-steppe tribes of the Scythian period in the Northern Black Sea region were characterized by the predominance of burials under mounds. However, more and more burials are being discovered that do not have any external signs today. In both the steppe and forest-steppe zones of the Northern Black Sea region, such burials belong mostly to representatives of the ordinary population. One of the regions of distribution of barrowless burials of the Scythian period is the Dnipro RightBank Forest-Steppe Region. They are known here from the Kyiv region in the north to the Tiasmyn basin in the south. One of these complexes was discovered in 1991 near the village of Busheve, Cherkasy region, in the middle reaches of the Ross River by local historian V.V. Romaniuk. The burial was excavated by an archaeological team led by S.A. Skoryi, who worked as part of the “Kholodnyi Yar” Expedition of the Institute of Archeology of the Academy of Sciences of the USSR under the direction of S.S. Bessonova. The excavations revealed a damaged grave 2.0-2.05 m long with smoothly sloping walls. Its bottom was 0.75-0.8 m deep from the modern surface. The skeleton of the deceased was destroyed, but it is clear that he was buried according to the rite of inhumation. In the corner of the tomb there was a bowl with bird bones from the deceased's meal. Nearby was a knife for cutting meat. A ceramic spinning wheel also came from the tomb. A round hole 0.07 m in diameter and 0.23 m deep was found near the tomb. The molded bowl from the burial has a body that tapers to a flat bottom and a curved inward rim. Its height is 9.5 cm. An iron knife with a straight blade and a curved back had a bone handle that was fastened with rivets. It was 15 cm long. The ceramic spinning wheel had a biconical shape and a round hole through it. Its height is 1.7 cm. The small inventory of the burial allows us to date it within the Middle Scythian and Late Scythian periods (2nd half of the 6th - 4th centuries BC). Judging by the spinning wheel, a woman could have been buried here. The burial can be interpreted as belonging to an ordinary, not wealthy resident of Porossia who lived here in the Scythian period.

Câteva date despre amenajarea spațiului pentru construcția locuințelor de la începutul celei de-a doua epoci a fierului în partea septentrională a Podișului Nord-Moldovenesc

Irina RUSU

0000-0003-3381-8514

Amenajarea spațiului pentru construcția locuințelor este o etapă cu care debutează orice demers de acest fel, atât în prezent, cât și, cel mai probabil, din cele mai vechi timpuri, inclusiv la începutul celei de-a doua epoci a fierului.

Unele date avute la dispoziție din așezările din sec. V-III a. Chr. arată că, în unele cazuri, amenajării spațiului pentru construcția locuințelor i se acorda o atenție aparte, care nu se rezuma doar la curățarea materialului vegetal și construirea caselor, ci presupune și o adaptare la o situație preexistentă. Spre exemplu, în cazul așezării de la Fetești „*La Schit*” (jud. Suceava, România), pentru construcția unor locuințe, s-a recurs la amenajarea terenului șanțului de apărare, săpat de comunitățile culturii Cucuteni, faza A.

Mult mai intens s-a amenajat și s-a refăcut spațiul pentru construcția locuințelor din incinta I a așezării de la Stâncești „*Bobeica*” (jud. Botoșani, România), dat fiind faptul că în această incintă au fost sesizate trei niveluri de locuire, locuințele fiind construite în grupuri care s-au suprapus în toate cele trei etape.

Prin intermediul acestei comunicări, dorim să prezentăm modalitățile de amenajare a spațiului, subliniind și motivele pentru care s-a recurs la asemenea acțiuni.

Noi aşezări ale culturii getice în microzona Hansca, raionul Ialoveni*

Sergiu SERBINOV

ă 0000-0001-6163-1111

Aurel ZANOI

ă 0000-0002-3236-7582

În urma cercetărilor arheologice, întreprinse în anii 1960, 1964-1981, 1990-1991, 2022 în microzona Hansca, raionul Ialoveni, au fost identificate mai multe situri arheologice, care se încadrează într-un vast interval de timp – din epoca eneolitică şi până în sec. XVII-XVIII. De regulă, acestea sunt pluristratificate, în majoritatea cazurilor conţinând şi vestigii din a doua epocă a fierului (cultura getică). Astfel, până acum recent, pe moşia satului Hansca erau cunoscute două fortificaţii, şase aşezări nefortificate şi două necropole plane.

Cercetările de suprafaţă, realizate în anul 2025 de către echipa Centrului de Arheologie „Ion Niculiţă” de la Universitatea de Stat din Moldova au mai scos în evidenţă încă două aşezări din această perioadă, nerepertoriare anterior.

Una dintre ele, Hansca „La Cramă”, se află la cca 1,3 km spre sud-vest de sat (coordonate: 46°49'14.75"N, 28°44'28.60"E), fiind amplasată pe o pantă uşor înclinată, cu expoziţie nord-estică, de pe malul drept al râului Botnişoara. Judecând după răspândirea vestigiilor arheologice, ea ocupa o suprafaţă de cca 200×230 m. În urma perieghezelor de aici, au fost recuperate: un vârf de săgeată din bronz cu trei aripioare şi dulie interioară de înmănuşare, trei fusaiole, 768 de fragmente de ceramică şi 131 de fragmente de lut ars. Majoritatea fragmentelor de ceramică (708 fr.) provin de la vase modelate cu mâna, unele cu decor în relief în formă de brăie sau proeminenţe (aplatizate şi conice). La fel, pe sit au fost descoperite şi 60 de fragmente de la amfore greceşti, care proveneau din mai multe centre mediteraneene sau pontice, cum ar fi: Thasos, Heraclea Pontică, Mende, Chios, Sinope ş.a. De asemenea, pe suprafaţa aşezării se evidenţiază aglomerări compacte de

* Cercetare realizată în cadrul subprogramului 011501 ArHe „Patrimoniul arheologic preistoric şi antic din regiunea de silvestepă a Republicii Moldova: cercetare interdisciplinară şi valorificare ştiinţifică”, la Universitatea de Stat din Moldova.

bucăți de lut ars, unele cu amprente de nuiiele, care ar putea sugera prezența vestigiilor de locuințe.

Pentru a verifica consistența stratului cultural, în partea de nord a așezării a fost realizat un sondaj cu dimensiunile de 1×1 m. Ca urmare, sub stratul de cernoziom, la adâncimea de 0,2 m, a fost identificat un strat cultural cu grosimea de cca 0,4 m, reprezentat de un sol de culoare cenușie cu pigmenți de lut ars, în care au fost descoperite 42 fragmente de la vase modelate cu mâna, similare celor atestate la suprafața solului, precum și un fragment de amforă grecească.

Cea de-a doua așezare se află la cca 0,7 km spre sud-vest de satul Hansca (coordonate: 46°49'38.50"N, 28°44'22.78"E), la marginea de sud-est a pădurii. Ea ocupa o pantă ușor înclinată spre nord-est, către valea râului Botnișoara. Din cauza accesului limitat (situl se află în pădure), s-a reușit investigarea unei suprafețe de doar cca 90×130 m, de pe care au fost descoperite 21 de fragmente de ceramică modelată cu mâna și patru fragmente de amfore grecești (probabil, Thasos și Heracleea Pontică).

Astfel, vestigiile arheologice recuperate din aceste două așezări permit încadrarea lor preventivă în sec. IV-III a. Chr., ceea ce demonstrează că locuirea getică s-a extins și în partea de sud-vest a microzonei Hansca, fapt necunoscut până acum nu demult.

**Resurse animale și vegetale utilizate în economia alimentară
a așezărilor din a doua epocă a fierului de la Medgidia
(județul Constanța, România): date arheozoologice și
arheobotanice**

Margareta-Simina STANC

ă 0000-0003-2514-9779

Petre COLȚEANU

ă 0009-0008-7800-0875

Mihaela DANU

ă 0000-0003-1552-0589

Eliza-Ioana CREȚU

ă 0009-0005-3059-1678

Patrizia-Nancy BEJENARU

Mirel BUDEȘTEANU

Constantin-Aurel MOTOTOLEA

ă 0000-0002-2196-3442

Luminița BEJENARU

ă 0000-0001-5409-7248

Cercetările arheologice din zona carierei Romcim Medgidia (județul Constanța, România) au început în toamna anului 2022 și s-au derulat până în toamna anului 2024. Siturile arheologice au fost denumite convențional Medgidia Elenistic 1, 2 și 3 și se încadrează cultural în cea de-a doua epocă a fierului (La Tène), de la începutul secolului IV a. Chr. până la finalul secolului III a. Chr., interval cunoscut în literatura de specialitate ca perioada elenistică, pentru zona Dobrogei. Un aspect inedit al cercetărilor este atestarea, pentru prima dată, începând cu secolul IV a. Chr., a prezenței unei populații nord pontice (scitice) în zona central dobrogeană. Elementele de cultură materială scitică (ceramică, locuințe), descoperite în urma cercetărilor, vin să întregască imaginea influenței asupra zonei limitrofe a coloniilor grecești vestpontice (țărmlul Mării Negre). Cele 3 situri arheologice însumează o suprafață

de peste 6 ha și, în urma cercetării, au fost identificate peste 600 de complexe și contexte arheologice. Cele mai multe sunt de tipul gropilor menajere sau de provizii, dar în cadrul sitului se evidențiază și descoperirea atât a mai multor cuptoare de ars ceramică, cât și a unor locuințe (colibe adâncite, tip de locuință tipic populațiilor de stepă, nord-pontice). Așezările de la Medgidia sunt de tip deschis și se poate afirma că au fost așezări sezoniere.

Fitolitele, particule microscopice de siliciu formate în celulele plantelor, sunt extrem de rezistente la descompunere și constituie o sursă importantă de informații privind vegetația și activitățile umane din trecut. Analiza acestora permite reconstrucția practicilor agricole, a alimentației și a strategiilor de gestionare a mediului, oferind o perspectivă detaliată asupra modului în care comunitățile interacționau cu ecosistemele locale. În așezările Medgidia 1, 2 și 3, ansamblurile de fitolite evidențiază atât plante cultivate, cât și sălbatic. Predomină ierburile din subfamilia Pooideae, care includ principalele culturi de cereale, precum grâul, orzul și secara, iar prezența fitolitelor ELONGATE DENDRITIC, specifice inflorescențelor cerealelor, sugerează procesarea cerealelor și utilizarea lor în alimentație. Totodată, au fost identificate fitolite de tip SPHEROID, deși în proporție mai mică, ceea ce indică prezența altor tipuri de plante și/sau utilizări secundare. Aceste date permit o mai bună înțelegere a strategiilor economice și ecologice ale comunităților locale din perioada elenistică, evidențiind modul în care acestea au adaptat și au gestionat resursele vegetale disponibile.

Eșantioanele faunistice analizate sunt constituite din resturi scheletice, cele mai multe atribuite mamiferelor, și numai foarte puține – altor grupe de animale (moluște, pești și păsări). Dominante sunt resturile aparținând mamiferelor domestice, speciile cu ponderea cea mai mare fiind bovină domestică, ovicaprinele și calul. Eșantioanele cuprind numeroase fragmente pentru care nu s-a putut stabili cu certitudine dacă sunt de porc domestic sau mistreț, din cauza faptului că provin de la indivizi tineri. Resturile de porc domestic sunt foarte rare în cele trei eşantioane, acest fapt susținând ideea că așezările erau sezoniere. Spre deosebire de bovine și ovine, care pot fi conduse ușor în timpul migrațiilor sezoniere, realizate de comunitățile umane vechi care au trăit la Medgidia, porcii nu sunt animale care să urmeze natural oamenii pe distanțe lungi. Prin urmare, prezența lor într-un sit arheologic indică faptul că această comunitate (probabil, scitică) a stat în respectiva locație pentru o perioadă limitată.

Alte specii domestice identificate, dar care nu au importanță în economia alimentară, sunt câinele și pisica.

Mamiferele sălbatice identificate sunt cerbul, căpriorul, mistrețul, iepurele, lupul și vulpea; speciile de mamifere sălbatice sunt indicatoare a două biotopuri – cel de pădure și, respectiv, cel de lizieră.

Analizele arheozoologice atestă că creșterea animalelor a fost foarte importantă pentru economia locală, în timp ce vânătoarea și pescuitul erau practicate într-o mică măsură.

Dincolo de harta cunoscută: un model predictiv pentru siturile Poienești-Lucașeuca din raionul Orhei

Cristian COROLENCO

ă 0009-0000-4365-9866

Octavian MUNTEANU

ă 0000-0001-9340-8002

Vadim ȘERBAN

ă 0009-0008-8692-2968

Analiza amplasamentului siturilor arheologice constituie un domeniu de interes major în cadrul cercetărilor arheologice. Modelarea predictivă arheologică (MPA) s-a impus ca o metodă esențială pentru evaluarea cantitativă a probabilității de existență a siturilor arheologice într-o anumită regiune. Dezvoltată încă din anii '70 ai secolului trecut, inițial în Statele Unite și Canada, iar ulterior adoptată și în unele țări europene, MPA a devenit un instrument indispensabil atât pentru cercetarea științifică, cât și pentru gestionarea eficientă a patrimoniului cultural. În mod special, procesul de modelare predictivă facilitează înțelegerea relațiilor dintre societățile umane din trecut și mediul natural în care acestea s-au dezvoltat. Prin identificarea zonelor cu potențial arheologic ridicat și prin reducerea intervențiilor în zonele cu probabilitate scăzută, MPA contribuie la optimizarea resurselor destinate cercetării și intervențiilor arheologice. Această metodă pornește de la premisa că așezările umane din trecut nu au fost distribuite aleatoriu, ci au urmat anumite tipare influențate de factori de mediu și resurse naturale. În acest sens, MPA integrează seturi complexe de date – topografice, geologice, hidrologice, pedologice –, precum și informații istorice și arheologice anterioare, pentru a genera modele predictive cât mai precise. Datele obținute sunt integrate și analizate prin intermediul Sistemelor Informaționale Geografice (GIS), ceea ce permite generarea unor hărți predictive ce evidențiază ariile cu probabilitate ridicată de existență a siturilor.

Având în vedere oportunitățile tehnologice și teoretice actuale, ne propunem să analizăm un model predictiv arheologic, dedicat siturilor culturii Poienești-Lucașeuca (P-L) din raionul Orhei. Alegerea acestei zone nu este întâmplătoare: raionul Orhei reprezintă un areal cu o densitate semnificativă

a descoperirilor arheologice, dar și cu sectoare insuficient explorate, care pot oferi informații esențiale despre dinamica așezărilor P-L.

Aplicarea unui astfel de model are o dublă finalitate: pe de o parte, oferă o mai bună înțelegere a strategiilor de locuire și exploatare a mediului de către comunitățile Poieniști-Lucașeuca; pe de altă parte, sprijină protejarea și valorificarea patrimoniului cultural prin orientarea cercetărilor viitoare către zone cu potențial arheologic ridicat.

Asupra Daciei din epoca „anarhiei militare” (Maximinus Thrax-Aurelianus) în 2025: bloc informațional existent și deziderate

Dan MATEI

ă 0009-0005-7240-106X

Începând cu anul 2000, s-au publicat lucrări de bun augur asupra epocii „anarhiei militare”/„împăraților-soldați/*Soldatenkaiserzeit*/„barracks-emperors” în provincia *Dacia* (răstimpul domniilor lui Maximinus Thrax-Aurelianus; anii 235 - 271-275; fără a scăpa din vedere o pierdere/evacuare sub Gallienus, ca unic împărat al unei părți a teritoriului provincial).

Pe lângă noile și fireștile descoperiri care au devenit edite, sunt disponibile, totodată, noi interpretări. Acestea fac ca blocul informațional existent la acest moment pentru epoca în speță să se prezinte, la nivel general, destul de promițător pentru o nouă prelucrare din partea oricui (dorim să ne bucurăm cât de curând posibil de cea la care face eforturi profesorul Ioan Piso, *Dakien im Zeitalter der Soldatenkaiser*).

Corpus-ul epigrafic e destul de bogat, pentru a permite anumite încheieri istorice ferme. Două monumente epigrafice ieșite la iveală în castrul de la Turda-Potaissa, dincolo de un conținut aparte, au ridicat probleme speciale în ce le privește datarea. În ultimii ani, pentru o mulțime de inscripții, într-o majoritate covârșitoare cu caracter militar, s-a completat în lacuna provocată de martelare numele lui Philippus Arabs și ale membrilor casei sale domnitoare. Inscripțiile în speță sunt de regăsit în toate părțile Daciei.

Corpus-ul epigrafic a permis stabilirea unor orizonturi, iar spectrul lui – discuții asupra unor varii aspecte.

Prin bogăția materialului numismatic, circulația monetară poate fi tratată la un nivel mulțumitor (am remarca aici strădaniile lui Cristian Găzdac de a publica cât mai numeros material inedit).

Dincolo de fibule, care prin putere de datare intrinsecă și număr, își recomandă singure importanța, situația nu se prezintă cum ar trebui pentru alte categorii de materiale. Cel puțin, în cazul unora, lipsa putinței lor de încadrare cronologică (și) în cadrul epocii „anarhiei militare” e doar până la un punct obiectivă.

Dintre toate fenomenele manifestate în această epocă sau cu deosebire acum, atragem în mod deosebit atenția asupra aceluia în care se construia cu

spolia – opus tumultuarium. Câteodată, nu avem de-a face cu o activitate constructivă propriu-zisă, ci de amenajare. O extraordinară grupare de *spolia* litice (purtând inscripții cu caracter, în special, funerar, dar existând și unele votive, respectiv una onorară; sau sculpturale; o porțiune dintrun *milliarium*), aflate în *fossa* din fața părții răsăritene a curtinei castrului „mare” de la Jupa-*Tibiscum*, ar fi fost reîntrebuințate aici la structura curtinei. O altă grupare ieșită din comun de *spolia* litice a fost evidențiată în zona *porta decumana* a castrului de la Brîncovenești, aflată în deschiderea primei *fossa* și deasupra bermei; este vorba despre 44 de piese cu caracter funerar, epigrafice și sculpturale, una cu caracter neclar, precum și șapte arhitecturale. Descoperiri semnificative din acest registru au fost efectuate și în castele de la Moigrad/Jac-*Porolissum*, Romita/Brusturi-*Certiae*, Ilișua/*Arcobadara*/**Arcobara*, Gherla.

Ca deziderate, acestea sunt unele firești: blocul informațional disponibil la un anumit moment să fie tratat cu o critică superioară, informațiile introduse și discutate în fluxul imperial general și rezultatele publicate optim sau cât mai aproape. Adăugăm, ca o notă strict personală: întreprinderile să fie efectuate de către cercetători români, cu colaborări externe doar acolo unde o impune necesitatea obiectivă.

Ibida (Slava Rusă, jud. Tulcea, Romania) în epoca romană: date numismatice

Mihaela IACOB

0000-0002-3083-6138

Dorel PARASCHIV

Istoria sitului arheologic Slava Rusă (com. Slava Cercheză, jud. Tulcea) – Ibida în antichitate – rămâne puțin cunoscută până în prezent.

Cele peste 100 de monede romane din această perioadă, descoperite de-a lungul timpului în Slava Rusă, ne oferă informații foarte interesante despre începutul vieții romane în acest loc și, de asemenea, despre rolul economic și militar al acestui oraș (?).

Este vorba de denari – un tezaur cu 28 de monede republicane și imperiale și alte monede izolate ale lui Vespasianus, Antoninus Pius și Faustina I –, un aureus al lui Nero și numeroase monede de bronz: monede romane (ași, duppondi) ale lui Tiberius, Titus, Nerva, Traianus, Antoninus Pius și monede provinciale romane din orașele provinciei Moesia Inferior (Istros, Tomis, Nikopolis pros Istron, Markianopolis, Odessos), dar și din Alexandria, Nikaia, Nikomedia, Heraklea, Antiochia (Pisidia) – acestea din perioada Hadrianus - Gordianus III. Abundența monedelor provinciale romane poate fi legată de rolul militar al acestui oraș (vezi, în acest sens, materialul numismatic de natură militară) și, de asemenea, de poziția sa ca răscruce a tuturor căilor de comunicații din Dobrogea de Nord.

**Studiul unui eșantion arheozoologic provenit din Cetatea
Ulmetum (comuna Pantelimon, județul Constanța, România).
Date preliminare pentru nivelul de secol VI p. Chr.**

Margareta-Simina STANC

ă 0000-0003-2514-9779

Constantin BĂJENARU

ă 0009-0003-5654-5050

Eldira-Gabriela HUGEANU

Florentina-Rebeca MARCU

Constantin-Aurel MOTOTOLEA

ă 0000-0002-2196-3442

Cetatea Ulmetum este situată în partea de est a satului Pantelimon, în partea centrală a Dobrogei, în nordul județului Constanța. Din punct de vedere geografic, terenul face parte din Podișul Casimcea (Podișul Dobrogean Central), iar la baza dealului pe care este construită fortificația curge pârâul Pantelimon (fostul *Ceatalorman*). Cetatea a fost construită pe un versant stâncos, fiind apărat natural pe trei laturi (nord, sud și est) de văi adânci și abrupte. Spre vest, singura parte a promontoriului care făcea legătura cu platoul era fortificată de un șanț cu *vallum* defensiv. Poziția este una importantă, în concepția strategică militară romană: cetatea se află pe axa centrală a Dobrogei, pe drumul interprovincial *Marcianopolis-Zaldapa-Tropaeum Traiani-Ulmetum-(L)Ibida-Noviodunum*, controlând, totodată, și drumurile provinciale și regionale (*semitae*) *Histria-Ulmetum-Capidava*, respectiv *Tomis-Mihail Kogălniceanu (vicus Clementiani)-Ulmetum-Carsium*.

Cetatea a fost construită la sfârșitul secolului IV - începutul secolului V p. Chr., cel mai probabil, în timpul domniei împăratului Theodosius I, peste resturile unei așezări cu caracter mixt (civil și militar) din sec. II-IV p. Chr.; datarea este făcută pe baza unor descoperiri monetare și pe tipul constructiv al unor clădiri publice, precum cazarma militară, bazilica și, eventual, un cartier general militar. Rolul militar pronunțat al fortificației reiese și din atestarea unor unități militare staționate de-a lungul timpului în cetate, printre care putem aminti *Cuneus equitum scutariorum* și *Paedatura lanciarium iuniorum*.

Din punct de vedere arheologic, s-a constatat o locuire intensă în secolul V p. Chr., urmată de un orizont de abandon între ultimul sfert al secolului V și mijlocul secolului VI p. Chr., din cauza atacurilor hunice. Sub împăratul Iustinian I (527-565) a avut loc o restaurare parțială a cetății, acțiune documentată de Procopius din Cezareea în lucrarea *De aedificiis*. Atacurile avaroslave de la sfârșitul secolului al VI-lea și începutul secolului al VII-lea p. Chr. distrug orice formă de continuitate a locuirii în fortificație.

Cea mai mare parte dintre resturile faunistice adunate din complexele de secol VI aparțin mamiferelor, dar au fost găsite și câteva resturi de moluște, pești și păsări. Cele mai multe provin de la mamiferele domestice, dar au fost identificate și fragmente de la mamifere sălbatice. Mamiferele domestice identificate sunt: bovină, oaie, capră, porc, cal, măgar, cămilă și câine. Ponderea majoritară în cadrul eșantionului de secol VI o au bovina domestică și grupul ovicaprine. O specie deosebită care a fost identificată este cămila, probabil, dovadă a schimburilor care se făceau în zonă în perioada secolului VI. Din câteva complexe studiate au fost adunate și oase în conexiune anatomică de la câțiva indivizi de câine. Câinele nu avea importanță în economia alimentară, fiind crescut, cel mai probabil, pentru pază.

Speciile de mamifere sălbatice identificate sunt: cerb, mistreț, căprior, iepure de câmp, bour, vulpe, specii care sunt indicatoare ale biotopurilor de pădure și lizieră.

Proporția ridicată pe care o au resturile de mamifere domestice este un indicator al importanței crescute pe care o avea creșterea animalelor pentru această comunitate. Vânătoarea și pescuitul aveau o importanță redusă comparativ cu creșterea animalelor, pentru procurarea proteinei animale.

Vestigii medievale în situl Ivancea *Sub Pădure*: o structură adâncită în sol cu instalație de foc realizată din lut

Michael MEYER

Octavian MUNTEANU

ă 0000-0001-9340-8002

Vasile IARMULSCHI

ă 0000-0002-9013-1973

Torben SCHATTE

ă 0000-0002-8418-2360

Vadim ȘERBAN

ă 0009-0008-8692-2968

Cristian COROLENCO

ă 0009-0000-4365-9866

Cristin GHIMPU

Cătălin CUREA

Nicolae ELFAND

Situl Ivancea *Sub Pădure* (raionul Orhei), cercetat intens în ultimii ani, a oferit o largă bază informațională pentru așezarea din a doua epocă a fierului, dar, totodată, și importante repere pentru evoluția comunităților umane din perioada medievală. Prospekțiunile magnetometrice ce au acoperit un spațiu de circa 12 ha, însoțite de modelarea 3D a terenului și recoltarea sistematizată a vestigiilor de suprafață, a permis delimitarea clară a spațiului de locuire din epoca fierului și cea medievală. Totodată, a fost constatată o microregiune în care orizonturile culturale se suprapun. Astfel, verificarea prin săpătură a unor anomalii a scos la lumină zilei un șir de cuptoare de redus minereu de fier, sugerând o zonă metalurgică a așezării din care fuseseră descoperite doar două structuri cu caracter locativ. Cercetările din anul curent, dincolo de vestigiile predominante ce sunt caracteristice culturii Poienești-Lucașeuca, au surprins câteva situații noi de concentrare a vestigiilor din epoca medievală. În această comunicare vom stăruia asupra uneia dintre ele, care este definită

prin descoperirea unei structuri adâncite în sol, dotată cu instalație de foc realizată din lut, în preajma căreia a fost localizat un alt cuptor din lut, dar deja în aer liber. Este vorba de o amenajare care are forma rectangulară în plan la nivelul descoperirii, adâncindu-se până la 1 m de la nivelul descoperirii, ceea ce ar însemna circa 1,25 m de la nivelul antic de călcare. Pereții amenajării erau oblici, îngustând spațiul interior al structurii. În partea de nord au fost descoperite urmele unei instalații din foc realizate din lut. Totodată, în partea superioară a umpluturii au fost identificate urmele unui alt cuptor din lut. Dincolo de caracteristicile amenajării, cercetările au scos la lumina zilei un lot de vestigii specifice evului mediu, dar și câteva artefacte ale căror parametri vin să completeze importante aspecte din evoluția comunităților umane din acea perioadă. De luat în seamă descoperirea unui alt cuptor realizat din lut, ce se afla în imediata apropiere a structurii, având o conservare mult mai bună decât a celor din structura menționată mai sus.

Vestigii medievale în situl Ivancea *Sub Pădure*: o structură adâncită în sol cu instalație de foc din piatră

Michael MEYER

Octavian MUNTEANU

ă 0000-0001-9340-8002

Vasile IARMULSCHI

ă 0000-0002-9013-1973

Torben SCHATTE

ă 0000-0002-8418-2360

Cristian COROLENCO

ă 0009-0000-4365-9866

Vadim ȘERBAN

ă 0009-0008-8692-2968

Nicolae ELFAND

Cătălin CUREA

Cristin GHIMPU

În vizorul nostru va fi situl Ivancea *Sub Pădure* (raionul Orhei), care, în ultimii ani, a fost subiectul cercetărilor realizate în cadrul proiectului internațional „Ausgrabung der Siedlung der Poienești-Lucașeuca-Kultur von Ivancea-Sub Pădure”, finanțat de Deutsche Forschungsgemeinschaft (2020-2026). Acestea au fost efectuate de către specialiștii de la UPSC *Ion Creangă*, în colaborare cu colegii de la Institutul de Preistorie al FU Berlin. Și dacă investigațiile din ultimii ani au scos în prim-plan orizontul Poienești-Lucașeuca, atunci cercetările din anul curent au oferit, dincolo de vestigiile din a doua epocă a fierului, și câteva descoperiri interesante din epoca medievală. De fapt, prezența unor descoperiri ce datează din Evul Mediu a fost stabilită chiar din primii ani de activitate pe șantier, dar în mod special după largile prospecțiuni magnetometrice ce au fost însoțite de modelarea 3D a terenului, asociată cu perieghezele sistematizate. Acestea ne-au determinat să întreprindem sondaje punctuale într-un șir de anomalii, care s-au dovedit a fi cuptoare de redus minereu de fier, definind, astfel, un

posibil cartier meșteșugăresc în preajma sursei de apă. Cercetările din anul curent, care s-au derulat în partea nord-estică a sitului, au dus la identificarea câtorva structuri adâncite în sol, dotate cu instalații de foc, dar deosebite de cele identificate și cercetate în anii anteriori.

Comunicarea noastră se va axa pe prezentarea și analiza uneia dintre ele. Amenajarea care are forma rectangulară în plan la nivelul descoperirii, se adâncea până la 0,6 m de la nivelul descoperirii, ceea ce ar însemna circa 0,85 m de la nivelul antic de călcare. Pereții amenajării erau oblici, îngustând spațiul interior al structurii. În partea de sud-est au fost descoperite urmele de proporții ale unei instalații din foc realizate din piatră. De avut în vedere că în partea superioară a umpluturii respectivei structuri au fost descoperite urmele unei vetre din lut. În preajma acestei amenajări a fost localizat un alt cuptor care, de asemenea, era realizat din piatră, dar deja în aer liber. Analiza complexă a situației și încadrarea respectivelor tipuri de descoperiri în tabloul de evoluție a comunităților umane din perioada medievală va constitui subiectul comunicării.

Problematica restaurării piesei textile liturgice *Stihar* provenite din săpături arheologice

Mariana GUGEANU

0000-0003-1368-853X

Lucrarea prezintă cercetarea, restaurarea-conservarea și valorificarea muzeală a piesei textile arheologice liturgice *Stihar*, provenite din cripta mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni de la Mănăstirea Căpriană. Cercetarea arheologică a criptei mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni a avut loc în contextul procedurii de canonizare a Înalțului Ierarh. În cazul textilelor care provin din mediul arheologic, cum este și cazul piesei *Stihar* provenite din cripta mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni, procesul de cercetare și conservare-restaurare a fost dificil și complex și s-a realizat parcurgând mai multe etape, impuse de starea de conservare a acestora: investigația științifică, tratamente biologice de dezinfectare a materialului textil arheologic, hidratare progresivă, curățire mecanică, curățire umedă prin imersie, utilizând soluții cu compoziție și concentrații diferite, alternativ cu etapele de curățire mecanică și curățire chimică, curățire chimică prin imersie în diverse soluții, uscare controlată și aplatizarea cutelor formate aleatoriu, consolidare pe suport textil nou, reasamblare piesă, proiectare și realizare elemente de muzeotehnică, conform normelor de conservare, în vederea valorificării muzeale. Cercetările efectuate cu privire la degradarea piesei textile *Stihar*, realizate din mătase naturală, în condițiile mediului arheologic au evidențiat faptul că aceasta a suferit o serie de modificări ale structurii fizice și/sau chimice, care au condus la fragilizarea excesivă până la pulverizare a fibrei textile. Din această cauză, a fost necesar să se facă cercetări ample, pentru a găsi cea mai bună metodă de salvare a piesei. În urma acestor cercetări, pentru restaurarea piesei, a fost aleasă metoda mixtă de dublare pe un nou suport textil, și anume cea a utilizării adezivului BEVA 371 film și cea de coasere cu fire de borangic. Ambele metode sunt utilizate în restaurare și sunt reversibile. Pentru piesa textilă arheologică liturgică *Stihar*, salvată prin conservare-restaurare, a fost realizat un suport adaptat, care să preia din greutatea piesei, în vederea valorificării muzeale pentru generațiile prezente și viitoare. Grație implementării unui proiect transfrontalier, piesa care face subiectul prezentei lucrări, salvată prin restaurare-conservare, urmează a fi inclusă în expoziția de bază a muzeului inaugurat la Mănăstirea Căpriană în data de 6 mai 2021, alături de celelalte vestigii arheologice, extrase din cripta mitropolitului Bănulescu-Bodoni.

Recent coin discoveries from Orheiul Vechi Cultural-Natural Reserve

Dmytro YANOV

â 0000-0002-4100-4601

In 2025, the numismatic collection of the Orheiul Vechi Cultural-Natural Reserve was replenished with new items. Among these, 29 coins were discovered within the territory of the Reserve.

The most remarkable finds include an anonymous copper coin of the Anatolian beylik of Eretna with the image of double-headed eagle, and an anonymous copper coin minted in Golden Horde settlement of Costești (Ialoveni raion, Republic of Moldova). Discoveries of such types have not previously been recorded at Orheiul Vechi.

List of coins, discovered in late 2024-2025:

Beylik Eretna

Anonymous issue, 1350/51 (751 AH), Kangari (?), mangır – 1 specimen.

Golden Horde

Anonymous issue, the 1300-1330s, pul, Costești – 1 specimen.

Anonymous issue (period of Janibek's reign), the 1350s, pul, Saray al-Jadid – 10 specimens.

Anonymous issue, 1365/66 (767 AH), dang, Şehr al-Jadid al-mahrusa – 2 specimens.

Anonymous issue, ca. 1364-1369, pul, Shehr al-Jadid – 1 specimen.

Ottoman Empire

Bayazid II, 1481-1512, unknown mint, forgery akçe – 1 specimen.

Süleyman I, 1520-1566, Üsküb, akçe – 1 specimen.

Sweden

Gustav Adolf, 1627 (?), Riga, solidus – 1 specimen.

Christina, 1632-1654, Livonia, solidus – 1 specimen.

Sweden (Suceava imitations)

Gustav Adolf (?), 1621-1634 (?), Riga/Elbing, solidus – 1 specimen.

Christina, 1632-1654, Riga, solidus – 1 specimen.

Hungarian Kingdom

Ferdinand I, 1526-1564, Kremnitz, denar: 1553 – 1 specimen, 1560 – 1 specimen.

Rudolf II, 1587 (?), Kremnitz, denar fals – 1 specimen.

Polish–Lithuanian Commonwealth

Stephen Báthory, 1583, Vilnius, Lithuanian 3 groats – 1 specimen.

Sigismund III Vasa, 1589-1627, Vilnius, forgery of Lithuanian solidus – 1 specimen.

Sigismund III Vasa, 1623, Vilnius, Lithuanian solidus – 1 specimen.

John II Casimir Vasa, 1664, Ujazdov, Crown solidus – 1 specimen.

Undefined – 1 specimen.

Locuințele adâncite nr. 2 și 3 din așezarea fortificată Alcedar: inventar și context (1953)*

Diana STROICI

à 0009-0008-1427-7904

Așezarea fortificată de la Alcedar, situată pe malul drept al Nistrului, în apropierea unei treceri naturale peste râu, reprezintă unul dintre cele mai importante situri arheologice din spațiul dintre Prut și Nistru. Poziția sa strategică, la intersecția unor rute fluviale și terestre, a favorizat dezvoltarea unui centru de locuire complex, cu funcții defensive, economice și, probabil, de control al schimburilor regionale.

Cercetată în mai multe etape, începând din prima jumătate a secolului XX, așezarea s-a remarcat prin sistemele sale de fortificație bine conturate – valuri, șanțuri și palisade – și prin bogăția materialului arheologic provenit atât din nivelurile de suprafață, cât și din complexe adâncite. Campania din anul 1953, desfășurată sub conducerea lui G.B. Feodorov, a vizat, între altele, zona centrală a sitului, unde au fost identificate și cercetate mai multe complexe de locuire.

În acest context, au fost documentate două locuințe semiadâncite, numerotate convențional 2 și 3, situate la adâncimi medii de aproximativ 95 cm față de nivelul actual de călcare. Ambele complexe au prezentat urme clare ale unei amenajări interioare deliberate – vetre, gropi de provizii și eventuale suporturi structurale – și au furnizat un inventar arheologic deosebit de variat.

Inventarele recuperate reflectă atât activități cotidiene, cât și posibile aspecte simbolice sau de prestigiu: **ceramică** (predomină vasele lucrate cu mâna, din pastă semifină și grosieră, cu suprafețe netezite și, în unele cazuri, decorate cu incizii simple sau alveole), **unelte** (au fost identificate suluri de netezire din os și corn, vârfuri de împunsători și cuțite. Piatra este reprezentată prin râșnițe fragmentare, percutoare și piese de microlit. Inventarul metalic este redus, dar semnificativ, incluzând câteva cuțite de fier, vârfuri de săgeată și fragmente de lamă), **piese de podoabă și obiecte speciale** (în locuința nr. 2 a fost descoperit un pandantiv din os, perforat bilateral, iar în

* Cercetare realizată în cadrul subprogramului 180101 „Patrimoniul istorico-arheologic muzeal: sistematizare și valorificare științifico-culturală”, la Muzeul Național de Istorie a Moldovei.

locuința nr. 3 – două mărgelile din pastă sticloasă albastră, probabil, provenite din schimburi comerciale pe distanțe lungi), **resturi faunistice** etc.

Datele obținute permit formularea unor ipoteze privind organizarea gospodăriilor, specializarea meșteșugărească și integrarea așezării în rețele comerciale regionale. În plus, corelarea acestui inventar cu informațiile din alte complexe de pe sit oferă indicii asupra structurilor sociale și a funcțiilor multiple – defensive, economice și de control, pe care le-a îndeplinit așezarea Alcedar.

Dincolo de contribuția punctuală la cunoașterea acestui sit, rezultatele cercetărilor din 1953 demonstrează importanța reanalizării materialului arheologic provenit din săpături mai vechi, care, prin metode și perspective actuale, poate furniza informații noi și relevante pentru istoria timpurie a regiunii.

Unelte pentru recoltat medievale timpurii, descoperite la est de Carpați*

Ion TENTIUC

ă 0000-0002-3126-6499

Cercetările arheologice întreprinse în diferite așezări medievale timpurii de la est de Carpați au demonstrat cu prisosință sedentarismul locuitorilor și preocupările tradiționale, între care, în calitate de ocupație de bază, este evidențiată agricultura. Cercetătorii din perioada sovietică au încercat să demonstreze că aceste ocupații au fost posibile numai în urma contactelor populației romanizate cu slavii. În urma acestor contacte, s-ar fi creat un nou sistem economic, o nouă formă de gospodărire, pentru care era caracteristică corelarea creșterii animalelor cu agricultura, unde cu creșterea animalelor s-ar fi ocupat populația locală – vlahii, iar cu agricultura s-ar fi ocupat slavii.

În spațiul pruto-nistrean au fost descoperite unelte pentru recoltat, care demonstrează practicarea agriculturii de către populația locală.

Astfel, *seceri* au fost descoperite la Alcedar-Odaia, Echimăuți, Hansca, Brănești, Durlești-Valea Babei, Etulia VII, Seliște, Cernăuți, Revno IA, Dobrinăuți et al.

Coasele în calitate de unelte pentru recoltat cerealele au apărut către secolul X. Au fost descoperite piese întregi sau fragmentare la Echimăuți, Hansca, Trebujeni-Scoc, Voloave, Păhârnicieni-Petruca etc.

Se consideră că pe la mijlocul sau în a doua jumătate a mileniului I d. Chr. a apărut și s-a constituit forma actuală a *secerilor*, chiar dacă mult timp a fost utilizată forma veche. Problema formei, a difuziunii și cronologiei diferitor forme se seceri a interesat dintotdeauna cercetătorii. Conform cercetărilor, secerile pot fi divizate în două tipuri de bază. Primul tip e prezent prin secerile cu coada lungă și corpul ușor curbat, pedunculul fiind o continuare a corpului (Hansca). Tipul II este reprezentat de secerile cu coada lungă, având corpul puternic curbat, acesta (pedunculul) formând un unghi mare față de tăiș (Echimăuți, Hansca).

Coasa reprezintă rezultatul evoluției fulminante a agriculturii de la sfârșitul mileniului I, când acestea își fac apariția. Chiar dacă sunt încă pur-

* Cercetare realizată în cadrul subprogramului 180101 „Patrimoniul istorico-arheologic muzeal: sistematizare și valorificare științifico-culturală”, la Muzeul Național de Istorie a Moldovei.

tătoare de elemente ale epocii precedente – sunt relativ scurte ca lungime, au lama destul de lată, derivând, probabil, din seceri –, au aceeași funcționalitate. Sunt evidențiate două tipuri de coase: Tipul I este prezent prin coase scurte, sub 50 cm, și Tipul II, care reprezintă coase lungi, de peste 50 cm lungime. Primul tip este reprezentat prin coasele descoperite la Hansca și Echimăuți. Coase de tipul II au fost descoperite la Trebujeni-Scoc, Păhărnicieni-Petruca și Voloave.

Așadar, investigațiile arheologice demonstrează că evoluția tehnică a comunităților locale din domeniul agriculturii era în pas cu modificările care survineau în domeniu în Europa de Nord și de Vest.

Stratigrafia arheologică a Bisericii Adormirea Maicii Domnului de la Mănăstirea Căpriană*

Gheorghe POSTICĂ

ă 0000-0002-2609-1575

Conform pisaniei de la 1821, Biserica Adormirea Maicii Domnului de la Mănăstirea Căpriană a fost „zidită din nou” de către voievozii Petru și Ștefan în anul 1542, iar în anii 1819-1820 a fost reparată de către mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni.

Cercetările arheologice confirmă înscrisurile din pisanie, oferind, în același timp, date noi privind istoria bisericii. În timpul săpăturilor arheologice din anii 1993, 2001-2002, la Biserica Adormirea Maicii Domnului, au fost documentate 109 profile stratigrafice, pe baza cărora au fost delimitate 109 depuneri culturale.

În urma corelării acestor date, au fost evidențiate 12 etape în evoluția Bisericii Adormirea Maicii Domnului: etapa preistorică (stratul nr. 109), etapa formării spațiului mănăstiresc (cca 1490) (stratul nr. 108, etapa edificării Bisericii I (1491-1496) (straturile nr. 89-107), etapa demolării Bisericii I (cca 1540) (Stratul nr. 88), etapa I a Bisericii II (1541 - cca 1560) (straturile nr. 7487), etapa a II-a a Bisericii II (cca 1560 - cca 1600) (straturile nr. 68-73), etapa a III-a a Bisericii II (cca 1600 - cca 1620) (straturile nr. 57-67), etapa a IV-a a Bisericii II (cca 1620 - cca 1640) (straturile nr. 49-56), etapa a V-a a Bisericii II (cca 1640 - cca 1700) (nr. 39-48), etapa a VI-a a Bisericii II (cca 1700 - cca 1818) (nr. 21-38), etapa a VII-a a Bisericii II (1819-1820) (nr. 6-20), etapa a VIII-a a Bisericii II (1821-2003) (straturile nr. 1-5).

* Cercetare realizată în cadrul subprogramului 010401 „Coordonatele modernizării social economice, politice, administrative și culturale în Moldova, Basarabia, RASSM, RSSM și Republica Moldova în context regional și european (studii, documente, sinteze)”.

Istoricul cercetării arheologice a așezărilor medievale timpurii de la Alcedar și Echimăuți*

Gheorghe POSTICĂ

ă 0000-0002-2609-1575

Ion TENTIUC

ă 0000-0002-3126-6499

Cercetarea arheologică a așezărilor celebre de la Alcedar și Echimăuți din secolele IX-XI a fost realizată în trei etape de bază: I. 1946-1947 – organizarea primelor periegeze (Gh.D. Smirnov, I.M. Samoilovskii, M. Voievodckii, P.I. Zasurțev, R.L. Rozenfeldt și T.S. Passek), II. 1950-1964 – realizarea săpăturilor arheologice sistematice (G.B. Fedorov) și III. 1984-1989 – amplificarea investigațiilor arheologice (V.S. Beilecci, T.A. Șcerbakova și M. Kașuba).

Cercetările sistematice la Alcedar s-au desfășurat pe parcursul a 14 ani în șase sectoare majore: a) Sectorul „Cetate” (1950-1953, 1957, 1959-1963), b) Sectorul de nord-vest (Alcedar I) (1958, 1984, 1987-1989), c) sectorul de nord-est (Alcedar II) (1953, 1956-1957, 1961), d) sectorul sud-vest („Cartierul metalurgic”) (1959-1961), e) sectorul sud-est („Poiana”) (1962-1963) și f) sectorul „Necropola” (1961-1963). Pe parcursul anilor, au fost trasate 148 de secțiuni arheologice, a fost cercetată o suprafață de 14600,0 m² și descoperite 581 de complexe. În sectorul „Cetate” a fost studiată incinta și valul fortificației, au fost identificate 66 de complexe (două fântâni, 14 locuințe, 8 ateliere, 31 de gropi menajere, 10 cuptoare de lut și un furnal metalurgic), 1493 de piese de inventar, 53712 fragmente de ceramică, sute de bârne carbonizate, oase de animale și zgură de fier; în sectorul de nord-vest au fost dezvelite 65 de complexe arheologice (15 locuințe, patru furnale metalurgice, 10 cuptoare de lut și 36 de gropi menajere); în sectorul de nord-est au fost cercetate 34 de complexe arheologice (6 locuințe, două furnale metalurgice, un cuptor de ars ceramică, nouă cuptoare de lut și 16 de gropi menajere), 55 piese de inventar și 2403 fragmente de ceramică; în sectorul de sud-vest au fost descoperite 130 de complexe arheologice (două fântâni, 27 de locuințe, șase ateliere meșteșugărești, șase cuptoare din lut, 11 furnale de redus mine-

* Cercetare realizată în cadrul subprogramului 180101 „Patrimoniul istorico-arheologic muzeal: sistematizare și valorificare științifico-culturală”, la Muzeul Național de Istorie a Moldovei.

reu de fier, patru cuptoare de îmbogățit minereu de fier, 3 instalații de zdrobit minereu de fier și 71 de gropi menajere), 398 de piese de inventar, 9873 fragmente de ceramică, câteva sute de kilograme de zgură de fier și fragmente de minereu de fier; în sectorul de sud-est au fost studiate 32 de complexe arheologice (6 locuințe, un atelier, un furnal, trei cuptoare de îmbogățit minereu de fier și 21 de gropi gospodărești), 69 piese de inventar și 3074 fragmente de ceramică, iar în sectorul „Necropola” au fost cercetați 11 tumuli, în cadrul cărora au fost identificate 254 de morminte incinerate.

Cercetările sistematice de la Echimăuți s-au desfășurat pe parcursul a șase ani, fiind concentrate în două sectoare de bază: a) Sectorul „Cetate” (1950-1952) și b) Sectorul de sud-vest (1958, 1961 și 1964). Pe parcursul anilor, au fost trasate circa 80 de secțiuni arheologice, a fost dezvelită o suprafață de 3581,0 m². În sectorul „Cetate” a fost studiată incinta și valul fortificației, au fost descoperite o fântână, 45 de aglomerații de schelete umane și de cai, diverse complexe arheologice (9 locuințe, inclusiv 2-3 locuințe-ateliere, 4 cuptoare din lut, 22 de gropi menajere și 2 morminte), circa 2500 piese de inventar, peste 50 mii fragmente de ceramică, sute de bârne carbonizate de la palisada cetății și structura locuințelor. În același context, în sectorul de sudvest al așezării au fost descoperite 55 de locuințe, dintre care au fost cercetate șase, inclusiv o locuință-atelier metalurgic, două furnale de redus minereu de fier relativ bine păstrate și vestigiile altor furnale distruse.

ISTORIE MEDIEVALĂ ȘI MODERNĂ

Femeia din Transilvania în a doua jumătate a secolului al XIV-lea: între familie și autorități

Șarolta SOLCAN

ă 0000-0002-5815-0699

Documentele din a doua jumătate a secolului al XIV-lea reflectă consolidarea statutului femeii, astfel, pe lângă faptul că beneficiau de o pătrime din bunurile imobile părintești, acum li se acordă și dreptul de a fi transformate juridic în fii (*praeffectio*) la cererea taților. Ca urmare a acestor măsuri, considerate în epocă un privilegiu, li se creează posibilitatea de a moșteni integral averea părinților, dacă nu există descendenți pe linie masculină în familie.

Această calitate a atras după sine numeroase conflicte. Ideea ca fetele să aibă drepturi succesoriale egale cu băieții a fost adesea contestată de unii reprezentanți ai autorităților, de unele rude.

Femeile, în general prin reprezentanți – soți, avocați – împuterniciți de ele, își apărau drepturile în fața instanțelor de judecată.

Adesea opțiunile de viață ale fetelor și femeilor din epocă au fost puternic marcate de atitudinea familiei și a rudelor. Documentele păstrează amintirea unor traume profunde suferite de femei în urma unor căsătorii nepotrivite cu rangul și situația materială a familiei din care proveneau.

O altă problemă des abordată în fața scaunelor de judecată era aceea a văduvelor cărora rudele soțului defunct refuzau să le acorde cele cuvenite după lege și tradiție: zestrea și darurile de nuntă care asigurau traiul lor.

Singurul sprijin al unora dintre femeile din perioada analizată a fost regele: Carol Robert de Anjou, în 1332, a inițiat *praeffectio*, iar urmașii săi au respectat legea. De asemenea, prin hotărârile judecătorești luate, regii au sprijinit văduvele să dobândească bunurile care li se cuveneau, ca să nu fie silite „să se adăpostească sub acoperișul unor case străine”, după cum se exprima Ludovic cel Mare într-un caz din 1360.

Pentru femeile din Transilvania, din regatul maghiar, măsurile din secolul al XIV-lea au adus importante schimbări în statut, marcând destinul lor și pentru secolele următoare.

**Un hrisov de la Vasile Lupu, emis la Iași, 26 martie 1642
(7150), prin care întărește mănăstirii Râșca stăpânirea peste
satul Ustia, ținutul Orhei**

Ginel LAZĂR

à 0009-0008-7113-3472

În colecția de documente istorice din cadrul Muzeului Național de Istorie a României, nr. inv. 107426, se află și un hrisov slavon, datat la 1642 (7150), martie 26, emis în cancelaria din cetatea de scaun a Moldovei de la Iași. Astfel, Vasile Lupu, voievod și domn al Moldovei, întărește mănăstirii Râșca stăpânirea peste satul Ustia, pentru care avusese pâra în mai multe rânduri cu niște oameni din sat și cu Chiriță postelnic. „...Domnia mea am dat și am întărit sfintei mănăstiri numită Râșca, unde este hramul Sfântului arhierarh și Făcător de Minuni al lui Hristos Nicolae, un sat, anume Ustia, ce este la gura Răutului, în ținutul Orhei...”.

Din punct de vedere tipologic, hrisovul de danie și întărire este un original slavon, caligrafiat și miniat pe suport de pergament (35×50 cm), având o pecete atârnată de plicatură, cu șnur de mătase roșie, cu legenda: † Pecetea lui Io Vasilie voievod, din mila lui Dumnezeu domn al Țării Moldovei, în anul 7142 <1642>. Primele trei rânduri ale documentului (intitulația), hramul mănăstirii, numele domnului, precum și inițialele cuvintelor cu care se începe fiecare rând din partea stângă, sunt scrise cu cerneală de aur.

Investigation of some issues of urban culture of Ganja based on Medieval sources

Elnur Latif oğlu HASANOV

à 0000-0001-6358-593X

Ganja as one of the most important political, economic and cultural cities of Azerbaijan, still maintains this status and witnessed most of the important political events that took place in the history of Azerbaijan. During this period, due to its political and economic importance, it was the center of attention of both internal and external powers. The khanate constantly fought against external and internal forces. For this reason, its political history during its existence is rich with various events.

Various sources are used in researching and writing the history of Ganja Khanate. Various sources are used in researching and writing the history of Ganja Khanate. In the investigation of the historiography of the khanate, priority is given to local sources. Sometimes they act as important sources in the study of the history of the city in foreign sources. Russian sources play an important role in the study of the history of the Ganja Khanate. Thus, since the end of the 18th century, the Russian Empire, which showed interest in Azerbaijan, sent merchants, spies, and ambassadors to our country and collected information through them. These materials are stored in various archives of the Russian state together with the documents on the military expansion of Russia.

Among these archives, the Russian State Archive of Military History occupies one of the main places. The documents of the archive play an important role in the study of the history of Azerbaijan during the Khanate period and the Russian military expansion into Azerbaijan. Among the important documents reflecting the history of Azerbaijan, there are also materials on the Ganja Khanate and city in the RSMHA. Rich information about Ganja Khanate and its city can be found among these materials.

In the aforementioned archive, one can get extensive information about the fortress walls, palaces, caravansaries, baths, residential houses, bridges and other buildings of Ganja dating back to the 18th century. Thus, it is possible to study the urban planning and general architectural landscape of the period through the documents related to Ganja city and fortress in the RSMHA funds.

Archive documents are not only a means of determining the general nature of the development of Ganja city, but also allow obtaining detailed historical information about its economy, culture, demography, and political history.

The main point of attention in the archive is the preservation of the plans of the fortresses and cities of Azerbaijan. The plan of Ganja city and fortress is among the documents preserved in the archive.

The information contained in the RSMHA funds starts from the end of the 17th century and the beginning of the 18th century. Since the city of Ganja was part of the Ganja Khanate at that time, these materials are mainly related to the economic, political, and military life of the Khanate. Official diplomatic correspondence between the Ganja Khanate and the Russian Empire, military letters, spy reports, requests to the emperor, trade agreements, summaries and military campaigns, military documents during the war are preserved in the archive's funds.

Influența civilizației otomane asupra culturii elitei moldovenești

Igor BERCU

ă 0000-0001-8227-028X

În contextul relațiilor de suzeranitate dintre Țara Moldovei și Imperiul Otoman, stabilite începând cu secolul al XVI-lea, influențele culturale otomane asupra elitei moldovenești au devenit nu doar inevitabile, ci și profund semnificative. Comunicarea de față își propune să analizeze aceste influențe dintr-o perspectivă interdisciplinară, punând accent pe manifestările culturale vizibile în viața politică, socială și cotidiană a elitei moldovenești – în special a domnitorilor, boierimii și clerului înalt. Contrar unei viziuni strict conflictuale asupra relației dintre Țara Moldovei și Imperiul Otoman, cercetarea evidențiază un proces complex de asimilare selectivă, în care elemente ale civilizației otomane – de la modă, limbaj și gastronomie până la arhitectură, protocol diplomatic și arte decorative – au fost adoptate și reinterpretate în moduri specifice. Elita moldovenească, aflată într-o poziție de echilibru între loialitatea față de Poarta Otomană și menținerea unei identități proprii, a manifestat o capacitate de adaptare culturală remarcabilă. În plan vestimentar, influențele otomane sunt evidente în portul domnesc și boieresc, unde caftanele, turbanele și alte elemente orientale devin simboluri ale statutului social și ale apropierii de puterea suzerană. În arhitectură, anumite elemente de decor – precum pridvoarele închise, stucaturile cu motive florale sau curțile domnești cu grădini în stil oriental – reflectă gustul pentru estetica otomană, mai ales în centrele urbane sau în reședințele domnești. La nivel de limbaj, prezența unui vocabular de origine turcă în documentele oficiale și în corespondența boierimii indică nu doar influențe lingvistice, ci și un contact cultural susținut cu instituțiile otomane. Totodată, modelul otoman de organizare a curții domnești, precum și eticheta ceremonială au fost preluate și adaptate în Țara Moldovei, conferind autoritate și legitimitate domnitorilor în fața Porții. Această comunicare susține ideea că influența civilizației otomane nu a fost o formă de aculturație pasivă, ci, mai degrabă, un proces de negociere culturală, în care elita moldovenească a integrat elemente otomane într-un mod strategic, pentru a-și consolida poziția socială, politică și simbolică. În același timp, acest fenomen a contribuit la configurarea unei identități moldovenești distincte, situate la intersecția dintre Orient și Occident.

Epoca fanarioților în Țările Române: progres sau regres?

Ilona CZAMAŃSKA

ă 0000-0002-0492-0854

Epoca fanariotă este percepută, în general, în istoriografie ca o perioadă extrem de dificilă din evoluția statelor românești. Totuși, în realitate, a fost și o etapă a unor transformări profunde, desfășurate în condiții politice foarte complicate, dar care au avut, în același timp, și consecințe pozitive. Această epocă se caracterizează printr-o dublă natură. Pe de o parte, domnitorii fanarioți erau, în marea lor majoritate, oameni cu un înalt nivel de educație, activi în mediul științific european, contribuind la configurarea unui veritabil iluminism grec: s-a dezvoltat învățământul pe diverse trepte, s-au făcut încercări de introducere a unor soluții mai moderne în plan juridico-administrativ și a unor reguli elementare de igienă. Pe de altă parte, majoritatea categoriilor sociale nu aveau acces la școală, inegalitățile sociale s-au accentuat, agricultura a intrat într-o criză profundă, iar populația a cunoscut o sărăcire generalizată. Orașele au început treptat să se europenizeze și să-și schimbe înfățișarea, în timp ce puterea centrală, dimpotrivă, s-a orientalizat, adoptând ceremonialul otoman, iar autonomia sa era sever limitată chiar și în probleme interne. Țările Române au devenit totuși un spațiu de interes mai mare decât înainte pentru politica europeană, în special pentru Rusia și Austria. Această situație a generat, pe de o parte, pierderi teritoriale, iar pe de altă parte, o anumită slăbire a presiunii otomane, care însă nu s-a concretizat în mod efectiv. Tot atunci s-a realizat o unificare administrativă semnificativă a principatelor române și o apropiere culturală, ceea ce a constituit o bază favorabilă pentru viitoarea unire.

Despre construcțiile laice și eclesiastice ale boierilor Rudeni (sec. XVI-XVII)

Bardan PETRUȚA

ă 0000-0002-6323-810X

În secolele XVI-XVII, Rudenii, unul din neamurile boierești muntene însemnate, au depus eforturi atât pentru construirea unor edificii laice, cât și eclesiastice. Biserici, case sau alte tipuri de construcții, cum sunt morile de apă, au fost ridicate în județe ca Olt, Argeș și Mușcel.

Ctitori ai unor importante lăcașuri de cult, precum biserica din satul Ruda și schitul de călugări de la Flămânda, din fostul județ istoric Argeș, boierii Rudeni s-au asigurat de prestigiul lor social, atât în epoca în care au trăit, cât și peste veacuri.

Lăcașul „Sfinții Voievozi” a fost o biserică de curte a familiei de boieri Rudeanu, aceasta fiind edificată în ultimul sfert al secolului al XVI-lea. Aflat în apropierea vechii ctitorii a Rudenilor, un alt lăcaș de cult, schitul de călugări de la Flămânda a reprezentat unul dintre cele mai frumoase edificii laice ridicate de aceștia. În portretele votive ale celor două ctitorii sunt reprezentați: Tudor Rudeanu, mare sluger, soția sa, Despa, fiul lor, jupânul Chirca, împreună cu soția acestuia, Dumitrana, Teodosie Rudeanu, mare logofăt, și prima sa soție, Stanca.

Rudenii au avut nevoie de spații de locuit în zonele din apropierea domeniului lor funciar, dar și în capitală, unde, mai ales pentru cei care erau mari dregători, era obligatoriu să fie prezenți. Documentele de arhivă menționează achiziția de case la București sub domnia lui Constantin Brâncoveanu, deși este sigur că au avut locuințe în capitală și mai înainte. Asemenea altor mari dregători, casele Rudenilor au îndeplinit o funcție dublă: locuri de confort și de supraveghere a patrimoniului funciar. Ansambluri valoroase de artă și arhitectură specifice secolului al XVI-lea, lăcașurile de cult ridicate de aceștia au fost utilizate atât ca loc de închinăciune, cât și ca necropole ale acestui neam.

Scurte considerații despre negustorii din Târgoviște în prima jumătate a veacului al XVII-lea

Radu CÂRCIUMARU

0000-0002-1654-5270

Analizele privind categoria socială a negustorilor sunt încă destul de sărace în istoriografia românească și ele nu au urmărit o cercetare de ansamblu, aplicată unei anumite perioade a epocii medievale și premoderne, ci, mai degrabă, cazuri concrete istorico-genealogice. Târgoviștea secolului al XVII-lea oferă informații extrem de interesante legate de originea etnică și puterea negustorilor stabiliți, vremelnici sau nu, în reședința domnească de pe malul Ialomiței, iar studiul de față își propune să evidențieze personajele care ar fi putut juca un rol în evoluția economică a orașului. Concluziile decurg din întreagă expunere, venind să întărească lipsa de stabilitate a păturii negustorești, cauzată, pe de o parte, de alternanța domniei între Târgoviște și București, și, pe de altă parte, de sprijinirea de către domnitori, precum Radu Mihnea sau Alexandru Coconul, a negustorilor de origine greacă, în dauna celor autohtoni.

Schimbările geopolitice la sfârșitul sec. al XVII-lea în Centrul și Sud-Estul Europei în contextul păcii de la Karlowitz

Ludmila MALAI

ă 0009-0006-2377-2312

După Tratatul de la Karlowitz (26 ianuarie 1699), un acord de pace care a pus capăt ostilităților (1683-99) dintre Imperiul Otoman și Liga Sfântă (Austria, Polonia, Veneția și Rusia), Transilvania trece de la controlul turcesc la cel austriac. Tratatul a diminuat în mod semnificativ influența turcă în Europa Centrală de Est și a făcut din Austria puterea dominantă acolo. La sfârșitul verii anului 1697, sultanul otoman Mustafa al II-lea a condus o ultimă mare expediție spre nord, dar a fost biruit decisiv de prințul Eugen de Savoia în bătălia de la Zenta. Înving astfel de austrieci și amenințat de ruși, sultanul a acceptat să negocieze. Pentru prima dată, turcii au fost de acord să negocieze cu coaliția națiunilor europene, să accepte medierea puterilor neutre și să admită înfrângerea.

La 26 ianuarie 1699, Imperiul Otoman a semnat tratate de pace cu Austria, Polonia și Veneția. Austria a primit toată Ungaria (cu excepția Banatului, Timișoarei, mărginit de râurile Tisa, Mureș și Dunăre), Transilvania, Croația și Slovenia; tratatul austro-turc a fost încheiat pe 25 de ani. Veneția a achiziționat Peloponezul (pe care turcii l-au recâștigat în 1715) și cea mai mare parte a Dalmației, inclusiv portul Cattaro (Kotor).

Polonia a întors teritoriile cucerite Moldovei, dar a recâștigat Podolia, precum și o parte a Ucrainei, la vest de râul Nipru, pe care turcii o cuceriseră în 1672 – este vorba de cetatea Camenița. Turcii și rușii au încheiat doar un armistițiu de doi ani la Karlowitz, dar în 1700 au semnat Tratatul de la Constantinopol, conform căruia cetatea Azov a fost cedată Rusiei, permițând țarului să stabilească o misiune diplomatică permanentă la Constantinopol (Istanbul).

Între sentimentul religios și afecțiunea familială: epitafurile din Țările Române și țările vecine (a doua jumătate a sec. al XVII-lea - începutul sec. al XIX-lea)

Alina FELEA

à 0000-0002-7449-0001

Comunicarea se referă la importanța unei categorii deosebite de izvoare – epitaful – în cercetarea sentimentului religios și a celui de afecțiune familială din Țara Moldovei, Țara Românească, Transilvania, Rzeczpospolita și Rusia, care reprezintă arealuri confesionale diferite, în a doua jumătate a sec. al XVII-lea - începutul sec. al XIX-lea. Epitaful, un text scurt ce onorează o persoană decedată, cuprinzând elogiul defunctului sau o sentință morală, poate fi în versuri sau în proză și este o sursă de neprețuit în cercetarea mentalităților epocii, a atitudinii față de viață și moarte, a relației cu Divinitatea și a legăturilor cu rudele.

În spațiul geografic indicat, relația cu Dumnezeu este subliniată prin cele mai simple sintagme – *robul/roaba lui Dumnezeu, șerbul/șerba lui Dumnezeu* – acestea fiind o primă evidențiere a sentimentului religios. Totodată, este menționată tematica egalității tuturor în fața morții, se prezintă imaginea strașnicului județ în lumea de apoi, dar și aprecierea, chiar elogierea, faptelor răposatului, de care depindea direct soarta de mai departe a sufletului: va merge în rai sau în iad. În topica inscripțiilor tombale românești, dar și rusești apare, în rare cazuri, rugăciunea, în formă directă, adresată către Dumnezeu, sau ca dialog cu trecătorul. În afară de aceasta, se invocă și iertarea creștină. Printre temele reprezentate pe monumentele funerare din Rzeczpospolita și Transilvania, pe lângă inscripția funerară, vom remarca elementele ce indică: originea nobiliară a defunctului, reprezentat prin armoar și blazoane, simboluri creștine, precum ar fi cartea, subiectul învierii, creștinii fiind reprezentați în genunchi, lângă cruce, răstignire, imaginea Maicii Domnului cu Iisus, roata vieții ca simbol al trecerii vieții și al schimbărilor etc.

Printre epitafurile din Țările Române, dar și din țările vecine, un loc aparte îl au cele care sunt dedicate celor mai apropiate persoane: copiilor, părinților, fraților și surorilor etc. Epitafurile marcate de un profund sentiment de afecțiune familială pot fi grupate, la rândul lor, în două categorii: prima, în care în calitate de transmițător de mesaj este

supraviețuitorul, iar recepționar este decedatul, și a doua, în care în calitate de mesager este decedatul, iar drept recepționar este ruda supraviețuitoare). Durerea celor apropiați la nivelul sensibilității are o expresie deosebită în inscripțiile pietrelor funerare, prin care persoanele își eternizează suferințele. O emoționalitate deosebită și sentimente de durere profundă, nemărginită și tristețe exprimă epitafurile care se referă la decesul copiilor. Arealul geografic, arealul cronologic, în acest caz, nu are nicio relevanță, căci durerea pierderii unui copil se resimte la fel în orice colț al lumii. Epitafurile părinților consacrate copiilor lor decedați sunt însoțite de diverse epitete, de exemplu, se utilizează epitetul *preaiubit*. În epitafuri, părinții se străduie să arate că copilul a lăsat lacrimi și durere în sufletul lor, căci a fost înzestrat cu virtuți și moravuri bune, fiind sensul vieții lor. Deși unele epitafuri sunt scurte, aceasta nu înseamnă că se micșorează din suferința părinților care și-au pierdut copilul. Uneori sentimentele sunt prezentate prin monologul copilului. Un capitol aparte îl reprezintă pietrele instalate de soți. O altă categorie de epitafuri sunt cele ce adăpostesc sub aceeași piatră mai multe rude, mormântul devenind casă comună pentru câteva generații etc.

A Look at 18th century Kilia: symbolism and reality in

Nikolaus Kleemann's Engraving, Kilianova

Viktor FILAS

000-0002-0785-7758

The report analyses Nikolaus Kleemann's 18th century engraving Kilianova, depicting a view of the fortress of Kilia. The author focuses on interpreting the engraving as a visual text. The report emphasises that historical studies have used the engraving without considering its symbolic content. Special attention is paid to the staffage, compositional techniques and conscious distortions undertaken by the author of the engraving. The author proves in the report that Kilianova engraving is a valuable historical source that enables not only the reconstruction of the lost image of Kilia of the 18th century but also an understanding of the perceptions of Europeans about the region, as well as the peculiarities of perception and interpretation of what the traveller saw. The work calls for a deeper and more comprehensive analysis of the symbolic content of artworks in historical research.

Descoperiri monetare recente din orașul Chișinău*

Ana BOLDUREANU

ă 0000-0002-3686-1393

Cercetările arheologice efectuate pe teritoriul Chișinăului în anul 2010, 2012 și 2018, pe lângă alte artefacte importante privind evoluția orașului, au scos la lumină și o serie de descoperiri monetare, care oglindesc viața economică și cotidiană a localității. Au fost înregistrate 29 de monede, găsite în anul 2010 în cimitirul Bisericii Măzărache, care au demonstrat existența acestuia deja în a doua jumătate a secolului al XVI-lea. Alte 39 de monede au fost descoperite în urma săpăturilor de salvare și supraveghere în centrul istoric al târgului Chișinău, pe teritoriul pieței comerciale (strada Piața Veche, 10), în anul 2012 – 12 exemplare – și în imediata apropiere (Piața Veche, 8), în anul 2018, pe teritoriul actual al Bisericii armenesti Sfânta Născătoare de Dumnezeu – 27 exemplare. Aceste descoperiri demonstrează, în linii generale, care a fost numerarul utilizat de populație în tranzacțiile zilnice. Investigațiile arheologice în Chișinău, în zona Pieței Vechi, unde se află în prezent Maternitatea nr. 2, au continuat în anul 2022. Acolo a fost localizat, probabil, cel mai vechi cimitir din oraș. Cele șase monede, descoperite în morminte, reprezintă denari ungurești din secolul al XVI-lea, emiși de Imperiul Romano-German, și o para otomană din perioada de domnie a sultanului Mahmud I (1730-1754). Din cauza acidității sporite a solului, monedele au o stare proastă de conservare, unele rupându-se în timpul cercetării lor. De pe teritoriul vechiului târg comercial provin mai multe monede datate în secolele XVIII-XX, emise de Imperiul Otoman, Imperiul Rus, Regatul României, dar și de URSS. Cea mai timpurie dintre ele este o para otomană, de la sultanul Mustafa III (1757-1774), bătută la Islâmbol, urmată de una provenită de la Mısır, cu emitent neprecizat. Majoritatea monedelor sunt emisiuni divizionare rusești și au fost bătute de împărății Ecaterina II (1762-1796), Alexandru I (1801-1825), Alexandru II (1855-1867), Nicolai II (1894-1917). Monedele Regatului României sunt emisiuni de la Carol I (1881-1914) și Ferdinand I (1914-1927). Din lotul analizat mai fac parte și trei plumburi comerciale, găsite pe teritoriul fostei piețe, acestea fiind izvoare importante în ilustrarea relațiilor comerciale ale Chișinăului în perioada secolului al XIX-lea.

* Cercetare realizată în cadrul subprogramului 180101 „Patrimoniul istorico-arheologic muzeal: sistematizare și valorificare științifico-culturală”, la Muzeul Național de Istorie a Moldovei.

O gravură a lui Dimitrie Cantemir în iconografia europeană: autenticitate istorică, interpretarea artistică și simbolică a portretului*

Lilia ZABOLOTNAIA

ă 0000-0001-9807-5809

Dimitrie Cantemir (1673-1723), domn al Moldovei și savant de notorietate europeană, a fost reprezentat în numeroase portrete și gravuri care au circulat în spațiul continental. Aceste imagini au avut nu doar o funcție documentară, ci și una simbolică, menită să reflecte statutul politic și social al principelui, precum și prestigiul său intelectual. Studiul unei gravuri particulare permite investigarea intersecției dintre autenticitatea istorică, interpretarea artistică și dimensiunea simbolică a reprezentării.

Cercetările documentare recente au adus în atenție o gravură a lui Dimitrie Cantemir, atribuită în literatura de specialitate gravurului Ivan Zubov (1667-1745). Totuși, examinarea colecțiilor iconografice din Polonia indică drept autor pe Martin Bernigeroth (1670-1733), în timp ce în British Museum lucrarea figurează ca fiind realizată de un gravor anonim. Această divergență relevă dificultățile de atribuire a operelor grafice și complexitatea circulației imaginii lui Cantemir în epocă.

Gravura îl înfățișează pe Cantemir în bust, într-un medalion oval, purtând o vestimentație militară de tip occidental și o mantie garnisită cu blană – elemente caracteristice începutului de secol XVIII. Inscripția latină tipografică „Demetrius Cantemirius, Palatinus Moldaviae” însoțește imaginea, conferindu-i autoritate și consacrare simbolică.

Analiza se fundamentează pe o abordare multidimensională, întrucât autenticitatea istorică presupune o evaluare critică a fidelității portretului față de realitatea epocii. În acest sens, elementele imagistice – trăsăturile fizice (tinerețe sau maturitate), gestică, vestimentația, prezența sau absența însemnelor domnești – constituie repere esențiale pentru datarea și atribuirea gravurii. Din perspectivă artistică, lucrarea îmbină realismul cu expresivitatea simbolică specifică epocii, reflectând un sincretism al influențelor occidentale și orientale. Execuția tehnică – linia gravurii, modelarea chipului și a costu-

* Cercetare realizată în cadrul subprogramului 180101 „Patrimoniul istorico-arheologic muzeal: sistematizare și valorificare științifico-culturală”, la Muzeul Național de Istorie a Moldovei.

mului – ilustrează măiestria artistică a autorului și intenția de a reda demnitatea, autoritatea și erudiția lui Cantemir.

Prin urmare, gravura analizată se remarcă prin echilibrul subtil între dimensiunea documentară și cea artistic-simbolică. Ea funcționează deopotrivă ca sursă vizuală de referință pentru iconografia lui Dimitrie Cantemir și ca instrument de transmitere a prestigiului său intelectual și a autorității politice. Studiul iconografiei europene a principelui contribuie la înțelegerea modului în care imaginea sa a fost percepută și valorizată în secolul al XVIII-lea, oferind, totodată, o perspectivă asupra circulației simbolice a ideii de lider cultivat. Divergențele privind atribuirea autorului (Zubov, Bernigeroth sau un gravor anonim) nu diminuează valoarea lucrării, ci dimpotrivă, evidențiază complexitatea proceselor de receptare, transmitere și consolidare a memoriei vizuale a unei personalități marcante a Europei timpurii moderne.

**Completări privitoare la istoria celui dintâi volum de poezii
tipărite în Țările Române: Ioan Cantacuzino, *Poezii nouă*
(Dubăsari, 1795)**

Elena CHIABURU

ă 0000-0002-9816-7428

În Biblioteca Academiei Române, Filiala Iași, se păstrează un exemplar unicat în spațiul românesc, intitulat „Poezii noo. Alcătuite dă I... C...”. Este cea dintâi carte de versuri românești tipărite. Chiar dacă lucrarea este semnalată de multă vreme în literatura de specialitate din România și Republica Moldova, volumul nu a beneficiat până acum de un studiu exhaustiv. În demersul nostru, vom sintetiza stadiul actual al cercetărilor privitoare la această raritate bibliofilă; vom plasa apariția cărții în contextul cultural-istoric adecvat; vom înfățișa cât mai complet posibil biografia autorului; vom culege în întregime și vom analiza numeroasele însemnări manuscrise prezente în volum aproape pe fiecare pagină. Pe baza acestora, vom stabili posesorii și traseul istoric și geografic, urmat din momentul ieșirii de sub tipar și până în momentul ajungerii sale în colecțiile Bibliotecii Academiei Române din Iași, scopul urmărit constând în configurarea cu mai multă precizie a însemnătății sale culturale. Lipsa numelui autorului, a locului și timpului tipăririi i-a obligat pe cercetători să caute alte mijloace de identificare, și anume: analiza lingvistică a poeziilor, însemnările manuscrise, hârtia pe care s-a tipărit, cu filigranele sale și legătura. George Ivănescu, N. A. Ursu, Alexandru Alexianu, Efim Levit au stabilit, în timp, că sub inițialele «I. C.» se ascunde spătarul Ioan Cantacuzino, descendent al familiei omonime, care a jucat un rol politic însemnat în istoria Țărilor Române. Acesta a trăit între anii 1757 și 1828 și a fost nepotul domnului Țării Moldovei Alexandru Mavrocordat (Firaris). Profesorul George Ivănescu, preocupat mulți ani de această carte, analizând aspectul grafic, dar și așa-numita maculatură folosită în compoziția copertelor, a stabilit că volumul a fost tipărit de Mihail Strelbițchi la Dubăsari, pe malul Nistrului, în actuala Republică Moldova. Însemnările manuscrise făcute pe legătura și filele cărții dovedesc faptul că aceasta a circulat imediat după apariție în ținutul Orheiului. Din cauza că subiectele privitoare la teritoriul dintre Prut și Nistru au fost interzise cercetării după cel de-al Doilea Război Mondial în România, aspectul nu a putut fi făcut public, cercetările profesorului Gh. Ivănescu (el însuși o victimă a epurărilor din anii '50 în România) rămânând într-o

măsură însemnată în arhiva depusă la Biblioteca Academiei Române din Iași; le vom edita pentru prima dată, cu acest prilej. Din Basarabia volumul a ajuns la Iași, apoi în ținutul Botoșanilor, în posesia unei vechi și ilustre familii boierești, cunoscută în istoria Moldovei încă din a doua jumătate a secolului XVI, cu moșii în mai toate ținuturile de ambele părți ale Prutului, și care după anul 1812 s-a împărțit, unii rămânând în Basarabia ocupată de Imperiul Rus. În fine, mai trebuie spus că volumul a fost afectat grav în urma unei restaurări neprofesioniste, efectuate între anii 1993-2000, așa încât, dacă nu am avea notițele profesorului Ivănescu în arhivă, nu am mai putea prezenta cu argumente un volum care întrunește condițiile unui artefact arheologic: documentează asupra zorilor culturii române moderne.

Dificultăți și obstacole în procesul de confirmare a statutului de odnodvorț în Basarabia

Valentin TOMULEȚ

0000-0003-4696-2064

După anexarea Basarabiei la Imperiul Rus, odnodvorții, categorie socială constituită în 1847 din foștii mazili și ruptași, au trecut printr-un proces complex de adaptare la noile realități administrative și economice. Aceștia reprezentau o populație cu statut juridic distinct, situată între țăranii moșierești și nobilime. În contextul reformelor agrare și al schimbărilor sociale și instituționale din secolul al XIX-lea, comunitățile odnodvorților s-au transformat treptat într-un segment important al proprietarilor mici și mijlocii de pământ din Basarabia.

Datele păstrate în fondurile Agenției Naționale a Arhivelor din Republica Moldova, precum și în arhivele din Ucraina (ASRO) și Federația Rusă (AISR și AIMS) oferă o imagine detaliată asupra statutului social, structurii proprietății funciare, situației demografice și tentativelor de confirmare a statutului de stare socială privilegiată. Analiza de față se concentrează asupra statutului social al foștilor mazili și ruptași și asupra demersurilor acestora de a-și confirma recunoașterea în calitate de odnodvorț.

În contextul transformărilor sociale și economice care au urmat anexării Basarabiei la Imperiul Rus, categoria odnodvorților – alcătuită din foști mazili și ruptași – a cunoscut un parcurs istoric aparte. Statutul lor de mici proprietari rurali, uneori confrunțați cu presiunea moșierilor sau a mănăstirilor, a condus la poziționarea lor de către autoritățile regionale și imperiale într-o zonă intermediară între țăranii dependenți și nobilimea provincială.

Îndepărtarea Basarabiei de Imperiul Rus și slăbiciunea conexiunilor infrastructurale dintre centru și periferie au diminuat semnificativ productivitatea acțiunilor imperiale, care vizau „însușirea” teritoriilor definite la scară statală ca fiind ale Rusiei.

Un factor important care a acționat ca un obstacol în calea formării unui spațiu etnic omogen al Imperiului Rus a fost păstrarea trăsăturilor individuale ale identității etnoculturale a grupurilor etnice locale, în cadrul cărora se numărau și odnodvorții, de fapt, foștii mazilii și ruptașii din Basarabia, care și-au păstrat identitatea, limba și tradițiile seculare, care nu-și căsătoreau copiii cu neamuri străine, în special cu ruși.

După adoptarea legii din 10 martie 1847, mazilii și ruptașii au fost obligați să-și confirme noul statut de odnodvorți. Mulți s-au confruntat cu dificultăți cauzate de lipsa documentelor – fie din motive accidentale (incendii, inundații, furturi, neglijență etc.), fie că actele se aflau la rude – frați sau părinți, sau erau depuse în diferite instituții județene sau regionale. Documentele de arhivă conțin numeroase mărturii ale mazililor și ruptașilor în tentativa lor de a-și confirma statutul nou de odnodvorț. În cazul pierderii sau lipsei documentelor, era necesar să se deplaseze la Iași, pentru obținerea certificatelor solicitate de la Domnie sau Mitropolie, ceea ce implica cheltuieli și pierderi de timp.

Procedura era îngreunată și de dispoziția circulară a Guvernului Regional din 25 octombrie 1847, care prevedea examinarea dosarelor mazililor și ruptașilor în ședința Consiliului Regional al Basarabiei. Cei care, din anumite considerente, la momentul aplicării în viață a legii din 10 martie 1847, nu au fost incluși în listele odnodvorților din Basarabia (nu s-au regăsit în recensământul fiscal din 1835) au fost nevoiți să prezinte documente doveditoare, care ar atesta apartenența la stările sociale privilegiate. Pe lângă actele oficiale emise de domnii Țării Moldovei și deciziile Comitetului Provizoriu al Basarabiei, mazilii și ruptașii urmau să prezinte mărturiile a douăsprezece persoane din categoria stărilor sociale privilegiate, care, sub jurământ, confirmau originea de mazil, ruptaș sau de odnodvorți a acestor persoane.

Arhivele păstrează numeroase mărturii privind aceste demersuri, iar datele Consiliului Suprem al Basarabiei atestă că, între 1848-1869, numai în județul Iași și-au confirmat statutul de odnodvorți mazili și ruptași din satele Florești, Cucuieți, Măndrești, Măgurele, Rădeni, Ciulucani, Năpădeni, Coșcodeni, Tomești, Măgura, Butești, Unțești, Sângureni, Golești, Flămânzeni, Sarata, Șofrâncani, Dumbrăvița, Bicericani, Brânzeni, Gălășeni, Călinești, Fălești, Șoltoi, Condratești, Horești, Dumeni, Cobani, Cornești, Duruitoare, Unțești etc. Documentele de arhivă conțin numeroase mărturii ale mazililor și ruptașilor din alte județe în tentativele lor de a-și confirma noul statut de odnodvorț.

Evoluția odnodvorților reflectă tensiunea dintre eforturile autorităților imperiale de integrare și uniformizare a periferiei și rezistența locală prin păstrarea identității etnoculturale. Foștii mazili și ruptași din Basarabia au continuat să-și conserve limba, tradițiile și endogamia comunitară, evitând căsătoriile cu populația rusă și păstrându-și astfel individualitatea într-un Imperiu în expansiune.

Generalul Pavel Kiseleff și elita Țărilor Române în timpul adoptării Regulamentelor Organice

Ana GRIMALSCHI

ă 0009-0000-4915-4041

Desemnarea generalului Pavel Kiseleff (sau Kiselyiov), de către Țarul Nicolae I, drept președinte plenipotențiar al Divanelor în Principatele Române după Tratatul de la Adrianopol îi atribuie acestuia rolul central în adoptarea Regulamentelor Organice din Țara Românească și Moldova. Această funcție i-a conferit lui Kiseleff puteri aproape nelimitate în reorganizarea vieții politice, sociale și economice a Principatelor Române.

Rolul său s-a dovedit a fi decisiv în adoptarea Regulamentelor Organice, prin orchestrarea comisiilor mixte formate din reprezentanți ai elitei locale, dar și ai intereselor rusești, care au redactat textul Regulamentelor Organice, în introducerea politicilor sanitare pentru combaterea epidemiei de ciumă și holeră, în organizarea recensământului și înființarea structurilor administrative moderne, poliție, stare civilă, angajați salariați în funcții publice, în promovarea infrastructurii urbane, identificându-se astfel cu imaginea reformatorului eficient și modernizator.

Atitudinea elitei românești față de generalul Pavel Kiseleff a fost ambivalentă, întruchipând o dialectică: pe de o parte, este perceput ca reformatorul cu rol esențial în adoptarea Regulamentelor Organice și modernizarea instituțională a Principatelor, pe de altă parte, ca reprezentant direct al intereselor rusești, perceput cu prudență de elitele românești.

Această atitudine a elitei românești reflecta echilibrul fragil dintre cooperarea pragmatică, atunci când reformele le consolidau statutul lor privilegiat, și rezistența prudentă, când era clară influența imperială care amenința aspirațiile autonome.

Altminteri, această ambivalență a fost caracteristică evoluției politice și sociale a Principatelor Române pe tot parcursul primei jumătăți a secolului al XIX-lea.

Din activitatea cotidiană a unei instituții regulamentare: Comitetul Sănătății la 1835

Adrian URSACHI

ă 0009-0005-2881-916X

În ultimele decenii, asistăm la o descătușare de tarele ideologice în abordarea diverselor aspecte istoriografice privind înființarea, evoluția și dezvoltarea diferitor instituții moderne ale societății românești. Printre instituțiile cu un profund impact social, economic, cultural etc. se evidențiază Comitetul Sănătății din Moldova (1832-1862). Noul organism, cu profunde rădăcini în ultimele decenii ale epocii fanariote, confruntat cu provocările contextului epidemic și ale unor dezechilibre climatice din prima jumătate a secolului al XIX-lea, secondate și de numeroasele conflicte militare petrecute pe teritoriile spațiului românesc, va pune bazele și va dezvolta un circuit sistemic complex privind organizarea și gestionarea problematicii sanitare publice. În contextul noilor provocări, vor fi inițiate și dezvoltate politici privind asistența medicală colectivă și individuală, prin promovarea și implementarea unor campanii de vaccinare a tuturor copiilor din Moldova, prin evidențierea și urmărirea diverselor boli cu potențial epidemic ridicat, precum și prin monitorizarea întregului spectru profesional din cadrul asistenței medicale publice și private.

Măsuri pentru combaterea lăcustelor în Moldova în prima jumătate a secolului al XIX-lea

Mariana URSACHI

ă 0009-0001-6681-6868

Invaziile de lăcuste au constituit de-a lungul secolelor o adevărată calamitate prin amploarea pagubelor provocate în recolte locuitorilor. Într-o asemenea situație, autoritățile statului au fost nevoite să ia măsuri drastice pentru combaterea acestui fenomen. Începând cu secolul al XIX-lea, când sursele documentare se înmulțesc, se poate constata că preocupările privind alungarea roiurilor de lăcuste sau distrugerea ouălor pe care acestea le depuneau în pământ sunt tot mai aplicate. Cele mai multe din metodele adoptate de autoritățile moldovenești au fost inspirate din instrucțiunile emise de alte state. Vorbim, astfel, de un fenomen generalizat. Metodele de stârpire a lăcustelor au fost din cele mai diverse, pornind de la instrucțiunile cu caracter normativ, elaborate de înalții dregători ai statului și întărite de domn, până la cele mai diverse metode, gândite în funcție de situațiile specifice fiecărei zone geografice. Ele s-au diversificat și s-au perfecționat pe măsură ce individul a reușit să înțeleagă modul de viață și de acțiune al acestor insecte. Date fiind implicațiile de natură psihologică și emoțională a acestui fenomen în rândul populației, a fost necesară și implicarea bisericii în combaterea lui.

Negustorii basarabeni și barierele vamale în comerțul cu Imperiul Austriac în prima jumătate a secolului al XIX-lea

Anastasia GUȚU

ă 0009-0004-6224-4817

În perioada 1812-1867, politica vamală a Imperiului Rus a influențat direct activitatea negustorilor basarabeni și relațiile comerciale cu Imperiul Austriac. După anexarea Basarabiei, autoritățile ruse au introdus reguli privind comerțul exterior și intern, care vizau controlul economic asupra provinciei și protecția producției rusești. Negustorii locali întâmpinau restricții în comerțul extern care, grație politicii vamale prohibitive, limita exportul produselor agricole, vitelor, sării și vinului către piețele externe, în special către Imperiul Austriac. Negustorii basarabeni au facilitat schimburile comerciale dintre Rusia și Imperiul Austriac. În 1819, introducerea unor tarife mai favorabile a permis dezvoltarea comerțului transfrontalier și apariția unor rețele comerciale mai complexe. Această liberalizare a fost urmată de măsuri restrictive în anii '20, prin adoptarea tarifului vamal prohibitiv din 1822, care avea ca scop apărarea tinerei industriei ruse de concurența mărfurilor externe, în special confecțiile austriece, ceea ce a creat dificultăți pentru negustorii care depindeau de export și tranzit.

Analiza documentelor vamale denotă modul în care regulamentele comerciale influențau prețurile și volumele comerțului. Autoritățile ruse urmăreau creșterea veniturilor bugetare și controlul comerțului extern, precum și reducerea contrabandei și a influenței economice a străinilor. Negustorii basarabeni foloseau diverse strategii pentru a-și menține activitatea, cum ar fi relațiile de familie și de comunitate, alegerea rutelor alternative de tranzit și negocieri cu autoritățile vamale locale. Comerțul cu Imperiul Austriac era influențat și de concurența produselor industriale europene, care pătrundeau pe diverse căi pe piețele rusești, afectând profitabilitatea negustorilor basarabeni. Rapoartele ministeriale, corespondența comercială și registrele vamale arată că activitatea acestora era legată de politica tarifară a Imperiului Rus și condiționată de regulamentele privind importul și exportul de mărfuri.

Negustorii basarabeni s-au adaptat la condițiile impuse, contribuind la menținerea fluxului de bunuri între Rusia și Imperiul Austriac. Prin metode

de organizare a comerțului, alegerea rutelor și relațiile comerciale transfrontaliere, aceștia au reușit să păstreze legături cu piețele externe. Documentele istorice relevă că aceștia navigau între restricțiile impuse de autorități și cerințele pieței, obținând rezultate variate, în funcție de perioadele tarifare și de concurența produselor europene. Analiza politicii vamale și a activității negustorilor scoate în evidență relația dintre reglementările statale și fluxurile comerciale regionale. Basarabia a funcționat ca zonă de tranzit și de comerț între Rusia și Imperiul Austriac, iar activitatea negustorilor a fost direct afectată de tarifele vamale, de regulamentele și cerințele administrative. Studiul documentelor comerciale și vamale din perioada 1812-1867 permite reconstruirea mecanismelor de adaptare a negustorilor și modul în care politicile imperiale au modelat comerțul provincial.

Rezultatele cercetării sugerează că negustorii basarabeni au participat activ la menținerea și dezvoltarea legăturilor comerciale, chiar în condițiile restricțiilor impuse de autorități. Studiul subliniază complexitatea interacțiunilor economice regionale și relevă modul în care politica vamală a determinat circulația bunurilor și organizarea comerțului transfrontalier. Prin adaptările pe care le-au realizat și strategiile adoptate, negustorii au demonstrat capacitatea de a gestiona condițiile impuse de regimul tarifar al Imperiului Rus și de a se integra în fluxurile comerciale cu Imperiul Austriac. Această perioadă reflectă o economie provincială în schimbare, în care actorii locali, prin experiența și mijloacele lor comerciale, au contribuit la stabilirea relațiilor economice internaționale. Această cercetare conturează un cadru teoretic pentru investigațiile viitoare asupra documentelor istorice privind mecanismele comerciale și impactul politicii vamale și permite evidențierea pârgurilor prin care politicile vamale influențau strategiile comerciale, oferind o bază solidă pentru investigații mai aprofundate asupra rolului negustorilor basarabeni în comerțul european al secolului al XIX-lea.

Supunerea fiscală a populației de pe insula Sf. Gheorghe după anexarea la Imperiul Rus (1829-1854)

Andrei EMILCIUC

ă 0000-0003-0634-5002

Odată cu semnarea Tratatului de pace de la Adrianopol la 2/14 septembrie 1829, Imperiul Rus intră în posesia insulelor Letea, Ceatal și Sf. Gheorghe din Delta Dunării. Întrucât linia de demarcare a fost fixată pe brațul Sf. Gheorghe, autoritățile imperiale ruse au hotărât mutarea cordonului sanitar de pe brațul Chilia pe brațul Sulina, care intrase în întregime sub controlul său. Insulele Letea și Ceatal au fost trecute în gestiunea Administrației Domeniilor Statului din Basarabia. Insula Sf. Gheorghe a fost trecută și ea în gestiunea acestei instituții, însă doar formal, deoarece, aflându-se dincolo de cordon, ea avea o situație mai specială. Situația era complicată și datorită faptului că, prin Tratatul de pace de la Adrianopol, partea rusă își asuma să nu ridice aici fortificații sau să deschidă instituții ale statului, altele decât de ordin carantinal.

Primele venituri fiscale aveau să fie generate pe insulă de darea în concesiune a pescuitului unor antreprenori particulari, o practică existentă și în perioada precedentă anexării. Dar, deja la începutul anilor '40, așezarea Sulina, amplasată chiar la ieșirea Dunării în mare, în care în anul 1836 fusese deschis Sectorul îndoielnic al carantinei ruse, avea să cunoască o dezvoltare rapidă. Acest lucru era favorizat de comerțul internațional ce lua avânt la gurile Dunării, odată cu declararea libertății comerțului pe fluviu. În asemenea împrejurări, cu un trafic naval tot mai intens, Sulina a asigurat locuri bune de muncă pentru diferiți piloți și marinari, care se ocupau de direcționarea în siguranță a navelor pe Dunăre, precum și de transbordarea mărfurilor pentru vasele care, din cauza încărcăturii, nu puteau trece de estuarul de la Sulina. În perioadele neprielnice navigației, veniturile obținute de aceștia erau foarte ridicate. Pe lângă piloți, Sulina a atras și numeroși meșteri de reparare a navelor, dulgheri și pânzari, cârciumari etc. Autoritățile imperiale ruse au hotărât să profite de acest fapt, reglementând și încurajând activitatea lor, pentru a spori veniturile statului.

În anul 1846, Ministrul Domeniilor Statului inițiază primul recensământ fiscal al locuitorilor insulei Sf. Gheorghe, care atestă o creștere substanțială a populației, mai ales la Sulina. Principala autoritate fiscală pe insulă era chiar

căpitanul portului Sulina, care elibera autorizații pentru practicarea activităților enumerate și încasa taxele cuvenite. Tot el era acela căruia i s-a acordat dreptul de a primi jurământul de intrare în supușenie rusă și de a mări, astfel, numărul contribuabililor. Scopul cercetării noastre este de a aprecia particularitățile regimului fiscal aplicat antreprenorilor pe insula Sf. Gheorghe, în comparație cu cel existent în restul Basarabiei.

Rapoartele guvernatorului civil al Basarabiei – surse importante în studierea istoriei Basarabiei în epoca modernă (studiul de caz: anul 1859)

Cristina GHERASIM

0000-0002-8615-6086

Rapoartele anuale ale guvernatorilor civili ai Basarabiei constituie izvoare documentare de primă importanță pentru cercetarea epocii moderne. Elaborate cu rigoarea administrativă specifică Imperiului Rus, aceste documente oferă o imagine complexă asupra realităților provinciei, surprinzând aspecte economice, sociale, demografice, educaționale și sanitare.

Raportul pentru anul 1859 ilustrează în mod convingător această valoare informativă. Populația provinciei număra 960.161 de locuitori, marcând o creștere demografică vizibilă prin sporul natural de peste 20.000 de persoane. Distribuția pe județe și orașe evidențiază zonele dens populate, precum Hotin și Chișinău, unde se concentra și activitatea economică. Structura socială era diversă, cuprinzând țărani liberi, nobilime, cler, coloniști germani și bulgari, comunități evreiești și rome, fiecare cu roluri și niveluri diferite de integrare în viața economică.

Economia provinciei era dominată de agricultură și creșterea animalelor, completate de ramuri secundare precum viticultura, cultura tutunului și producerea varului. Produsele agricole și meșteșugărești erau comercializate atât pe piața internă, cât și în alte gubernii ale Imperiului. Industria manufacturieră era dezvoltată modest: funcționau 102 unități productive de relevanță – distilerii, fabrici de seu și săpun, tăbăcării, ateliere de spălare a lânii, fabrici de zahăr și de prelucrare a tutunului –, alături de alte 292 cu activitate redusă.

Din punct de vedere fiscal, raportul menționează restanțe la plata impozitelor și creșterea datoriilor, indicând presiunea asupra populației. Administrațiile urbane reușeau să mențină mici excedente, însă instabilitatea economică și lipsa unor mecanisme de creditare constituiau probleme majore.

Infrastructura și ordinea publică ocupă un loc aparte în document. În 1859 existau sute de clădiri publice și drumuri, dar lipsa căilor pavate îngreuna circulația. Serviciile poștale funcționau, iar sistemele polițienesc și

penitenciar monitorizau strict populația. Raportul consemnează și fenomene sociale precum criminalitatea, abandonul copiilor, activitatea comunităților religioase și convertiri la ortodoxie.

Pe plan educațional, erau înregistrate 260 de instituții de învățământ, laice și confesionale, cu un total de 12.260 elevi. Rețeaua sanitară cuprindea 42 de medici și 26 de farmacii (de stat, spitalicești și private), distribuite în centrele urbane și târgurile provinciei. Campaniile de vaccinare antivariolică imunizaseră peste 53.000 de persoane, iar autoritățile luaseră măsuri de carantină, pentru a preveni răspândirea bolilor contagioase.

În concluzie, prin caracterul lui detaliat, raportul anual al guvernatorului civil oferă informații esențiale despre funcționarea administrației, viața cotidiană și politicile imperiale aplicate în Basarabia. Totuși, el exprimă perspectiva oficială a puterii țariste, motiv pentru care cercetarea istorică necesită corelarea acestor date cu alte surse – statistici, acte juridice, documente de arhivă sau mărturii locale – pentru a evita interpretările unilaterale favorabile autorității imperiale.

Problema Basarabiei la Congresul de pace de la Berlin reflectat în presa britanică (iunie-iulie 1878)

Eugen-Tudor SCLIFOS

ă 0009-0007-8424-3868

După terminarea războiului ruso-turc din 1877-1878, problema Basarabiei s-a aflat din nou în prim-planul diplomației europene. Imperiul Rus victorios asupra Imperiului Otoman a cerut la sfârșitul războiului restituirea sudului Basarabiei, pierdut ca urmare a deciziilor Congresului de la Paris din 1856. Deși a sprijinit militar și a avut un mare merit în înfrângerea Imperiului Otoman, România s-a văzut spoliată de către aliatul său, care promisese „solemn”, în urma semnării Convenției româno-ruse, că va respecta integritatea teritorială a României. Pentru a se „revanșa” față de România, cabinetul de la Petersburg a propus un schimb de teritorii: sudul Basarabiei contra Dobrogei. România a refuzat orice tranzacționare a teritoriului basarabeian, înaintând memoriile Marilor Puteri cu privire la drepturile istorice asupra teritoriului basarabeian. Marile Puteri s-au arătat dezinteresate față de această problemă, cu excepția Marii Britanii, care susținea România în păstrarea sudului Basarabiei. Însă în luna mai Marea Britanie ajunge la un acord secret cu Imperiul Rus, prin care aceasta renunță să mai sprijine România în chestiunea basarabeiană („regretând” acest fapt) pentru unele interese în Marea Mediterană. Ziarul britanic „The Globe” a aflat despre acest aranjament și a relatat. Ziarele britanice au atras atenția asupra faptului că România a fost spoliată, nemeritând un asemenea „tratament” din partea Rusiei, dar și a Marilor Puteri. Presa britanică a relatat pe larg despre această problemă de interes european în cadrul Congresului de pace de la Berlin din vara anului 1878.

Femeia și sportul în România (1860-1914) în istoriografia românească

Izabela-Gabriela NOVAC

ă 0009-0004-5205-1704

În istoriografia românească care abordează subiectul femeii și al sportului în România în perioada 1860-1914, femeia apare ca un actor marginal al schimbărilor sociale, dar esențial în procesul modernizării societății.

Istoriografia românească referitoare la statutul femeii din România în perioada 1860-1914 și legătura acesteia cu sportul surprinde procesul treptat de modernizare socială și culturală, dar și primele încercări de emancipare feminină. Această etapă, marcată de consolidarea statului național și de reformele inițiate după Unirea Principatelor, reflectă schimbări importante în educație, în drepturile femeilor și accesul lor la activități publice, inclusiv la sport.

Reformele educaționale, precum Legea Instrucțiunii Publice din 1864, au facilitat deschiderea școlilor pentru fete, oferindu-le acces la instruire și la o perspectivă mai largă asupra rolului lor social.

Autoarea Maria C. Buțureanu, în lucrarea sa din 1913 intitulată *Femeia: Studiu social*, a analizat contribuția educației la emanciparea femeilor și la depășirea limitărilor tradiționale.

În paralel, reviste precum *Femeia Română* (1878-1881) și *Gazeta Feminină* (1908) au promovat discursuri privind sănătatea, eleganța și modernitatea, introducând și tematica sportului ca element al civilizației urbane.

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului XX, sportul feminin în România era încă un fenomen restrâns, practicat aproape exclusiv de femeile din mediul urban și din familii burghize sau aristocratice. Gimnastica, patinajul, echitația și mersul pe bicicletă erau activități percepute drept potrivite pentru „doamne”, fiind asociate nu doar cu sănătatea, ci și cu statutul social. Cu toate acestea, istoriografia evidențiază și rezistența mentalităților tradiționale, care vedeau sportul feminin ca nepotrivit sau chiar indecent.

Cercetările recente evidențiază discursurile emergente despre identitatea feminină, scoase din anonimatul istoriei naționale tradiționale, care preferă temele modernizării și ale celor „mari”, cu referire la bărbații timpului. Astfel, istoriografia românească arată că perioada 1860-1914 marchează debutul unei noi identități feminine, pregătind terenul pentru afirmarea sportului feminin și pentru emanciparea deplină a femeii din secolul XX.

Școlile parohiale, de zemstvă și ministeriale în comunitățile bulgare din Basarabia în a doua jumătate a secolului al XIX-lea (conform materialelor „Buletinului Eparhial din Chișinău”)

Maria SMIRNOVA

ă 0000-0001-9095-9140

Studiul analizează rolul și evoluția școlilor parohiale, de zemstvă și ministeriale din Basarabia în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, cu o atenție specială acordată comunităților bulgare de coloniști, pe baza materialelor publicate în „Buletinul Eparhial din Chișinău” (KEB). Aceste instituții au reprezentat principalele forme de organizare a învățământului elementar în provincie și au reflectat tensiunile dintre tradițiile locale, identitatea etnică a coloniștilor și politica centralizată a Imperiului Rus.

Școlile parohiale din satele bulgare aveau un rol esențial în transmiterea alfabetizării de bază, a valorilor morale și a principiilor ortodoxe, contribuind la coeziunea comunității. Ele erau sprijinite prin resursele parohiei și ale clerului local, ceea ce le conferea un caracter comunitar, dar și le expunea la vulnerabilități materiale. În rapoartele eparhiale se remarcă dificultățile de asigurare a manualelor și a cadrelor didactice competente, precum și presiunea constantă de a introduce limba rusă ca limbă principală de instruire, fapt ce limita utilizarea limbii materne bulgare.

Școlile de zemstvă, apărute în urma reformelor din anii 1860-1870, au reprezentat o alternativă mai bine finanțată și cu o curriculă mai largă, incluzând discipline laice (aritmetică, geografie, istorie elementară). În localitățile bulgare, aceste instituții au contribuit la formarea unei generații capabile să îmbine cunoștințele practice cu orientarea spre valorile oficiale ale Imperiului. Totuși, documentele din KEB consemnează conflicte între cerințele părinților bulgari de a păstra elemente de instruire în limba maternă și directivele autorităților privind rusificarea.

Școlile ministeriale, subordonate direct Ministerului Instrucțiunii Publice, reprezentau forma cea mai controlată de stat a educației. În așezările bulgare din sudul Basarabiei, ele au avut misiunea de a uniformiza procesul de instruire și de a încadra coloniștii în sistemul educațional imperial. Profesorii instruiți în institute specializate și programele standardizate au asigurat un nivel mai ridicat al predării, dar au accentuat procesul de

integrare lingvistică și culturală, reducând treptat spațiul pentru educația în limba bulgară.

Astfel, analiza materialelor din KEB relevă că școlile parohiale, de zemstvă și ministeriale au avut o funcție dublă în comunitățile bulgare: pe de o parte, au contribuit la păstrarea identității ortodoxe și a coeziunii locale, pe de altă parte, au servit drept instrumente de politică imperială și de rusificare. Această tensiune între identitatea etnică a coloniștilor și exigențele statului rus definește specificul educației bulgare din Basarabia în a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Prezența armatei imperiale ruse în orașul Iași în timpul Războiului de Independență (1877-1878)

Raluca-Nicoleta PLIAN

Fiind printre primele orașe în care a pătruns avangarda armatei ruse, pe 11/23 aprilie 1877, orașul Iași a cunoscut, în următorii doi ani, efectele tranzitării de către trupele țariste și ale staționării acestora, suferind transformări și adaptări pe mai multe planuri. Aspectele generale fuseseră stabilite pe baza convenției speciale româno-ruse, iar la nivel local au fost înființate comisii ce aveau ca principală responsabilitate cartiruirea armatei ruse. Din punct de vedere demografic, populația orașului a crescut în perioada războiului ruso-turc, datorită prezenței de unități militare, administrative, medicale, care au staționat în oraș pentru o perioadă mai lungă sau mai scurtă de timp. Numărul total al persoanelor din armata rusă ce au primit găzduire în Iași între 29 aprilie 1877 - 15 februarie 1878 a fost de 116.938 de persoane, dintre care 2.708 ofițeri și 114.230 de soldați. Regimentele care nu au fost cartiruite au staționat în corturi aflate pe platoul Copou, ceea ce a dus la modificarea esteticii și a traficului urban. Iașul a fost un oraș de tranzit nu doar pentru trupele țariste care mergeau spre sudul Dunării pentru a lua parte la război, ci și pentru soldații răniți ce trebuiau să se întoarcă în Rusia. Pentru îngrijirea acestora au fost înființate noi unități spitalicești, inclusiv în imobile rechiziționate de la localnici sau în spații improvizate. Rechiziționările și transformările nu au fost primite întotdeauna de populația băștinașă cu entuziasm, alimentând o anumită tensiune socială și reprezentând o continuă provocare pentru autorități, dar, pe de altă parte, ieșenii și-au demonstrat solidaritatea prin înființarea de comitete de binefacere, care au venit și în sprijinul soldaților ruși.

**Some aspects of the history of healthcare evolution in
Bessarabia. Case study: the first years of the implementation
of Zemstvo medicine in Bessarabia (the 1870s).
Successes and inconsistencies**

Diana ETCO

a 0009-0009-4352-5695

We analyzed the proposed research topic exclusively on the basis of reports by Bessarabian doctors working in medical institutions in the region. The aim was to objectively establish the successes and inconsistencies of the public health system in Bessarabia in the first decade of the second half of the 19th century. Therefore, based on archival documents and a thorough study of the reports of city and district doctors, certain conclusions were drawn. The period mentioned above is characterized by stable development, without any outbreaks of certain diseases among the local population, because sporadic diseases caused little damage, there were few epidemics, and these, in turn, manifested themselves in a benign form. Despite the reassuring figures in the reports, public health probably suffered more than can be seen from them. The proof is as follows: the Medical Department collected information about pathologies in the region only from the reports of city and district doctors, who, first, did not find out the local causes of the disease, and second, did not take stock of all those who fell ill, as well as all those who died. The above-mentioned parties presented extensive statistical data only on the basis of the patients they treated directly in hospitals and those who sought specialized medical help.

The Bessarabian Zemstva, which was also legally obliged to take care of public health, had not yet managed to organize an adequate health department, and, moreover, based on the study of archival documents, it was found that it was constantly trying to escape the responsibilities of verification and control of the Medical Department. In this context, the Bessarabian regional administration adopted a series of measures that were in stark contrast to the government decrees in force at the time regarding zemstvo medicine.

In the proposed study, they were presented in detail and subjected to rigorous analysis. The only medical institution in the region whose detailed

reports met the requirements set by the central medical administrative bodies was the Zemstvo Regional Hospital.

The documentary information on zemstvo medicine by county is very sketchy. When we compared the reports on patients with the average annual mortality rate of the region's population, we found a large discrepancy, which clearly shows that the former, mentioned above, cannot be a decisive indicator of the state of public health in the region. During the meetings of the Chişinău Medical Society (according to the reports), it was discussed that the main epidemic diseases in Bessarabia were: regional epidemic diarrhea, measles, scarlet fever, and diphtheria, which claimed a large number of victims, especially among the urban population. Sporadic diseases included fever, inflammation, diarrhea, syphilis, respiratory tract infections, and typhus. The highest mortality rate was observed among patients suffering from pulmonary tuberculosis, of whom one in two died.

There were four categories of civilian hospitals in Bessarabia: zemstvo, municipal, Jewish, and private. In 1871, there were 10 zemstvo hospitals and 38 public pharmacies operating throughout Bessarabia.

Odoarele Bisericii „Sfinții Voievozi” din București donate de negustorul Stoian

Andreea PANAIT

În această lucrare se prezintă patrimoniul Bisericii „Sfinții Voievozi” din București, semnalat într-un catastif oficial al acesteia, al cărui manuscris este datat începând cu anul 1834.

Documentul este un caiet manuscris, cu foi de hârtie cu filigran al morii producătoare, care prezintă un înscris în alfabet chirilic, limba română, cu caracteristici specifice Țării Românești, din prima jumătate a secolului al XIX-lea. Acesta a fost transliterat și transcris de autorul cercetării.

În lucrare se relatează, de asemenea, informații privind viața ctitorului și binefăcătorului acestui sfânt locaș, negustorul Stoian, care și-a desfășurat afacerile în Bucureștiul de la începutul secolului al XIX-lea.

Se prezintă conținutul patrimoniului deținut de Biserica „Sfinții Voievozi” și informații despre ctitor și descendenții familiei sale, care, un secol mai târziu, vor contribui la ceea ce va constitui Ferma Model Perieți (fermă de semințe de legume și flori, din Sud-Estul Munteniei, județul Ialomița, monument istoric al României, care, alături de un impresionant număr de documente ale familiei, face parte din patrimoniul Muzeului Național al Agriculturii din România). Totodată, sunt relatate informații despre ridicarea bisericii și despre îngrijirea acesteia, alături de date ale unor documente legate de viața și activitatea negustorului Stoian, care întregesc imaginea asupra capacității financiare a ctitorului, respectiv posesia patrimoniului eclesiastic.

Rezultatele cercetării relevă patrimoniul deținut de o biserică ce astăzi se află încă în cult, cu același hram, în actuala capitală a României, pe Calea Griviței, alături de puterea financiară, conduita și idealurile unui negustor din Bucureștiul secolului al XIX-lea.

**Archival documents related to the name of Princess Elena
Hanzherli-Ghica, the owner of the city of Orhei and its
suburbs in the 19th century**

Alla CEASTINA

à 0000-0002-7288-1252

The discovered archival documents are related to Elena Hanzherli, the owner of the town of Orhei and some suburbs. After her death, the heirs of the Pangalos family, nobles from the Katakazi and Grave families, became the owners. The author of the article examines the genealogy of noble families in order to find out how in the 18th - 19th centuries the city of Orhei with all its suburbs passed to different owners, despite the repeated appeal of the city residents to make it state-owned, and not private.

Involvement of Zemstvo in the protection and education of orphans in Bessarabia (case study: 1899-1903)

Cristina GHERASIM

ă 0000-0002-8615-6086

Diana MOCANU

ă 0009-0002-1262-3574

Bessarabia, as part of the Russian Empire, underwent a wave of reforms in the second half of the 19th century, driven by the need to adapt to new economic, social, and political conditions. One of these reforms was the zemstvo reform (1868), which introduced the institution of the zemstvo at the gubernial and district levels. The primary function of this institution was local administration, involving representatives of the community in decision-making on matters of public concern.

A review of the historiography (L. Coadă, S. Cornea, V. Tomuleț, among others) reveals that the zemstvo has been studied predominantly in terms of its structure and operation, while its role in the field of social protection – particularly with regard to orphans – remains relatively underexplored. Consequently, the present research draws on the annual reports of the gubernial zemstvo regarding its activities, preserved in the Rare Books Collection of the National Library of the Republic of Moldova and in the holdings of the National Archives Agency.

The term “orphan” is examined here as it was perceived as in the 19th century Bessarabia. Thus, an orphan was considered not only a child who had lost both parents, but also one left with only a single parent. In contemporary documents, children who had lost their father were frequently recorded as “orphans” – especially in cases where the mother lacked sufficient financial means to support them alone. This perception reflected the social reality of the time, when the father was, in most cases, the primary provider for the household.

Both the gubernial zemstvo and the district zemstvos were obligated to provide for a number of orphans, in accordance with their social responsibilities. For the years 1899-1901, examined in this study, the gubernial zemstvo supported approximately 40 children annually, while each district zemstvo assisted about 5. Thus, in 1899 the zemstvos cared for 88 orphans, in 1900 for 81, and in 1901 for 82. These children came from diverse

social backgrounds – nobility, officials, honorary citizens, teachers, merchants, clergy, peasants, and reserve soldiers – demonstrating the mixed and representative character of the phenomenon.

Care for orphans was provided in two main ways: either they remained in their families under the care of the surviving parent or a tutor, in which case they received a monthly allowance from the zemstvo for the child's upkeep; or they were placed in educational and welfare institutions, such as the Balș Children's Asylum in Chișinău, the Agricultural School in Chișinău, or those in Purcari and Grinăuți.

The sums allocated for each child varied according to needs and developmental stage. Particularly in adolescence (ages 13-16) – a period regarded as crucial for personal and professional formation – expenses were higher, requiring additional support for education and practical training. Moreover, in 1901 special budgetary allocations were introduced to encourage the schooling and academic performance of orphans, reflecting an attempt by the authorities to link social assistance with the promotion of educational advancement.

In conclusion, the zemstvos, created to fulfill tasks rooted in the notion of public responsibility, constituted the foundation of a modern system of social assistance in Bessarabia. Through their predominantly noble composition, these institutions helped to establish administrative practices aimed not only at ensuring the material subsistence of children left without support, but also at providing their education, vocational training, and gradual integration into Bessarabian society at the turn of the nineteenth to the twentieth century. Thus, the role of the zemstvos in the protection of orphans may be interpreted as an expression of the broader process of social and administrative modernization in the province, in line with the general trends of the Russian Empire at the time.

Emigrarea populației din județele Ismail și Akkerman în Extremul Orient la începutul secolului XX

Viorel BOLDUMA

ă 0000-0003-2111-3701

Din momentul anexării Basarabiei la Imperiul Rus, în 1812, interesul pentru istoria provinciei, în general, și pentru problemele majore ce țin de politica social-economică a țarismului la periferiile naționale ale Imperiului, în special, constituie un subiect actual și necesar de cercetare.

După anexarea Basarabiei de către Imperiul Rus, o parte a populației, speriată de posibilitatea transformării lor în țărani iobagi, a emigrat peste Prut, în Principatul Moldovei. Situația economică a țăranilor s-a înrăutățit și mai mult, odată cu implementarea politicii de colonizare cu populație alogenă (bulgari, găgăuzi, germani, elvețieni, evrei etc.), care s-a bucurat de diverse înlesniri și privilegii din partea autorităților imperiale.

În vederea realizării procesului de emigrare a populației în Extremul Orient, autoritățile țariste au emis, la 20 martie 1861, Regulamentul privind așezarea rușilor și străinilor în regiunile Primorie și Amur ale Siberiei de Est pentru o perioadă de 20 de ani, care, ulterior, a fost prelungită, cu anumite completări în anul 1882, pentru o perioadă de încă 10 ani, apoi, în anul 1892 – cu încă 10 ani.

Documentele depozitate în Oficiul gubernial din Basarabia (Fondul 329) al ANA reprezintă corespondența dintre autoritățile țariste/centrale și funcționarii locali din Basarabia cu privire la cererile de emigrare a țăranilor de pe pământurile statului din județele Basarabiei, inclusiv din județul Ismail, în Extremul Orient, drept cauză principală fiind lipsa de teren agricol.

Documentele depozitate în acest fond atestă că, după anexarea, în 1812, a Basarabiei la Imperiul Rus, o parte a populației a fost forțată să emigreze peste Prut, în Principatul Moldovei, de teama transformării țăranilor liberi în țărani iobagi. Situația economică a țăranilor s-a înrăutățit și mai mult, odată cu implementarea politicii de colonizare și de deznaționalizare practică de autoritățile imperiale, pe parcursul primei jumătăți a secolului al XIX-lea, cu populație alogenă (ruși, ucraineni, bulgari, găgăuzi, germani, elvețieni, evrei etc.), care a beneficiat de anumite înlesniri și privilegii. Acest fapt a determinat populația Basarabiei, de a emigra în Extremul Orient, drept cauză fiind lipsa suficientă de teren agricol.

Arhitectura industrială din Basarabia interbelică

Mariana ŞLAPAC

ă 0000-0003-0904-1610

Marea Unire din 1918 a creat condiții propice pentru dezvoltarea economică și socială a României Mari. Implementarea mai multor reforme de succes a impulsionat dezvoltarea arhitecturii industriale. Realizări importante în acest domeniu au fost atestate și pe teritoriul Basarabiei. Procesele tehnologice moderne au accelerat căutări de soluții optime ale spațiilor de producție, iar posibilitățile oferite de betonul armat au influențat masiv caracteristicile artistice ale obiectivelor industriale. Noile concepte arhitecturale au revoluționat sistemul de selectare a reperelor estetice. Designul industrial se baza pe o structurare netă a interioarelor, sincronizată cu progresul tehnicoștiințific, iar parametrii artistici se conformau în mare parte tendințelor funcționaliste. Arhitecții formulau idei noi, ce luau în calcul cerințele legate de folosirea eficientă a suprafețelor de producție și transformările spectaculoase în industria de construcții.

În așezările urbane din Basarabia s-au construit mai multe obiective cu menire industrială – realizări de marcă ale gândirii arhitecturale interbelice. Printre lucrările importante se numără fabricile și uzinele, centralele electrice, depozitele și atelierele, abatoarele, silozurile, podurile ș.a.

În 1924, la Chișinău a fost edificată fabrica de tutun. Autoarea proiectului depozitului de fermentare a tutunului a Casei Autonome a Monopolurilor din Chișinău, aflat pe locul actualului Combinat de tutun, a fost arhitecta Luciana Teodosiu. Clădirea fabricii de tutun, de esență funcționalistă, a suferit grav în urma acțiunilor militare din timpul celui de-al Doilea Război Mondial, iar în perioada sovietică a fost reconstruită în fabrica de încălțăminte „S. Lazo”. Printre edificiile noi apărute la Chișinău în perioada interbelică figurează și clădirea Uzinei de apă, tributară stilului clasicist. La acea vreme, în capitala Basarabiei se preconiza construcția Uzinei electrice în apropiere de calea ferată. După proiectul din 1935, elaborat de arhitectul Octav Doicescu, apare un imobil original realizat în spirit funcționalist. Însă acest edificiu nu a fost construit, din cauza începutului celui de-al Doilea Război Mondial.

La Bălți, arhitectura industrială interbelică este reprezentată de Fabrica de ulei vegetal „Frații Volman”, realizată în stil funcționalist. Unele blocuri ale acestei fabrici s-au păstrat până în prezent. În spirit funcționalist au fost soluționate atelierele eparhiale de lumânări și obiecte bisericești (1938) și Tipografia eparhială (Tipografia Episcopiei Hotinului).

Construcții moderne pentru abatoare au apărut în mai multe localități ale României Mari, printre acestea fiind și Abatorul de export din Reni (1933). Uzine electrice au fost construite la Reni și Cetatea Albă (1937), iar o uzină de pompat apă – la Ismail (1938). Uzina electrică comunală de la Chilia Nouă a fost zidită după un proiect elaborat în 1920, clădirea însumând elemente ale arhitecturii neoromânești și ale celei moderniste. În 1936, în aceeași localitate, pe malul Dunării, a fost înălțat un elevator modern cu o arhitectură tributară stilului funcționalist. Aceeași concepție funcționalistă se regăsește într-o serie de lucrări cu tematică industrială – anexe și ateliere ale unităților de producție din Tighina, Cetatea Albă și Ismail. La acea vreme, la Cahul au existat trei fabrici de ulei, șase fabrici de cărămidă și patru mori.

În Basarabia au fost construite șosele naționale și regionale, care legau provincia cu restul regiunilor țării. Au apărut poduri noi peste Dunăre, Prut și Nistru. Prezintă interes documentele de arhivă ce confirmă amploarea lucrărilor de proiectare și construcție de poduri, șosele și întreprinderi industriale.

Instituționalizarea silviculturii în Basarabia în perioada interbelică: context, reforme și consecințe

Cătălina FRANGOPOL

ă 0000-0001-5864-9521

Comunicarea este rezultatul analizei procesului de instituționalizare a silviculturii în Basarabia în perioada interbelică din perspectiva modificărilor administrative și legislative care au avut loc în urma integrării aceste provincii în statul român unitar din 1918.

În cadrul acestui studiu se examinează modul în care instituțiile silvice ale autorităților române au fost extinse și adaptate în Basarabia și se evaluează eficiența politicilor forestiere, implementate într-un context socioeconomic și cultural specific regiunii, diferit de cel al Vechiului Regat. Analiza se axează pe contextul juridic-administrativ al perioadei interbelice și urmărește modificările legislative în sectorul forestier și structura instituțională a administrației silvice, precum și interacțiunile funcționale dintre autoritățile centrale și cele regionale sau locale.

Tourist cooperation between Yugoslavia and Albania in the interwar period

Božica Slavković MIRIĆ

0000-0002-3748-3507

Albania was a young and underdeveloped country after World War I. In the years between the two world wars, this country began to build itself. With its close neighbor, the Yugoslav state, it began to develop diplomatic, political, cultural, and economic ties. Using archival sources from the Archives of Yugoslavia, published sources, the press, and literature, I will try to provide an overview of the development of tourist relations between the Yugoslav and Albanian states. It was important to resolve the border relations between these two states, travel documents and visas, problems at the border, and frequent border closures in order to improve transport communications and, therefore, tourist ties between the Yugoslav and Albanian states. Tourist cooperation between these two countries was still in its infancy and depended on transport opportunities but also on the development of political and economic relations between the Yugoslav and Albanian states. For this reason, it was important for the two countries to conclude a trade agreement, which happened in 1926, but it was not ratified until 1929, because the political situation was very complex. Air traffic was developing, but the aviation convention was not signed until 1938. The Belgrade-Podgorica-Tirana air route was opened. Road traffic began to be regulated and bus lines opened. Plans for the construction of a railway in Albania began to be made only in 1940.

Tourism in Europe was not a mass phenomenon like after World War II, and it had particularly poor conditions for development in a country without communications and with a low standard of living like Albania. Only thanks to political and economic development, tourism began to take its first steps in Albania. What favored the development of tourism were the measures and regulations that existed in Albania. No special formalities were required for passport endorsement, because there were no currency and foreign exchange regulations in Albania, only the export of effective gold was prohibited. Furthermore, propaganda and tourist material was not subject to any customs duties, but no newspapers were particularly concerned with tourist propaganda. Since Albanians traveled most to Italy and Yugoslavia, Yugoslav

tourist and export items could best be marketed through the Yugoslav bank and the exhibition in Tirana. On 17 June 1935, the Albanian government passed a law establishing a national tourism association.

In the Yugoslav state, Albanian tourists mostly visited places in Montenegro. However, after the Italian occupation of Albania, the Albanian government cooperated with Italian tourism representatives in terms of tourism development. On 19 January 1940, a convention was signed in Tirana, which aimed to “supply Albania with modern and comfortable hotels”. The Albanian Tourist and Hotel Establishment was created, whose duty was to take care of the construction and management of hotels in Tirana and major cities in Albania. Yugoslavia and Albania terminated all contracts signed until then, and therefore tourism cooperation was interrupted, which was also contributed to by the outbreak of World War II.

Întreprinderile industriale din municipiul Bălți în anul 1937: o radiografie a economiei interbelice

Ana MOLCOSEAN

ă 0000-0003-3735-8623

Comunicarea își propune să analizeze peisajul industrial al orașului Bălți în anul 1937, un moment de vârf în dezvoltarea economică interbelică a urbei. Alegerea acestui an nu este întâmplătoare, întrucât documentele statistice și administrative oferă o imagine complexă asupra dimensiunii, tipologiei și organizării întreprinderilor industriale locale.

În prima parte a cercetării este abordat cadrul istoric și economic general, marcat de integrarea Basarabiei în sistemul economic românesc după 1918 și de transformările treptate ale mediului urban. Bălțiul, aflat la intersecția unor importante drumuri comerciale și beneficiind de o populație în creștere, a devenit un centru regional de producție și distribuție. Această poziționare a favorizat apariția și dezvoltarea unor ramuri industriale diverse, în special în domeniul prelucrării produselor agricole, al industriei lemnului, al morăritului și al băuturilor spirtoase.

Analiza propriu-zisă a segmentului economic din anul 1937 scoate în evidență existența unui număr considerabil de întreprinderi industriale, variind de la unități mici, cu câțiva angajați, până la fabrici de dimensiuni medii, dotate cu utilaje moderne. Profilul acestor unități reflectă specificul economic al regiunii: predomină industria alimentară (mori, brutării, fabrici de ulei și băuturi), urmată de prelucrarea lemnului, ateliere mecanice și tipografii. Acest tablou industrial demonstrează atât dependența de resursele locale, cât și adaptarea treptată la cerințele unei economii de piață integrate.

Totodată, studiul evidențiază structura socială și profesională a muncitorilor implicați în aceste ramuri industriale. Forța de muncă era eterogenă, provenind atât din mediul rural apropiat, cât și din comunitățile urbane evreiești, ruse, ucrainene și românești, ceea ce a contribuit la diversitatea culturală și economică a orașului. În același timp, relațiile dintre patronat și muncitori erau reglementate de legislația socială interbelică, dar nu erau lipsite de tensiuni și dezechilibre.

Un alt aspect important îl constituie raportarea Bălțiului la rețeaua industrială a României interbelice. Deși majoritatea întreprinderilor erau orientate către piața locală și regională, existau și unități care produceau

pentru un circuit economic mai larg, contribuind la consolidarea statutului orașului drept un centru industrial de importanță medie.

Concluziile cercetării arată că industria Bălțiului din 1937 reprezenta o sinteză între tradiție și modernizare. Deși dominată de unități de dimensiuni reduse și mijlocii, aceasta ofereau o bază solidă pentru dezvoltarea ulterioară. Imaginea industrială a orașului reflectă nu doar resursele și oportunitățile economice ale epocii, ci și dinamica socială și multiculturală care a definit urbea în perioada interbelică.

Astfel, studiul aduce o contribuție la înțelegerea procesului de organizare și dezvoltare industrială a unui oraș basarabean într-un context mai larg al României interbelice, punând în evidență atât specificul local, cât și integrarea în tendințele economice generale ale epocii.

Impactul mass-mediei asupra transformării vieții cotidiene din Basarabia anilor 1930

Aurel FONDOS

ă 0000-0001-8405-2745

În baza surselor istorice inedite, a datelor statistice de epocă și a literaturii de specialitate, a fost cercetat și analizat impactul mass-mediei asupra transformării vieții cotidiene din Basarabia anilor 1930.

Mass-media în perioada interbelică a influențat considerabil valorificarea și reflectarea realității cotidiene din Basarabia anilor 1930, precum și aducerea în prim-plan, pe agenda publică, a celor mai importante evenimente și reforme care au contribuit la dezvoltarea diverselor sectoare: educațional, economic, agricol, infrastructural și al electrificării.

În același timp, sursele mass-media din perioada de referință au avut un impact semnificativ asupra formării opiniei publice privind transformările social-politice și economice ale statului, evidențiind beneficiile acestora.

Totodată, materialele cercetării oferă o perspectivă interdisciplinară, situată la confluența dintre istorie, sociologie și științele comunicării, evidențiind mass-media ca o platformă activă de modernizare, nu doar ca „spectator” al transformărilor sociale din perioada de cercetare.

Astfel, având la bază miza integrării spațiului românesc, componenta informațională a fost considerată strategică pentru statul român. Eforturile depuse au contribuit la înțelegerea relației dintre autorități, mass-media și societate, în contextul unei regiuni aflate într-un proces accelerat de transformare.

În contextul dinamic al perioadei interbelice, mass-media a jucat un rol crucial în modelarea identității naționale și în procesul de modernizare a societății basarabene. Dincolo de funcția sa informativă, presa – în accepțiunea largă a termenului, incluzând publicațiile periodice, radioul și cinematograful – a acționat ca un vector de educație și socializare, reflectând transformările politice, culturale și economice ale vremii.

Mijloacele media au fost utilizate strategic de autorități, pentru a transmite valori culturale, a stimula implicarea civică și a promova coeziunea socială într-un spațiu multiethnic. Presa a devenit un instrument de conturare a discursului public, susținând apropierea între comunități și încurajând dialogul între elitele sociale și majoritatea populației.

În anii 1930, publicațiile scrise și emisiunile radiofonice au oferit o imagine detaliată asupra realităților cotidiene, facilitând accesul la informații relevante și contribuind la ridicarea nivelului cultural. Astfel, mass-media a funcționat nu doar ca mijloc de comunicare, ci și ca agent al schimbării sociale, promovând o conștiință națională modernă, pluralismul și valorile democratice.

Nu în ultimul rând, se pune în evidență rolul administrației centrale și locale, în raport cu mass-media, în diseminarea și implementarea politicilor de civilizare a comunităților basarabene, rolul esențial pe care mass-media l-a avut în procesul de modernizare și consolidare a identității naționale în Basarabia anilor 1930. Prin intermediul ziarelor, revistelor, radioului și cinematografului, au fost mediatizate schimbările social-politice și economice din Basarabia anilor 1930.

De asemenea, canalele de comunicare mass-media interbelice au reușit să creeze un cadru favorabil informării populației, stimulând implicarea civică și consolidând identitatea culturală românească. Mass-media nu s-a limitat doar la relatarea evenimentelor, ci a modelat atitudini și comportamente, influențând percepțiile colective asupra progresului și dezvoltării.

Totodată, în cadrul cercetării s-a demonstrat că mass-media din perioada interbelică a fost un partener activ al instituțiilor administrative, educaționale și religioase, oferind conținut valoros cu rol formativ și promovând inițiative menite să ridice nivelul de alfabetizare și de conștiință națională în rândul populației rurale. Prin campanii de presă, articole de popularizare și promovarea exemplelor de bune practici, presa a devenit un sprijin real pentru învățământul românesc și pentru noile generații de intelectuali basarabeni.

În ansamblu, contribuția mijloacelor mass-media basarabene la procesul de modernizare și dezvoltare a fost una incontestabilă. Acestea au reflectat, au susținut și au impulsionat schimbările din societatea interbelică, devenind un actor central în transformarea vieții cotidiene.

Regele Carol II și responsabilitatea deciziei politice în cedarea Basarabiei (1940)

Daniela PATRAȘ

ă 0009-0006-5970-7416

Acest studiu examinează contextul cedării Basarabiei în iunie 1940 din perspectiva responsabilității politice a regelui Carol II și a cercurilor decizionale de la București. Pe baza documentelor diplomatice și militare, cercetarea analizează presiunile geopolitice, determinate de Pactul Ribbentrop-Molotov și de dominația strategică a Germaniei naziste și a Uniunii Sovietice asupra Europei de Est. Sunt discutate limitele politicii externe românești, ezităările regelui Carol II, dar și raportările critice ale diplomaților și experților care au anticipat pericolul. Cedarea Basarabiei apare, astfel, nu doar ca o consecință inevitabilă a raportului de forțe internațional, ci și ca expresie a lipsei de coerență și de viziune a conducerii politice interne.

Studiul oferă o analiză a deciziilor luate de Carol II în iunie 1940, evidențiind interacțiunea dintre presiunea geopolitică externă și limitele politice interne într-un moment critic pentru identitatea și securitatea României.

Comunitățile bulgară și găgăuză din Basarabia în vara anului 1940

Olga TERZI

ă 0009-0003-0178-2307

La subiectul încorporării Basarabiei în componența URSS în ultimele decenii după proclamarea independenței de stat a Republicii Moldova au fost elaborate numeroase studii. În ciuda patrimoniului istoriografic substanțial, unele aspecte ce țin de atitudinea bulgarilor și găgăuzilor față de autoritățile sovietice, refugiul acestora, venirea altor categorii de cetățeni în Bugeac (teritoriu aflat în sudul republicii, populat compact de aceste comunități), formele de rezistență a populației locale față de abuzurile autorităților, trăsăturile specifice sovietizării sudului Basarabiei cu consecințele sale imediate și în timp au fost studiate fragmentar.

În această ordine de idei, considerăm oportun să evidențiem câteva aspecte ce țin de reacția comunităților bulgară și găgăuză la schimbarea puterii politice, de acțiunile autorităților sovietice în primele luni după ocuparea Basarabiei, precum și mecanismele de adaptare la noile realități ale locutorilor din Bugeac.

Ocuparea Basarabiei de către autoritățile sovietice, în vara anului 1940, a generat schimbări profunde în viața populației locale.

Istoriografia sovietică a promovat constant imaginea unei întâlniri entuziaste între populația locală și Armata Roșie. Însă, informațiile de arhivă disponibile, denotă că starea de spirit a bulgarilor și găgăuzilor era mult mai complexă și contradictorie.

În pofida tentativelor de dezinformare a populației și de prezentare a instaurării puterii sovietice drept un act de eliberare, unii bulgari și găgăuzi au privit cu neîncredere autoritățile de la Kremlin. Îngrijorare trezeau zvonurile despre arestări și colectivizarea forțată. Din cauza fricii de represiuni, în România și Bulgaria s-au refugiat mai ales reprezentanți ai intelectualității – funcționari, profesori, cadre medicale, țărani înstăriți, comercianți. Paralel, a apărut și un curent de emigrație în sens opus: în satele bugecene au revenit, în mare parte, țărani aflați temporar la muncă pe teritoriul României.

Documentele de arhivă denotă faptul că un specific al politicii sovietice a fost recurgerea la represiuni, aplicate localnicilor imediat după 28 iunie 1940.

Măsurilor punitive au fost supuși cei care constituiau un reper pentru comunitate, în primul rând reprezentanții intelectualității și locuitorii care jucau un rol important în dezvoltarea economică a regiunii: polițiștii, primarii, judecătorii, preoții, țăranii înstăriți, comercianții care nu s-au retras peste Prut. Aceste acțiuni au fost îmbinate cu propaganda ideologiei marxist-leniniste, iar localnicii erau îndemnați să-și spioneze consătenii.

Deși conducerea de la Moscova proclama constant unitatea „poporului sovietic”, reformele social-economice, reorganizarea teritorial-administrativă și amplă campanie ideologică inițiate în vara anului 1940 au demonstrat, dimpotrivă, tendința autorităților de fragmentare socială. Această strategie a sporit vulnerabilitatea comunităților în fața represiunilor și a permis consolidarea controlului asupra unei populații multietnice.

Documente inedite privitoare la istoricul și activitatea obștilor de muncă din Transnistria

Alexandru MOLCOSEAN

ă 0000-0001-7480-2602

Intrarea României în război de partea Germaniei și instaurarea administrației românești în Transnistria (19 august 1941 - 29 ianuarie 1944) a condus la refacerea teritoriului afectat de război și la redresarea segmentului economic, social și cultural al provinciei. Deoarece Transnistria era o regiune a cărei bază economică o constituia agricultura, autoritățile române au urmărit să restabilească activitatea colhozurilor și sovhozurilor prin păstrarea formei de exploatare în comun a pământului, satisfacerea nevoilor alimentare ale populației, aprovizionarea armatei și expedierea de produse în România. Conform Ordonanței nr. 5 din 7 septembrie 1941, până la reforma agrară, colhozurile și sovhozurile se mențineau în organizarea lor actuală. La 14 martie 1942, colhozurile, care reprezentau creația sovieticilor, au fost transformate în obști de muncă, cu păstrarea teritoriului, a hotarelor, cu administrația și structura existentă. Obștile de muncă au fost formate din brigăzi de lucru care puteau primi cel puțin 200 de hectare de pământ fiecare sau maximum din suprafața ce putea fi prelucrată în condiții optime. În cazul obștilor de muncă din Transnistria, remunerarea a fost făcută pe baza muncii și a efortului depus de membrii brigăzilor, și nu din contul zilelor lucrate, ca în cazul colhozului.

Subiectul obștilor de muncă din Transnistria este unul puțin abordat în istoriografia actuală și tratat la general. Dintre lucrările ce ating tangențial această tematică îngustă, dar importantă pentru studierea istoricului transformării satelor din stânga Nistrului putem enumera: Olivian Varenca, *Administrația civilă română în Transnistria*, București: Editura Vreimea, 2000; Rodica Solovei, *Activitatea Guvernământului Transnistriei în domeniul social-economic și cultural (19 august 1941 - 29 ianuarie 1944)*, Iași: Casa editorială Demiurg, 2004; Vladimir Solonari, *Imperiul-satelit: Guvernarea românească în Transnistria (1941-1944)*, București: Editura Humanitas, 2021. La Arhiva Națională a Republicii Moldova, în fondul 1580 (intitulat eronat „Comunele de muncă”), inventarele nr. 1-32, se păstrează documente, practic, nevalorificate cu referire la istoricul constituirii și activității obștilor de muncă din Transnistria. Dosarele identificate conțin

Ordonanțe redactate în limbile rusă și ucraineană, expuse în locuri vizibile, pentru informarea localnicilor cu privire la diverse reglementări, liste ale membrilor obștilor de muncă, recipise referitoare la predarea cerealelor către depozite, chitanțe de primire a produselor agricole de către țăranii în contextul distribuirii recoltei, informații cu referire la prizonierii de război aflați pe teritoriul obștilor, statistici ale cantităților de cereale predate etc.

Conchidem că materialul arhivistic inedit, existent în fondul 1580 la Arhiva Națională a Moldovei, reprezintă o sursă prețioasă de informații, ce poate fi utilizată la elaborarea unor studii aprofundate și de actualitate, care să abordeze specificul obștilor de muncă din Transnistria aflată sub administrație românească. Nu în ultimul rând, documentele sunt relevante în vederea promovării adevărului istoric care, de multe ori, în funcție de conjunctura politică, a fost viciat, fiindu-i atribuite interpretări tendențioase.

The Jassy-Kishinev Offensive and Political Transformations

in the Balkans in Late 1944

Boris TOMANIĆ

à 0000-0002-1283-3339

The Battle of Stalingrad was one of the pivotal events that changed the outcome of the Second World War. From this point onwards, the Soviet Army launched a massive counter-offensive, with only brief interruptions, which coincided with the large-scale offensive operations of the Allies in various theatres of war. Behind these military successes lay a far more important strategic narrative. Securing the most advantageous geostrategic positions was a major concern of the Allies, especially after Italy's withdrawal from the war. Eastern Europe and the Balkan Peninsula became one of the epicentres of the conflict between the Western Allies and the Soviet Union.

The Jassy-Kishinev Offensive, conducted by the Soviet forces at the end of August 1944, should be analysed in both its military and political dimensions. The rapid collapse of the Axis powers and the breakthrough of the front directly influenced the change of government in Romania and, shortly afterwards, in Bulgaria and Yugoslavia. The military presence of the Soviet Army also had a direct impact on Greece, which only partially stabilised politically following the Civil War in 1949.

The objectives of this study are to analyse the scope and intensity of the Jassy-Kishinev Offensive and to present its military and political dimensions; to illustrate, through a comparative analysis, the political transformations in Bulgaria and Yugoslavia and the consolidation of communism in these two countries; to examine Operation Bulgaria and the Belgrade Operation, which established the Soviet military presence in the Balkans; and to highlight the discontinuities in Soviet and Western Allied policy towards Greece and other countries in late 1944, as well as to present the broader issues arising from the Soviet advances in Southeastern Europe from August 1944 to the end of the year.

The relevance of this topic is emphasised by the Kremlin's renewed military and political initiatives in the region. Therefore, the comparative analysis has both a horizontal and a vertical dimension. The research is based on the principles of historical methodology and relies on archival material, published sources, and relevant literature.

Complotul descoperit de generalul Rădescu, care avea drept scop răsturnarea guvernului său

Marian-Alin DUDOI

0000-0003-1753-8360

După întoarcerea de la Moscova din 15 ianuarie 1945, comuniștii români, sprijiniți de aliații lor politici și de Armata Roșie ca forță de ocupație, au început acțiunile subversive, inclusiv procurarea și utilizarea armelor de foc, care vizau preluarea guvernului (Consiliului de Miniștri) în România. Generalul Rădescu, președintele Consiliului de Miniștri, fără apartenență politică, a descoperit în data de 7 februarie 1945 un complot care viza în viitorul apropiat răsturnarea guvernului său; comuniștii i-au comunicat faptul că nu știau nimic despre aceasta. Ei refuzaseră să depună armele, ca urmare a unui decret al guvernului din 15 ianuarie, astfel că ajunseseră să aibă 30 000 de arme de foc, după cum susținuse regele Mihai. Petru Groza, vicepreședinte al Consiliului de miniștri, și generalul Virgil Stănescu, subsecretar de stat pentru Siguranța Statului (la Ministerul Afacerilor Interne) au fost descoperiți ca vinovați și au recunoscut acuzațiile. Lui Stănescu i s-a permis să se retragă temporar din funcție pe motive medicale și Petru Groza a părăsit Bucureștiul, fără a demisiona, dar comuniștii șireți l-au convins pe Rădescu să nu-i demită pe cei doi, pentru a nu se crea o criză politică, într-o perioadă în care avea loc Conferința de la Yalta a marilor puteri învingătoare în al Doilea Război Mondial și trebuia evitată instabilitatea politică: nici întrunirile Comisiei Aliate de Control din România, formată din americani și britanici și condusă de sovietici, nu au mai avut loc. Din nefericire, Rădescu a acceptat propunerea.

În jurul datei de 20 februarie, comuniștii au început să schimbe prefectii în județe, care reprezentau guvernul, fără acordul lui Rădescu (acesta îndeplinea funcțiile de președinte al Consiliului de Miniștri și ministru al Afacerilor Interne) și Rădescu i-a revocat pe toți cei patru sub-secretari de stat ai Ministerului Afacerilor Interne, inclusiv Stănescu și comunistul Teohari Georgescu, însă ultimul a continuat să schimbe ilegal prefectii, folosind demonstrații comuniste în județe și bucurându-se de protecția unităților locale ale Armatei Roșii. În data de 24 februarie, comuniștii au provocat o criză politică prin desfășurarea unui miting neautorizat, în care doi oameni au fost uciși, învinovățindu-l pe Rădescu pentru cele două crime,

a cărui naivitate îl făcuse să piardă șansa de a dezvălui adevăratul scop al Partidului Comunist în România. Andrei Ianuarievici Vâșinski, primul adjunct al comisarului pentru Afaceri Externe al Uniunii Sovietice, a fost trimis la București și a forțat demiterea lui Rădescu de către regele Mihai, acuzându-l de fascism, crime și incapacitatea de a conduce un guvern.

Viziunea lui Lucian Boia despre Regele Mihai

Crina HAREA

ă 0009-0008-3481-7955

Lucian Boia este un istoric renumit, cunoscut pentru abordările sale critice și analitice privind istoria României și figurile majore care au marcat-o. În lucrările sale, Boia examinează istoria dintr-o perspectivă obiectivă și distanțată, analizând evenimentele și personalitățile istorice, fără a le idealiza sau demoniza. În ceea ce privește personalitatea Regelui Mihai I al României, Boia abordează figura acestuia într-un mod nuanțat, punând în evidență atât trăsăturile pozitive ale monarhului, cât și dificultățile cu care s-a confruntat în perioada în care a fost în fruntea țării.

Memorie, mit și manipulare: cazul celor 28 de panfiloviști

Nicolae FUȘTEI

ă 0000-0003-2530-3852

Actualitatea subiectului privind fapta celor 28 de panfiloviști este legată de rolul narațiunii istorice în formarea memoriei colective și a identității naționale. Începând cu ultimele decenii ale secolului XX, în științele sociale și umaniste a avut loc o schimbare de paradigmă, în cadrul căreia cercetătorii au recunoscut caracterul politic inevitabil al imaginilor istorice, miturilor și simbolurilor folosite în consolidarea identităților colective.

Un caz emblematic pentru studierea acestor mecanisme este povestea celor 28 de ostași ai lui Panfilov – o narațiune eroică apărută în plină desfășurare a Marelui Război și transformată ulterior într-un simbol central al memoriei colective sovietice. Ea reflectă procesul de narativizare a trecutului, prin care faptele istorice sunt împletite cu imaginație, valori ideologice și construcții mitologice.

Narațiunea celor 28 de panfiloviști a fost construită, în mare parte, pe baza articolelor jurnalistului militar A. Krivitski, apărute în 1941-1942 în ziarul sovietic „Красная Звезда”. Această povestire relatează sacrificiul eroic al unui grup de soldați sovietici în lupta împotriva tancurilor germane, într-un moment critic al apărării Moscovei. Ea a fost rapid transformată în element de propagandă și comemorare oficială, într-o perioadă în care statul sovietic avea nevoie de exemple de eroism, pentru a mobiliza populația.

Totuși, deja în perioada post-sovietică, mai ales începând cu anii 1990, această versiune a fost pusă sub semnul întrebării de către istorici, jurnaliști și analiști ai politicilor memoriei. S-a demonstrat că nu toți cei 28 au murit în acea zi, unii au supraviețuit, iar alții nu au participat deloc la bătălia de la Dubosekovo. În plus, ancheta Procuraturii Militare din 1948 a calificat povestea prezentată de presă drept o „ficțiune”. Cu toate acestea, mitul panfiloviștilor a continuat să fie cultivat ca simbol național, în ciuda documentării istorice contradictorii.

Această situație reflectă una dintre trăsăturile fundamentale ale narațiunii istorice în epoca postmodernă: subiectivitatea, incompletitudinea și interpretabilitatea. Așa cum arată Hayden White, narațiunea istorică nu este o simplă redare a evenimentelor trecute, ci o construcție narativă, în care selecția faptelor, limbajul folosit și forma poveștii contribuie la sensul

transmis. Istoria este, astfel, un discurs care organizează trecutul într-o poveste coerentă, dar inevitabil influențată de contextul ideologic, social și cultural al prezentului.

În cazul „celor 28 de panfiloviști”, discursurile despre fapta lor au fost și sunt încă marcate de polarizare politică: unii interpretează narațiunea ca mit propagandistic, menit să justifice regimul sovietic, în timp ce alții o apără ca pe o valoare identitară și patriotică fundamentală pentru memoria colectivă a Rusiei. În acest sens, această poveste devine nu doar un subiect istoric, ci și unul metaistoriografic – o ilustrare a modului în care trecutul este reconfigurat în funcție de nevoile și valorile prezentului.

În final, istoriografia actuală nu mai operează cu noțiunea de „adevăr istoric absolut”, ci consideră că fiecare narațiune despre trecut este construită prin selecție, interpretare și valorizare. Adevărul despre cei 28 de panfiloviști este, prin urmare, stratificat și multiplu: între documentele oficiale, presa vremii, investigațiile ulterioare și discursurile identitare, se conturează o narațiune care, mai presus de faptele verificabile, vorbește despre modul în care o societate își construiește miturile fondatoare și își organizează memoria istorică.

În acest cadru, episodul luptei de la Dubosekovo, cunoscut prin povestea celor 28 de soldați ai diviziei Panfilov, a devenit una dintre cele mai emblematice și controversate narațiuni ale celui de al Doilea Război Mondial. Timp de decenii, această relatare a fost transmisă ca un exemplu de devotament și sacrificiu suprem în apărarea patriei, consolidând imaginea unei identități colective bazate pe eroismul sovietic. Totuși, în ultimele decenii, odată cu dezvoltarea abordărilor constructiviste și relativiste în istoriografie, această poveste a fost supusă unei reexaminări critice, care a scos la lumină nu doar lipsuri în documentarea faptelor, ci și posibile manipulări ideologice și literare în construirea mitului.

Decesul lui Iosif Stalin în memoriile deportaților basarabeni

Anatol PETRENCU

ă 0000-0002-5449-1023

Moartea unui om este un lucru firesc: toți suntem muritori. Este cu totul altceva decesul unui dictator, mai ales al unui tiran sângeros, cum a fost Iosif Stalin. Moartea dictatorului (5 martie 1953) a stârnit diverse reacții în URSS și în lume. Prizonierii Gulagului au simțit o ușurare a sortii lor, unii din ei au manifestat bucurie în mod deschis. Conducerea URSS și o bună parte a societății sovietice însă a manifestat tristețe, îngrijorare și, respectiv, manifestări de devotament cauzei lui Stalin. Tema stalinismului rămâne a fi actuală în istoriografia națională și universală datorită reabilitării dictatorului Stalin de către actuala conducere a Federației Ruse. Deocamdată, în Federația Rusă, lui Stalin i s-au ridicat peste 120 de monumente, dintre care 70 – în timpul guvernării lui V. Putin. Scopul acestei investigații a fost examinarea reacției basarabenilor deportați în Rusia și nordul Kazahstanului, reflectate în lucrările memorialistice și în istoria orală.

La aflarea știrii că dictatorul de la Kremlin a murit, populația Gulagului, dar nu numai ea, a simțit o ușurare și a intuit că în curând lucrurile se vor schimba spre binele lor. Astfel, Nicolae Banaga, deportat în regiunea Kurgan, în 1949, își amintea: „După moartea lui Stalin, parcă era un pic mai ușor. În anul 1953, la 5 martie a murit Stalin. Ne-a adunat directorul, era un singur aparat de radio, și ne-a impus să plângem. Zic: „Eu nu pot să plâng!” Murise din familia noastră vreo trei membri și alți oameni din sat pe care îi știam și-i respectam! Cum să plâng acum? Nu am vărsat nicio lacrimă în legătură cu moartea tiranului Djugașvili. Dar pe sora mea – era în clasa întâi – au reținut-o la școală și a venit acasă plângând. Mama, când o vede, o întreabă: «Aurica, de ce plângi?» «D-apăi a murit tata nostru!» «Cum, Maxân?» Mama era mai să leșine! «Nu-u, nu tata nostru, dar tata la toți tații, așa ne-a spus învățătoarea, că a murit tata nostru și trebuie să plângem!». Un alt supraviețuitor al Gulag-ului, Marin Buga (n. 1938, deportat în 1949, în regiunea Irkutsk), povestea următoarele: „Când a murit Stalin, directorul și învățătoarele plângeau. Ne-au aliniat pe toți în careu și plângeau toți. Noi de-acum ne dădeam seama, știam cine-i Stalin, dar nici nu am plâns, nici nu ne-am bucurat. Nimeni dintre elevi! Învățătorii erau șocați de moartea lui Stalin: «Cum să trăim fără tată? Cum vom trăi mai departe fără Stalin?»”.

Nicolae Negru (n. 1948, deportat în Siberia, în 1951) scrie: „Într-o zi, el [tata] a venit mai devreme, părea mai relaxat, de o voioșie neobișnuită și, în același timp, agitat, atrăgând și atenția mamei. «S-o întâmplat ceva?», se interesă ea, mirată. «O murit Antihristu», răspunse el cu subînțeles, surâzând mai larg ca niciodată, luminând toată casa... Antihristul era un personaj pe care tata îl menționa destul de des, știam că e rău, că nu-l ascultă pe Dumnezeu... Abia prin clasa a șaptea, venind vorba la școală despre data morții lui Stalin, m-a străfulgerat gândul că «tăticul popoarelor» putea fi Antihristul la care s-a referit tata”.

Sistemul de alimentație publică în RSS Moldovenească în anii 1944-1961

Adrian DOLGHI

ă 0000-0001-6770-6890

Sistemul de alimentație publică din RSSM a reprezentat o componentă fundamentală a organizării sociale și economice sovietice, dezvoltându-se pe baza ideologiei comuniste care promova eliberarea omului de „sclavia casnică” prin alimentația publică colectivă. Originile sistemului se regăsesc în perioada imediat următoare „Revoluției din Octombrie” din 1917, când V. Lenin a semnat decretul pentru crearea întreprinderilor de alimentație publică. În RSS Moldovenească, dezvoltarea sistemului a fost accelerată în perioada postbelică, începând cu hotărârea din 29 mai 1944 privind îmbunătățirea alimentației publice în orașele Soroca, Bălți și pentru personalul feroviar din Chișinău.

Sistemul era organizat strict centralizat, cu decizii fundamentale luate la Moscova și implementate la nivel republican. Această rețea complexă, cunoscută sub denumirea „Obșcepit”, includea cantine, restaurante, bufete, ceainării, bodegi și alte unități alimentare, toate subordonate Comisariatului pentru Comerț, ulterior Ministerul Comerțului.

Evoluția numerică a unităților de alimentație publică reflectă transformările economice ale perioadei. De la 855 de unități, în 1940, numărul a scăzut dramatic la 256, în 1945, din cauza războiului, pentru a crește apoi constant până la peste 1.200, în 1960. Inițial, ponderea unităților rurale era semnificativă, ajungând la peste 50% în anii 1950, dar scăzând ulterior la aproximativ 35% în 1960, ceea ce reflecta procesul de urbanizare. Pentru a asigura aprovizionarea cu produse alimentare, autoritățile au organizat gospodării auxiliare pe lângă stațiile de mașini și tractoare, întreprinderi industriale și instituții, pe baza terenurilor confiscate de la foști moșieri și coloniști germani. Aceste gospodării cultivau legume, cartofi și cereale, crescând și animale pentru nevoile alimentației publice.

Calitatea produselor alimentare și a deservirii constituia o problemă cronică gravă. Meniurile standardizate includeau o gustare rece, două feluri întâi, două feluri doi și o băutură caldă, dar, în practică, oferta era adesea săracă și omogenă. Inspecțiile regulate evidențiau utilizarea materiilor prime alterate, igiena deficitară, lipsa apei potabile și a instalațiilor frigorifice. În

numeroase unități s-au constatat geamuri murdare, produse neprotejate, veselă spălată superficial și infestare cu insecte. Cazuri extreme includeau găsirea unui șoarece în supa destinată muncitorilor sau a unei bucăți de sârmă în clătite. Personalul era deseori necalificat și nepoliticos cu consumatorii. Cantina CC al PC din Moldova exemplifica profund contradicțiile sistemului sovietic. Din 1945, această unitate comercială beneficia de aprovizionare privilegiată cu produse indisponibile pentru restul populației. Documentele de arhivă relevă practici de corupție sistematice.

În anii 1953-1961 au avut loc transformări semnificative prin extinderea rețelei, modernizarea tehnologică și diversificarea meniurilor. S-au deschis noi cantine, restaurante și bufete în centrele administrative importante. Industria alimentară a fost modernizată prin introducerea tehnologiilor noi, fabrici de produse semipreparate și depozite frigorifice. Politica de aprovizionare a devenit mai bine planificată.

Sistemul de alimentație publică din RSS Moldovenească ilustrează contradicțiile fundamentale ale regimului sovietic. Deși conceput să asigure egalitate în accesul la resurse alimentare și să demonstreze superioritatea socialismului, în practică, a fost marcat de privilegii pentru elite, corupție endemică, ineficiență administrativă și o calitate precară a serviciilor. Discrepanțele dintre principiile declarate și realitatea cotidiană au afectat profund viața populației, generând nemulțumiri și strategii informale de adaptare la un sistem alimentar rigid și adesea disfuncțional.

Referințe și delimitări teoretico-metodologice privind noțiunea de „elită intelectuală” în regimurile totalitare

Angela LISNIC

ă 0000-0002-1975-0413

Cercetările din domeniul științelor socioumane contemporane au extins aria subiectelor de examinare științifică. Unul din aceste subiecte îl constituie noțiunile de „intelectualitate” și „elită”, prin definirea acestora fiind desemnată o categorie socială, care, în diferite abordări și direcții de cercetare, este interpretată diferit. Motivul examinării subiectului în cauză este condiționat de tradiția și contextul istoric în care s-a format această categorie socială și modul în care ea s-a consolidat și a influențat canavaua evenimentelor istorice din istoria imediată. Scopul prezentului studiu este definirea interpretărilor referitor la noțiunea de „elită intelectuală” în istoriografia contemporană, pentru determinarea diferențelor și conotațiilor interpretative ale acestei noțiuni. Importanța unei astfel de cercetări este determinată de confuzia și diferențele de interpretare a intelectualității în calitate de categorie socială, în general, și a elitei intelectuale, în particular. Drept surse de cercetare ne-au servit cercetările și articolele cu caracter istoriografic din istoriografia occidentală, postsovietică și contemporană. Generalizarea și universalizarea unor forme și procese ce au loc în societatea contemporană fac ca utilizarea acestei noțiuni să fie, mai mult sau mai puțin, comună, pentru evitarea diferențelor conotative și determinarea conținutului specific al acesteia, ceea ce permite cercetarea trecutului imediat. Totodată, necesită a fi evidențiat și specificul de interpretare a acestei noțiuni în istoriografia contemporană, care examinează regimurile totalitare, în particular, cel din URSS. În prezent, tot mai frecventă și mai actuală revine în atenția cercetătorilor moștenirea regimului totalitar, iar înțelegerea acestei noțiuni din punct de vedere teoretic permite identificarea, explicarea fenomenelor și proceselor istorice pe care le-a moștenit Republica Moldova și care se reflectă în realitatea contemporană.

Prestigiu și marginalitate: salariul învățătorilor din RSSM în perioada postbelică

Liliana ROTARU

ă 0000-0002-3051-5721

Studiul cotidianului intelectualității din RSSM constituie o direcție de cercetare puțin valorificată în istoriografie. Dacă în perioada sovietică, subiectul a fost marginalizat, fiind considerat neproductiv și neîncadrat în paradigma „marilor realizări”, în istoriografia postsovietică interesul s-a orientat preponderent spre teme de istorie politică, în detrimentul istoriei sociale. În plus, analiza cotidianului rămâne un subiect sensibil, riscând să aducă la suprafață compromisuri și adaptări incomode.

În prezentul studiu este abordat unul dintre aspectele definitorii ale cotidianului – salariul învățătorilor din RSSM în perioada postbelică – considerat indicator central al statutului socioeconomic. După 1944, regimul sovietic a încercat să remedieze deficitul cronic de cadre didactice prin deschiderea de instituții pedagogice, organizarea de cursuri gratuite și oferirea de facilități sociale pentru studenți și învățători. Cu toate acestea, majoritatea studenților proveneau din mediul rural, urmărind depășirea propriei condiții sociale, iar din punct de vedere de gen, se remarcă o evidentă feminizare a corpului studentesc. Acest fapt arată atractivitatea redusă a profesiei de învățător, marcată de salarii mici și venituri modeste, percepută mai degrabă ca o șansă de mobilitate socială și stabilitate profesională, în special pentru tinerele din mediul rural.

Învățătorii din RSSM erau salariați diferențiat, în baza unei hotărâri unionale din 1943, în funcție de nivelul de studii, experiență și treapta școlară la care predau. Un debutant la clasele primare primea 350 de ruble în oraș și 325 la sat, ajungând abia după 10 ani la 500, respectiv 450 de ruble. Cei care predau la clasele a VIII-X-a aveau salarii ceva mai mari, însă analiza documentară relevă întârzieri frecvente ale plății cu 4-5 luni, pe fondul penuriei postbelice, al foametei din 1946-1947 și al creșterii prețurilor după reforma monetară și desființarea sistemului de cartele. În aceste condiții, asigurarea unui trai decent era imposibilă, prețurile produselor de bază depășind veniturile lunare ale învățătorilor.

Determinată de imperativul învățământului general obligatoriu, conducerea sovietică a majorat în 1948 salariile și pensiile învățătorilor cu

15%, însă acestea, oricum, au rămas printre cele mai mici din URSS, cadrele didactice câștigând cu aproximativ 24% mai puțin decât muncitorii din industrie. Deși în anii 1948-1956 au fost introduse unele facilități (locuințe gratuite, compensații pentru chirie și combustibil, loturi de teren etc.), aplicarea lor era adesea neuniformă, iar învățătorii semnalau că veniturile le ajungeau doar pentru strictul necesar. Până în 1964, sistemul de salarizare a rămas neschimbat.

Analiza demonstrează că, deși salariile învățătorilor au cunoscut o creștere treptată, nivelul de trai a rămas precar. Această situație reflectă ambivalența regimului sovietic: pe de o parte, retorica despre rolul fundamental al cadrelor didactice, pe de altă parte, menținerea lor într-o poziție materială modestă. Totuși, dificultățile postbelice nu au diminuat prestigiul social al profesiei, mai ales în mediul rural, unde învățătorul era respectat pentru competențe, erudiție și moralitate, profesia constituind adesea un veritabil ascensor social pentru numeroși membri ai intelectualității republicane.

De la fațade transparente la democrație transparentă: arhitecții-profesori Sep Ruf și Günter Behnisch

Irina GOFMAN

ă 0009-0006-5948-4128

În perioada postbelică, în Republica Federală Germania, arhitectura a fost privită nu doar ca un instrument de reconstrucție și modernizare a orașelor, ci și ca un mediator esențial al valorilor democratice. Prin imagini ale transparenței, deschiderii și raționalității, arhitectura a contribuit la formarea unei noi identități sociale. Un rol cheie în acest proces l-au jucat arhitecții care au combinat proiectarea cu activitatea didactică – ideile lor s-au consolidat în mediul academic și au modelat generațiile viitoare. Printre aceștia, deosebit de reprezentativi sunt Sep Ruf și Günter Behnisch, ale căror practici pedagogice se bazau pe principii convergente de deschidere și democratizare.

Sep Ruf (1908-1982) a predat la Academia de Arte Frumoase din Nürnberg (1947-1953) și apoi la Academia de Arte Frumoase din München (1953-1972). Concepția sa pedagogică se fundamenta pe categoria „transparenței”, înțeleasă ca principiu spațial și social al societății democratice. Pentru studenți, Ruf sublinia importanța formelor simple și clare, a structurilor ușoare și a unei arhitecturi care să simbolizeze deschiderea puterii și a societății. Specialistul nu le oferea studenților doar un model artistic și constructiv, ci și o înțelegere a arhitecturii ca purtătoare de sensuri democratice.

Günter Behnisch (1922-2010) a ocupat, începând din 1967, postul de profesor la Universitatea Tehnică din Darmstadt. Practica sa pedagogică se baza pe forme colective de proiectare, pe interdisciplinaritate și pe critica modelelor autoritare de predare. Atelierul de arhitectură devenea, în viziunea lui, un spațiu al interacțiunii democratice, unde erau valorizate dialogul, critica deschisă și luarea comună a deciziilor. Pentru studenți, Behnisch era exemplul viu al modului în care inovațiile ingineresti pot fi combinate cu dimensiunea socială și politică a arhitecturii. Mai târziu, ideile sale despre transparență și accesibilitate democratică au căpătat o consacrare instituțională.

Compararea practicilor pedagogice ale lui Sep Ruf și Günter Behnisch permite evidențierea a două direcții interconectate: transparența ca metaforă

a democrației și democratizarea procesului educațional. Dacă Ruf îi învâța pe studenți să vadă în arhitectură o reflectare a valorilor unei societăți deschise, Günter Behnisch demonstra că însăși formele de predare și de proiectare pot fi organizate democratic. Împreună, ei reprezintă două dimensiuni ale unui proces unic – de la soluții spațiale la modele educaționale, de la fațade transparente la instituții transparente.

Astfel, activitatea pedagogică a lui Sep Ruf și Günter Behnisch depășește cadrul formării profesionale a arhitecților: ea devine parte integrantă a construcției culturale a RFG postbelice. Abordările lor au contribuit la formarea discursului „modernismului democratic”, în care arhitectura era înțeleasă ca practică socială și instrument de reînnoire democratică.

Până în prezent, nu există o comparație sistematică a concepțiilor pedagogice ale lui Sep Ruf și Günter Behnisch în literatura de specialitate; lucrările existente îi tratează separat sau în alte raportări (Ruf – în contextul „arhitecturii transparenței” în RFG postbelică; Behnisch – ca teoretician al „construcției pentru democrație” și profesor la TH Darmstadt). În acest sens, comunicarea propune o nouă lectură comparativă a practicilor lor didactice și a rolului acestora în construirea discursului modernismului democratic. O asemenea abordare permite urmărirea modului în care principiile pedagogice – transparența, colectivitatea și critica deschisă – au trecut în domeniul practicii proiectării și s-au consolidat treptat în cursurile și standardele educaționale din anii 1960-1980.

Profilul crainicului în audiovizualul din RSS Moldovenească. Metode discursive, de limbaj și ținută mediatică

Vitalie GUȚU

» 0000-0002-8398-7909

În perioada postbelică, în RSS Moldovenească, unul dintre cele mai importante instrumente de promovare a politicilor identitare, economice, culturale și lingvistice l-a constituit teleradiodifuziunea. Prin intermediul radioului și televiziunii de atunci se modela percepția publicului. În acest proces de îndoctrinare a consumatorului, crainicul radio și de televiziune, în calitate de imagine publică, devine portavocea discursului oficial și a normelor regimului sovietic. În acest context, crainicul audiovizualului din RSSM respectă protocolul unui discurs riguros, prezentând un conținut controlat de partid, cu utilizarea expresiilor rusificate și a sintaxei și foneticii limbii „moldovenești”. Un aspect al lucrării se va baza pe promovarea retoricii sovietice prin intermediul crainicului, cu accent pe loialitatea față de regimul comunist.

La fel, vom aborda criteriile în baza cărora erau selectați prezentatorii radio/TV în perioada postbelică. Contextual, proiectăm imaginea vizuală a crainicului din RSSM, care era una sobră, decentă, fără excentricități, reflectând imaginea teleradiodifuziunii de la Moscova. În această ordine de idei, prin demersul nostru științific, analizăm comportamentul și abordarea crainicului vremii, care apărea prin intermediul aparatelor radio și a micilor ecrane în fiecare casă. Va fi prezentată experiența mai multor crainici care erau delegați, în urma unui concurs riguros de selecție, să fie la pupitrul programelor radio și de televiziune, având misiunea să transmită mesajele oficiale fără nicio deviere din punct de vedere al tonalității, ritmului și volumului vocii, al aspectului exterior (îmbrăcăminte, coafură, gesturi, background-ul studioului de filmări etc.), al prezenței în cadru. Astfel, remarcăm faptul că aspectele publice ale celor care ieșeau în emisie directă fie la radio, fie la televiziune erau fundamentate pe abordări ale unui stil impersonal, adaptat cu formule standardizate și lozinci propagandistice, menite să transmită stabilitate, autoritate și fidelitate față de linia oficială. În concluzie, putem afirma că profilul crainicului în audiovizualul din RSS Moldovenească a fost construit de factori politici și ideologici sovietici, fiind influențat de metode discursive dictate de Moscova, cu un limbaj controlat și o ținută mediatică ce aveau rolul să inspire încredere și conformism.

Istoria și memoria represiunilor staliniste din R(A)SS Moldovenească în manualele școlare de istorie din ciclul liceal din Republica Moldova

Maria STEPANYANTS

0009-0003-1094-2878

Istoria învățământului liceal este strâns legată de procesul de modernizare a societății. Primele licee, apărute după căderea URSS, au avut misiunea de a pregăti tinerii pentru studii superioare și de a forma elitele culturale și politice. Liceul s-a consolidat ca etapă esențială a educației generale, cultivând gândirea critică, spiritul civic și identitatea națională. Studiul istoriei a ocupat un loc privilegiat, oferind elevilor posibilitatea de a înțelege procesele sociale și politice din trecut, de a valorifica memoria colectivă și de a dobândi capacitatea de analiză critică asupra prezentului.

După 1990, sistemul educațional din Republica Moldova a trecut printr-un amplu proces de reorganizare vizând decomunizarea instituțiilor, a mentalităților și a practicilor de management. Totuși, reformele au fost adesea încetinite de instabilitatea politică și de lipsa de continuitate guvernamentală. Printre punctele vulnerabile s-au numărat gestionarea inefficientă a resurselor umane și persistența unor modele care formau persoane obediente, lipsite de inițiativă și adaptabilitate. În acest context, s-a pus problema diversificării formelor de educație, promovându-se învățământul non-public, autonomia instituțională și o educație centrată pe valori democratice și drepturile omului, în acord cu modelul european.

Un exemplu ilustrativ pentru rolul educației istorice în formarea gândirii critice îl constituie modul în care manualele de liceu abordează tema represiunilor staliniste din R(A)SSM. Aceasta este prezentată într-un cadru mai larg, legat de constituirea și evoluția Republicii Autonome Sovietice Socialiste Moldovenești, creată ca „laborator ideologic” și „cap de pod” pentru expansiunea sovietică spre Basarabia și România. Elevii sunt invitați să identifice obiectivele bolșevicilor, mecanismele de control politic și consecințele directe asupra societății.

Manualul analizează colectivizarea forțată, deportările chiaburilor și foametea din 1932–1933, corelată cu Holodomorul din Ucraina, subliniind caracterul represiv și politic al acestor fenomene. Represiunile staliniste sunt ilustrate prin cazuri concrete de intelectuali, scriitori și lideri locali, arestați

sau executați în timpul Marii Terori, evidențiind teroarea arbitrară și sistematică a regimului. De asemenea, accentul cade pe dimensiunea culturală a represiei – „moldovenizarea” forțată, interzicerea grafiei latine și propaganda ideologică prin școli și presă.

Astfel, istoria învățământului liceal și studiul represiei din RASSM se completează reciproc: liceul ca spațiu de formare a spiritului critic și manualul ca instrument didactic ce invită elevii să reflecteze asupra naturii totalitare a regimului sovietic. Educația istorică nu se reduce la transmiterea de date, ci devine un proces de formare a conștiinței civice, contribuind la cultivarea unor generații capabile să înțeleagă trecutul și să construiască responsabil viitorul.

Societatea Moldovenească de Prietenie și Relații Culturale cu Țările Străine: un instrument al propagandei comuniste

Corina SAVIȚCHI

ă 0000-0002-7232-4878

Această comunicare reprezintă o analiză a documentelor de arhiva privind activitatea desfășurată de Societatea Moldovenească de Prietenie și Relații Culturale cu Țările Străine și implicarea ei în răspândirea propagandei comuniste. Deși declarată drept o instituție destinată promovării prieteniei și colaborării internaționale, societatea a avut, în realitate, misiunea de a crea o imagine pozitivă a Uniunii Sovietice și de a transmite mesaje ideologice către alte țări. Totodată, studiul analizează mecanismele prin care schimburile culturale erau controlate pentru a limita accesul populației la influențele din afara blocului socialist. În același timp, activitatea Societății arată contradicția dintre ideea oficială de „deschidere” și realitatea izolării și cenzurii.

Teatrul Republican de Păpuși „Licurici” – o istorie controversată (aspecte istoriografice)

Violeta TIPA

ă 0000-0001-9930-8520

Comunicarea de față va aborda istoriografia Teatrului Republican de Păpuși „Licurici”, care își rotunjește 80 de ani de activitate. Drumul lung și spinos al istoriei sale începe în anul 1945, când țara abia își revenea din ororile și distrugerile celui de al Doilea Război Mondial. Inițiativa unui grup de entuziaști vor pune bazele celui mai semnificativ teatru destinat copiilor. Chiar de la apariția sa, trupa suscită atenția publicului. Presa republicană ținea – mai mult sau mai puțin – în vizorul său activitatea noii instituții culturale, publicând articole, reportaje, recenzii, informații despre spectacolele în premieră. Anume acele informații, semnate de martorii oculari ai evenimentelor, ne permit azi, la distanța de opt decenii, să urmărim evoluția Teatrului Republican de Păpuși „Licurici”.

Spre marele nostru regret, Teatrul „Licurici” n-a constituit un obiect de cercetare. Critica de specialitate revenea sporadic cu articole referitoare la problemele teatrului de păpuși. Analizele semnate de Leonid Cemortan, Mihai Cimpoi, Gheorghe Cincilei, Pavel Proca și alții ne oferă opinii specializate asupra fenomenului Teatrului „Licurici”. Deși pe parcursul anilor au fost publicate câteva cărți – la 50 de ani ai Teatrului, *O poveste a poveștilor* (Chișinău, 1995), semnată de Gheorghe Cincilei, *Jocul păpușarilor* (Chișinău, 1995), la 60 de ani, *Miracolul păpușăresc* (Chișinău, 2006), precum și *Licurici septuagenar: incursiune istorico-bibliografică* (Chișinău, 2017) –, acestea sunt, în cea mai mare parte, culegeri de crochiuri, articole, eseuri publicate pe parcursul anilor (selectate la dorința coordonatorilor), ce prezintă unele crâmpoie răzlețe din evoluția teatrului. Interes prezintă viziunea maestrului Toma Hoge, actor și regizor, autorul enciclopedicii ediții în cinci volume *Despre arta păpușarilor români. Dialoguri cu maeștrii scenei* (Iași, 2013), în care găsește loc și pentru cele două teatre de păpuși din Republica Moldova – „Licurici” și „Guguță”.

Vom încerca să urmărim istoria teatrului prin intermediul publicațiilor, conturându-i etapele de evoluție, să reamintim spectacolele care, la timpul lor, au adunat săli pline de spectatori nu doar copii, ci și maturi, spectacole ce s-au bucurat de aprecieri înalte, recenzii, trofee ale festivalurilor etc., să

punem în valoare personalitățile teatrului (regizori, actori, scenografi, compozitori, scriitori etc.), care au stat la baza lui, pe cei care și-au adus obolul la edificarea repertoriului acestei instituții culturale, ce a rezistat vicisitudinilor timpului.

Teatrul Republican de Păpuși „Licurici”, cu cele două trupe ale sale (de limbă română și rusă), a diversificat peisajul teatral autohton prin spectacolele sale, bazate pe literatura clasică universală și națională, dar și pe cea contemporană, educând generații întregi de copii în albia valorilor generalumane.

Contribuția etniei polone la dezvoltarea Chișinăului: documentare și valorificare în cadrul Bibliotecii

Adam Mickiewicz

Svetlana GUMENI

Comunicarea își propune să valorifice contribuția etniei polone la dezvoltarea Chișinăului și să evidențieze modul în care Biblioteca de cultură și literatură polonă „Adam Mickiewicz” documentează și promovează această moștenire. Polonezii s-au stabilit la Chișinău încă din secolul al XIX-lea, devenind parte activă a procesului de modernizare urbană și a vieții sociale, culturale și educaționale a orașului.

Prezența lor se resimte în multiple domenii: arhitectură – prin opere semnate de arhitecți și ingineri polonezi care au marcat imaginea capitalei; medicină – prin activitatea unor medici și farmaciști renumiți; educație și cultură, – prin implicarea profesorilor, literaților și a asociațiilor culturale poloneze; precum și în viața civică – prin participarea la inițiative comunitare și filantropice. Această diversitate de contribuții reflectă un model de conviețuire multiculturală, care a definit Chișinăul ca spațiu de interferență a mai multor tradiții și identități.

În cadrul cercetării sunt evidențiate personalități poloneze remarcabile, a căror activitate a lăsat urme durabile în patrimoniul material și spiritual al orașului. Totodată, se subliniază importanța documentării acestor prezențe prin surse istorice, mărturii, publicații și arhive, pentru a restabili memoria colectivă a comunității.

Un rol central în acest proces îl are Biblioteca „Adam Mickiewicz”, fondată cu scopul de a conserva și valorifica patrimoniul polonez din Chișinău. Biblioteca dispune de colecții de carte în limba polonă și despre Polonia, organizează expoziții tematice, conferințe și proiecte de cercetare, menite să facă vizibilă moștenirea culturală a polonezilor și legăturile istorice moldo-polone. Prin activitățile sale, instituția nu doar conservă trecutul, ci și promovează dialogul intercultural și educația istorică a noilor generații.

Astfel, comunicarea aduce în prim-plan atât contribuția istorică a etniei polone la dezvoltarea Chișinăului, cât și eforturile actuale de valorificare instituțională și culturală, demonstrând continuitatea unei tradiții care se regăsește în identitatea contemporană a capitalei.

Opriti muzica! Securitatea impotriva membrilor Clubului „Regilor Liberi”

Denisa Florentina BUDEANCA

ă 0009-0009-5642-7883

În perioada comunistă, Radio Europa Liberă a fost una dintre puținele surse de informare alternative, aflate la dispoziția cetățenilor români. Dacă, inițial, ascultătorii săi fideli erau anticomuniștii convinși, care doreau să acceseze și altfel de informații cu privire la evenimentele politice de pe plan intern și internațional, din 1969, popularitatea acestui post de radio crește spectaculos în rândul tinerilor, odată cu debutul emisiunii muzicale „Metronom”, realizate de Cornel Chiriac.

Pentru tinerii români, dezgustați de cântecele patriotice sau plictisiți de muzica pop românească, emisiunea „Metronom” devine, în scurt timp, „singura sursă de muzică bună”, de fapt, singura modalitate de a fi la curent cu muzica, trupele și cântăreții în vogă în Occident.

Pasiunea lor pentru muzica occidentală nu era însă lipsită de riscuri. O dovadă în acest sens o reprezintă cazul Clubului „Regilor Liberi”, înființat în iulie 1971 de cinci elevi de liceu din Brăila. Membrii clubului își propuneau să audieze împreună emisiunile muzicale difuzate de „Europa Liberă”, să poarte discuții pe marginea lor, să facă schimb de discuri și de informații referitoare la cântăreții sau formațiile preferate.

În octombrie 1971, unul dintre membri a făcut greșeala de a-i trimite o scrisoare lui Cornel Chiriac în R.F.G. (semnată cu pseudonim), în care menționa existența clubului, deplângea situația tinerilor din țară și solicita difuzarea unor melodii preferate.

Scrisoarea nu a ajuns niciodată la destinatar, ci a fost reținută de lucrătorii Securității. Imediat, aceștia au intrat în alertă și au demarat o amplă operațiune, în vederea descoperirii identității membrilor Clubului „Regilor Liberi”. Odată pusă în mișcare mașinăria infernală a Securității, rezultatele nu au întârziat să apară. Autorul scrisorii, un elev al Liceului Industrial de Chimie din Brăila, a fost identificat la 8 noiembrie 1971 și pus sub o atentă supraveghere.

După ce ofițerii poliției politice au reușit să culeagă toate informațiile de care aveau nevoie, în decembrie 1971, membrii Clubului „Regilor Liberi” sunt chemați la sediul Securității locale, unde sunt interogați și obligați să dea

declarații scrise referitoare la „faptele comise”. Totodată, sunt efectuate percheziții la domiciliile lor, prilej cu care le sunt confiscate scrisori și alte lucruri personale.

În 1972, membrii clubului au fost puși în discuție publică în fața elevilor și profesorilor din cadrul unităților școlare de care aparțineau, au fost excluși din Uniunea Tineretului Comunist, iar unii dintre ei au fost avertizați la sediul Inspectoratului Județean de Securitate Brăila. Coșmarul lor însă nu se încheiase. Odată ce i-a prins în malaxor, Securitatea nu intenționa să-i lase să scape: presați sau cointeresați, unii dintre ei au acceptat să devină informatori, iar alții, care nu au acceptat să facă pactul, au fost urmăriți până la prăbușirea regimului comunist.

Galeriile de la Cricova: peisaj industrial în continuă evoluție

Aurelia TRIFAN

0000-0001-9738-3842

Începând cu anii '50 ai secolului al XX-lea, galeriile subterane rămase după exploatarea pietrei de calcar au suscitât interesul vinificatorilor din Republica Moldova. Subteranul oferea un mediu controlat, cu o temperatură și o umiditate constantă, ceea ce îl făcea să constituie cel mai bun mod de păstrare a vinurilor. Ca urmare a examinării galeriilor, au fost formulate propuneri de a le utiliza în calitate de depozite pentru vinuri. Ulterior, au fost integrate și alte funcții: de producere și de expunere a colecțiilor remarcabile. Rețeaua subterană s-a dezvoltat într-o serie de pasaje pentru vehicule, galerii amenajate pentru depozitare și spații tehnologice. Însă nu doar funcțiile utilitare au influențat aspectul acestui centru vinicol nou-format.

De la bun început, galeriile combinatului de vinuri „Cricova” au avut un statut reprezentativ pentru Republica Moldova, servind drept loc de desfășurare a degustărilor naționale și internaționale în cadrul întrunirilor la cel mai înalt nivel. Galeriile au adăpostit prima sală de degustare în incinta unei fabrici de vin – proces legat de transformarea lor în spații publice. Conceput astăzi ca un organism a cărui funcționalitate se diversifică și este exprimată prin asamblarea sălilor de restaurant, muzeu și cinematograf, Complexul vitivinicol de la Cricova a devenit atrăgător și accesibil tuturor turiștilor din țară și de peste hotare.

Galeriile de la Cricova reprezintă astăzi o arhitectură-simbol, fiind semnul distinctiv menit să sublinieze valoarea lor nu numai într-un cadru național, dar și internațional. Arhitectura lor este una individualizată, datorită atât peisajului industrial, determinat de procesul de extracție a pietrei de calcar, cât și de activitatea arhitecților și designerilor.

Irina Press's art on the stage of the National Opera and Ballet Theatre "Maria Bieșu"

Serghei PILIPEȚCHI

0000-0002-9845-7441

Irina Press is a distinguished Russian-Moldovan stage designer whose legacy spans an impressive number of opera, ballet, and drama productions across Belarus, Bulgaria, Germany, the United Kingdom, Moldova, Russia, and Ukraine. Her artistic vision – particularly in stage costume design – has become deeply rooted in the aesthetics of contemporary musical theatre. The phenomenon of Irina Press stands as a unique testament to exceptional talent, creative energy, optimism, and consistently outstanding results. Her art still awaits full scholarly recognition and appreciation.

Born in St. Petersburg and having received an excellent education in her homecity, from 1981 to 2013, with short breaks, she worked, also as the chief painter, at the National Opera and Ballet Theatre "Maria Bieșu" in Chișinău, continuing the strong scenographic traditions of the theater, founded in 1957. On this stage Irina Press created about fifty performances, many of which became part of the treasury of Moldovan national opera and ballet art. Among them S. Prokofiev's opera "The Betrothal in a Monastery", "Sergei Lazo", an opera by D. Gershfeld, E. Doga's ballet "Luceafărul", H. Løvenskiold's "La Sylphide", "Mother Courage" by Belarusian composer S. Cortez, "Adriana Lecouvreur" by F. Cilea. Also G. Verdi's "Don Carlos" and "Un Ballo in Maschera", "Alexandru Lăpușneanu", an opera by G. Mustea, "Romeo and Juliet" by S. Prokofiev, G. Donizetti's "Lucia di Lammermoor" and "Elisir d'Amore", "The Golden Cockerel" and "The Tsar's Bride" by Rimsky-Korsakov etc.

Instituirea studioului „Moldova-Film” în context cinematografic sovietic*

Sorin ȘCLEARUC

ă 0000-0002-8693-3770

Instituționalizarea cinematografiilor naționale în URSS a cunoscut două etape distincte. Prima, între 1920-1930, a vizat republicile unionale fondatoare sau anexate timpuriu, unde s-au constituit primele studiouri republicane precum „Mosfilm”, „Dovzhenko” sau „Gruziafilm”. A doua etapă a urmat anexărilor teritoriale din timpul și după cel de-al Doilea Război Mondial, când au fost create studiouri în republicile baltice și în RSS Moldovenească. În acest context, „Moldova-Film” a fost înființat inițial ca filială (1952), iar în 1957 a fost reorganizat ca studio autonom.

Politica culturală a anilor 1950-1960 a urmărit atât reconstruirea studiourilor afectate de război, cât și extinderea producției cinematografice în teritorii. Construcția masivă de cinematografe și creșterea spectaculoasă a numărului de spectatori reflectau rolul atribuit filmului ca instrument de educație și propagandă. În 1957, două treimi din producția cinematografică provenea din republicile unionale, fapt ce a determinat susținerea studiourilor naționale.

În RSS Moldovenească, cinematografia avea rădăcini modeste. După 1945, necesitatea organizării unui studio propriu a devenit evidentă – atât din considerente ideologice, cât și practice. Astfel, în 1952, la Chișinău s-a constituit un „studiu de cronici și filme documentare”, bazat pe resursele transferate de la Odessa. Deși lipsit inițial de echipamente și cadre calificate, studioul a început să producă reviste cinematografice și să dubleze filme în limba română. Reorganizarea din 1957 a marcat transformarea în „Moldova-Film”, cu extinderea personalului și a infrastructurii. În anii următori, studioul s-a dezvoltat constant, ajungând să numere câteva sute de angajați și să formeze primele generații de cineaști autohtoni. Pentru a suplini lipsa actorilor, în 1963 s-a creat în cadrul instituției un studio de actorie și un departament de regie, iar ulterior – un studio popular de actori, inițiative ce arătau intenția de a forma o bază umană proprie.

* Cercetare realizată în cadrul subprogramului de 010402 „Cultură și politică în contextul schimbărilor regimurilor politice: de la Basarabia românească la Republica Moldova”.

Evoluția internă a studioului „Moldova-Film” demonstrează o tranziție de la structuri rudimentare spre o instituție complexă, cu colegiu de redacție, departamente de scenarii, secții de montaj, de sunet, de filmări combinate și un consiliu artistic responsabil de validarea conținutului. Acest proces reflecta dublul rol al studioului: integrarea în sistemul centralizat al propagandei sovietice și afirmarea treptată a unei producții naționale.

Ocrotirea sănătății în Moldova Sovietică (anii '60 ai sec. XX): stare și probleme

Lilia CRUDU

0009-0007-1758-8575

O atenție sporită s-a acordat reducerii morbidității populației din cauza tuberculozei de toate tipurile, a bolilor infecțioase, a mortalității infantile. Deși în anii '60 situația sanitară în Moldova Sovietică s-a îmbunătățit, totuși reducerea tuberculozei în rândul adulților a fost nesemnificativă. Spre finele anilor 1960, 18 891 de persoane erau diagnosticate cu forma activă a tuberculozei, din care 7 869 aveau tuberculoză pulmonară. Această situație reflecta nu numai cauza care contribuia la această stare – condițiile proaste de trai, alimentația săracă –, dar și refuzul de a se interna pentru tratament de lungă durată în instituțiile medicale de profil.

O altă problemă majoră era impactul negativ al chimizării agriculturii asupra stării sănătății populației. Odată cu creșterea ritmului de dezvoltare a agriculturii, al goanei pentru producerea alimentelor și pentru depășirea țărilor occidentale în domeniul producției agricole, s-a ajuns la aplicarea pe scară largă a substanțelor chimice, cu scopul de a obține recolte record. Această politică de modernizare a agriculturii a avut consecințe grave pentru sănătatea umană, deoarece utilizarea substanțelor chimice toxice a cauzat acumularea lor în sol, în apele de suprafață și subterane, în produsele alimentare și, în final, în țesuturi umane etc. În Uniunea Sovietică a fost luat cursul de a propaga activ protecția plantelor prin intermediul substanțelor chimice. O industrie întreagă producea tot felul de pesticide: bactericide, zoocide, erbicide ș.a.m.d. În anii 1960, comparativ cu anii 1950, utilizarea cantităților de pesticide în RSSM a sporit de 9 ori și, respectiv, a crescut, spre exemplu, de 2-3 ori și numărul afecțiunilor hepatice și colecistite. De subliniat că 50% din pesticidele folosite anual în RSSM în anii 1960 au fost substanțe clororganice. Pesticidele din acest grup (Diclor-Difenil-Tricloroetanul prescurtat DDT) au fost folosite pe scară largă în republică, respectiv, acestea, având capacitatea de a se stoca, se depozitau în țesuturile și organele umane. În perioada anilor 1964-1968, numărul persoanelor intoxicate cronic cu substanțe chimice a fost în creștere, iar spre finalul anului 1968 acest indice s-a dublat.

În mijlocul anilor 1960, serviciul sanitaro-epidemiologic a efectuat cercetări care s-au concentrat asupra prezenței substanțelor chimice, și anume DDT, în produsele vegetale. Au fost analizate o serie de produse, fructe și legume ș.a. S-a constatat că cea mai mare prezență a DDT era în cereale (2 mg/ kg), în mazăre și fasole (2-3 mg/kg), în mere și pere (se ajungea și la 15 mg/ kg). Anual, în rândul populației se înregistrau intoxicații alimentare, cauzate de poluarea produselor cu pesticide. În 1966, în urmă investigațiilor produselor animaliere, s-a constatat că cele mai afectate raioane ce foloseau pesticide erau: Briceni, Tiraspol, Călărași, Fălești ș.a., unde nivelul de afectare a produselor cu DDT varia între 0,2 și 10,4 mg/kg. Prin urmare, funcționarii Ministerului Sănătății urmăreau dinamica morbidităților, mai ales infantile, cauzate de folosirea DDT, a afecțiunilor sistemului reproductiv, a stării sănătății mamei și evoluției copilului. Problemele depistate – de exemplu, creșterea indicilor copiilor născuți prematur, cu malformații, cu retard mental ș.a. – au fost semnalate prin rapoarte speciale.

Museums, alliances, and soft power: Leveraging Ukraine's cultural heritage in a time of crisis

Daria PEREVERTAILO

✉ 0009-0008-3759-7951

As Ukraine confronts unprecedented violence enacted by Russia, its cultural heritage sites have emerged not only as venues of preservation but as vital instruments of soft power. The increasing international attention to Ukrainian art, history, and culture underscores their potential to shape global perceptions, strengthen cultural diplomacy, and mobilise international support. Yet, despite this strategic importance, the sector continues to face systemic barriers: chronic underfunding, insufficient legal and institutional frameworks, lack of reliable data, and the widespread destruction of cultural sites due to ongoing Russian aggression.

This paper strives to ask: How can Ukraine's cultural heritage and museums be harnessed as tools of soft power to reinforce resilience, foster international alliances, and contribute to long-term national development? By examining both the vulnerabilities and opportunities within Ukraine's heritage sector, the study highlights how digital infrastructures, cross-border collaborations, and innovative cultural programming can amplify Ukraine's voice globally. Moreover, by embedding cultural heritage more fully into national strategic and economic policy, museums and heritage institutions can move beyond preservation alone to actively shape narratives, attract investment, and promote cultural tourism.

Drawing on comparative international models of heritage diplomacy as well as Ukraine's evolving cultural initiatives, like The Museum of Stolen Art and Ukrainian Culture Fund, the paper argues for a comprehensive framework in which cultural heritage and museums function as key drivers of Ukraine's soft power, enhancing its global visibility, securing international solidarity, and strengthening its resilience in the face of continuing existential threat.

Însemne teritoriale înregistrate în Armorialul General al Republicii Moldova în anul 2025

Silviu ANDRIEȘ-TABAC

☎ 0000-0001-7224-8716

Anul 2025, din punctul de vedere al heraldicii teritoriale, a fost unul obișnuit. La toate etapele ce țin de instituirea noilor steme și drapele de localități – de la inițierea procesului prin completarea chestionarului heraldic regulamentar până la înregistrarea simbolurilor în Armorialul General al Republicii Moldova prin emiterea decretului prezidențial – au fost înregistrate aproximativ aceleași tempouri și un număr comparabil cu anii precedenți de inițiative noi. Printre particularitățile sesizabile specifice acestui an putem consemna: intrarea în lucru a unor însemne pentru satele mari și cunoscute care anterior stăteau în expectativă (Costești, Sculeni, Volintiri ș.a.); implicarea mai energică a primarilor în procesul elaborativ; întârzierile mari la faza genezei conceptului (din cauza chestionarelor heraldice nerelevante) și la faza realizării desenului însemnului (din cauza penuriei de pictori heraldici implicați). În același timp, a crescut simțitor numărul dosarelor inițiate și abandonate de autoritatea locală, precum și al proiectelor avizate de Comisia Națională de Heraldică și neaprobrate ulterior de către consiliile locale. Din punct de vedere geografic, interesul pentru elaborarea însemnelor a predominat în centrul și sudul țării.

Astfel, în 2025, prin decrete prezidențiale, marcate cu cel de-al doilea mandat al Președintelui Maia Sandu, au fost deja înregistrate în Armorialul General al Republicii Moldova stemele și drapelele noi ale următoarelor unități teritoriale: satul Vălcineț, r-nul Călărași (decret nr. 51-X din 22 ianuarie); satul Brătușeni, com. Brătușeni, r-nul Edineț (nr. 70-X din 6 februarie); satul Gura Galbenei, r-nul Cimișlia (nr. 177-X din 2 mai); satul Andrușul de Jos, r-nul Cahul (nr. 229-X din 9 iunie); satul Suruceni, r-nul Ialoveni (nr. 349-X din 1 august). Alte câteva dosare vor fi încheiate până la sfârșitul anului curent.

Metodele de elaborare a simbolurilor au rămas cele tradiționale, predominând procedeul armelor grăitoare și marcarea particularităților naturale, economice sau culturale. Printre realizările importante trebuie remarcat cazul satului Brătușeni, în ale cărui simboluri, pentru prima dată în

Republica Moldova, au fost introduse mobile cu referire la identitatea etnică ucraineană a locuitorilor: o rămurică de călin cu fructe.

Principalii autori și pictori de simboluri au fost aceiași: S. Andrieș-Tabac, M. Șlapac, A. Gaidașenco, S. Burciu ș.a.

În contextul anului aniversar 2025, când se împlinesc 30 de ani de la instituirea Comisiei Naționale de Heraldică de pe lângă Președintele Republicii Moldova, pe lista factorilor ce influențează heraldica teritorială se adaugă unul nou: amalgamarea voluntară a unităților administrativ-teritoriale. Acest proces, inevitabil din punct de vedere economic, va genera situații heraldice noi: necesitatea de noi steme și drapele comunale, accelerarea ștergerii identității, inclusiv heraldice, a satelor mici și altele ce nu pot fi prevăzute. Astfel, Comisia Națională de Heraldica va trebui din nou să găsească soluții funcționale pentru realitatea administrativ-teritorială schimbătoare.

MUZEOLOGIE

Gamificare pentru activități comunitare de patrimoniu din Cehia, Bulgaria, Italia, România, Slovacia și Republica Turcia

Sergiu MUSTEAȚĂ

ă 0000-0003-2206-9298

În această comunicare voi discuta rolul gamificării în promovarea patrimoniului, care contribuie la o mai bună interpretare și prezentare a siturilor culturale. Studiul face parte dintr-o abordare mai amplă în cadrul unui proiect european. Vor fi abordate diverse practici de aplicare a metodei gamificării pe baza unor studii de caz care permit o analiză critică a modului în care sunt prezentate bunurile de patrimoniu și a impactului acestora asupra publicului larg. Astfel, o echipă internațională din șapte state discută despre modul în care poate fi promovat patrimoniul cultural al comunităților cu o densitate redusă. Studiul se încheie cu o serie de concluzii privind Accesibilitatea, Incluziunea și Creativitatea tehnicilor de gamificare în promovarea patrimoniului cultural. De asemenea, oferă recomandări pentru asigurarea unei interpretări și înțelegeri științifice a patrimoniului cultural, atunci când se aplică metode de gamificare.

Muzeul local – concept și instituționalizare*

Elena PLOȘNIȚA

ă 0000-0001-9061-3369

Subiectul comunicării îl constituie muzeul local – conceptul, instituționalizarea și evoluția lui din a doua jumătate a secolului al XIX-lea până în prezent. Este o temă complexă, actuală, pentru că muzeul local este un loc al memoriei colective, este un centru al patrimoniului local. Iar patrimoniul valorificat confirmă continuitatea identității, devine parte a vieții comunității, a economiei culturale. Dezvoltarea economiei culturale înseamnă dezvoltarea comunității, a societății.

Conceptul de *muzeu local* a fost înregistrat, pentru prima dată în Europa, la nemți în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, când au apărut așa numitele *Heimatismuseum (haimatismuseum)* – muzeu local, *heimat* este o formă de identitate culturală locală. În Rusia această categorie de muzeu este înregistrată oficial în 1920: muzeul local nu era altceva decât muzeul ținutului natal sau, mai corect, *kraevedceskii muzei*, cu cele trei compartimente – istorie, științele naturii, cultură. În perioada sovietică, perioada socialismului dezvoltat, de la cultură s-a trecut la etnografie. În România, la începutul secolului XX, muzee locale sunt considerate cele sătești, care în perioada interbelică vor apărea și în Basarabia.

Astăzi categoria de muzeu local este reflectată în diverse acte normative și legislative în mai multe țări, inclusiv în România, Rusia, Republica Moldova. Conform legislației din Republica Moldova, muzee locale sunt instituțiile muzeale care, prin patrimoniul muzeal deținut, sunt semnificative pentru teritoriul unei localități (sat, comună, oraș sau municipiu). În prezent, patrimoniul muzeelor locale poate deveni o resursă importantă pentru dezvoltarea durabilă, dar el trebuie să răspundă nevoilor speciale și culturale ale societății, ale comunității. Patrimoniul muzeal trebuie valorificat științific și public, prezentat publicului, pentru că un muzeu, oricât de valoros, interesant ar fi, el nu înseamnă nimic în lipsa unei comunități care să-l valorizeze, să-l protejeze, să-l promoveze. Astăzi aproape în fiecare localitate avem un muzeu local cu profil de istorie și etnografie, dar, ca atare, cu multă etno-

* Cercetare realizată în cadrul subprogramului 180101 „Patrimoniul istorico-arheologic muzeal: sistematizare și valorificare științifico-culturală”, la Muzeul Național de Istorie a Moldovei.

grafie și puțină istorie sau chiar fără istorie. Este nevoie de o reprofilare a muzeelor locale, de o reamenajare a expozițiilor permanente, Localitățile din Republica Moldova au nevoie de muzee locale, dar de muzee originale, de diverse profiluri, inclusiv de muzee memoriale, care pot înmagazina referințe privind personajele artistice, culturale și politice ale localității. Este necesară promovarea personalităților care le-au locuit sau definit, a evenimentelor semnificative legate de acestea. Muzeul local contemporan care funcționează trebuie să aibă randament cultural și economic. Altfel astăzi nu se poate. În ultimii ani se discută foarte mult despre dezvoltarea durabilă și este cazul să nu uităm că dezvoltarea durabilă presupune un sistem de valori individuale, care sunt concretizate și în muzeul local.

Contemporary challenges in teaching Museology

Ermile MESKHIA

à 0000-0002-7178-5146

In 2014, Batumi Art Teaching University published my course of lectures on museology in the book form. During the book presentation, the Head of one museum noted, “Why is it presented as a course of lectures and not as a textbook? This book goes beyond a mere lecture course”. I avoided a public response, as I had already clarified in the book’s preface that “It is impossible for a single individual to prepare a modern, comprehensive textbook in museology. The creation of a textbook requires not only significant physical effort but also appropriate competence and experience, alongside specific academic, scientific, and creative skills”.

Why to start with this preface? At present, the state of museology education in Georgia is far from satisfactory. Firstly, “Not a single museology textbook has yet been translated into Georgian. Let alone the creation of original textbooks in the native language... Under such conditions, it is extremely difficult to develop a museology course or an educational programme in museology”.

As for educational programmes, currently only one higher education institution in Georgia (Tbilisi State Academy of Arts) offers an accredited, standalone Master’s programme in Museum Studies. The Master’s programme “Cultural Heritage and Modernity” at Tbilisi State University includes a specialisation in museum studies.

Some undergraduate programmes in history, archaeology, and art history at various universities include a course in museology within their curricula. Evidently, under such circumstances, the preparation of qualified professionals for the museum sector is highly questionable. A similar situation exists in the archival and library sciences fields. Curiously, the Government of Georgia’s list of 16 state-priority professions eligible for public funding does not include educational programmes in Museology.

The situation is even more difficult regarding the teaching of the “Museology” course itself. It is commonly assumed that the subject can be assigned to anyone who needs to have sufficient teaching workload, regardless of whether the lecturer has the competence or experience in delivering the subject.

Modern technologies are advancing so rapidly in the museum sector that, without relevant education, museum personnel are unable to make a transition to new working methods and forms. Outside of the post-Soviet countries, museums in Europe and the United States actively employ innovative technologies to enrich the visitor experience. According to a study conducted by Creative Georgia, some digital tools “...require additional human resources”.

Incorporating both modern technologies and innovative teaching methods into the museology curriculum has become an urgent necessity.

Regional cultural policy and modern challenges of museum management

Tamriko MESKIA

✉ 0009-0009-0412-2594

In the contemporary world, various models of regional cultural policy are found. Each country determines its own approach to culture management based on its political, administrative, and economic principles. Cultural policy serves as a mechanism of the state governance aiming at the preservation of cultural heritage and the development of culture.

Today, regional cultural policy and its institutional framework are becoming increasingly important within the broader field of cultural policy worldwide. In this context, Sweden's experience is particularly noteworthy. The country operates through so-called County Administrative Boards, which represent the central government at the regional level. Each board is headed by the Governor appointed by the central government.

A large number of local museums in Sweden are members of the Swedish Museums Association, which was established in 2004. The Association currently consists of 230 museums. Its primary sources of funding are membership fees and, in rare cases, grant-based financing. The Association is not allocated to private museums. Among its 175 active members, a significant part is comprised of local and regional museums.

In France, due to the country's administrative structure, certain challenges are observed regarding the distribution of competencies in the field of culture. There is actually no specific legislation regulating the division of responsibilities in cultural affairs among communes, departments, regions, and the central government.

In the Carpathian Voivodeship (Poland), all cultural institutions formally operate under the jurisdiction of local governments. None of these institutions are subordinated to the Ministry of Culture. Larger institutions of broader significance fall under the authority of the voivodeship government, while others operate at the district, municipal, or communal levels.

The overall supervision of museums is carried out by the Minister of Culture, while direct supervision is exercised by the District Council. The Ministry directly supervises district museums, which, in turn, oversee the

thematic work of other local government and community museums functioning within the district. District museums are managed and financed by the Voivodeship Government.

In Hungary, the concept, planning, and implementation of the city's cultural life is carried out at the municipal level by community centers.

Germany consists of 16 Federal States (Länder), each of which is responsible for taking nearly all cultural policy-related decisions in an independent manner. The Federal Government supports cultural institutions, including the management and development of the museum se

As for Georgia, regional cultural policy is not defined at the state level. Normative acts upon culture and the Cultural Development Strategy Document generally address issues related to the institutional organization and development of culture. The management of the museum sector is primarily carried out at two levels: national and municipal.

At the national level, only one museum institution has been established – the Georgian National Museum, which is comprised of 10 museums, the National Gallery, 4 house-museums, and 2 scientific research centers.

As for the management of museums at the municipal level, there are two distinct models: one consisting of museums directly subordinated to the municipality, and another encompassing the museums being a part of Museum Associations, such as the Tbilisi Museum Association and the Legal Entity of Public Law (LEPL) – Ajara Museum. These two associations also differ in the management style and structures.

The first museums in Bosnia and Herzegovina

Maciej Adam BACZYŃSKI

✉ 0000-0001-5500-0364

This presentation introduces the history of museums in present-day Bosnia and Herzegovina. It should be emphasised from the outset that they differ from those in the region. Although the idea of establishing a museum in Bosnia and Herzegovina was discussed during the Ottoman period, it was not implemented until the Austro-Hungarian occupation of the country. The Landesmuseum (now known as the National Museum of Bosnia and Herzegovina) was founded on February 1, 1888. While the event posed a breakthrough, professional museology remained limited to this institution for decades. No other institutions came into existence until the interwar period, when Bosnia and Herzegovina became part of the newly formed state of the South Slavs – Yugoslavia. Compared to other European countries, the history of museums in Bosnia and Herzegovina is shorter and different in nature. Unlike those that emerged during the revival of national consciousness, the Landesmuseum was created with the approval of the authorities in Vienna and served to further their political goals. Subsequent museums were also initiated under political influence, helping to strengthen Yugoslav statehood and, after the Second World War, the socialist system. The relatively late and slow development of museums in Bosnia and Herzegovina is therefore an interesting case study that deserves more attention.

Conștiință și acțiune politică. Mișcarea memorandistă (1892-1895). 130 de ani. Retrospectivă expozițională

Ionela Simona MIRCEA

Ovidiu MUNTEAN

Expoziția „*Conștiință și acțiune politică. Mișcarea memorandistă (1892-1894). 130 de ani*”, organizată la Alba Iulia de Muzeul Național al Unirii (dr. Ionela Simona Mircea), în parteneriat cu Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei din Cluj Napoca (dr. Ovidiu Muntean), a (re)adus în atenția publicului un fragment din istoria românilor transilvăneni din timpul regimului dualist al Austro-Ungariei.

Memorandul românilor din Transilvania și Ungaria (1892) a atacat valabilitatea și legalitatea uniunii Transilvaniei cu Ungaria, votată de o Dietă nerepresentativă (1865) și confirmată apoi printr-o lege specială a Parlamentului de la Budapesta (1868), și a denunțat politica ungară de hegemonie și deznaționalizare a poporului român, relatând detaliat situația românilor din Transilvania începând cu anii 1866-1868. Prin apelul la împărat, s-a încercat conștientizarea cercurilor politice vieneze asupra consecințelor nefaste ale regimului dualist.

Ignorați de împărat și de cercurile politice budapestane, târâți în fața instanței, condamnați la ani grei de temniță, memorandiștii (fruntași ai PNR din Transilvania) au primit sprijinul maselor populare, al României și al regelui Carol I. Procesul derulat la Cluj a avut răsunet internațional, fiind urmărit de ziariști acreditați din mai multe țări europene, câștigarea opiniei publice europene de partea lor fiind, poate, cel mai mare succes al memorandiștilor.

Atitudinea Vienei a pus capăt loialismului românilor ardeleni față de împărat. Mișcarea a contribuit la intensificarea colaborării dintre naționalitățile din Ungaria (români, sârbi, slovaci), împotriva regimului dualist, în 1895 organizându-se la Budapesta un Congres al Naționalităților. Mișcarea memorandistă a validat o nouă generație de politicieni români, numită mai târziu cu apelativul *generația Marii Uniri*, care a avut un rol important în înfăptuirea României Mari.

În expoziție au fost prezentate piese puțin cunoscute din patrimoniul celor două muzee. Din patrimoniul muzeului clujean amintim: actele originale ale Procesului memorandistilor din 1894 (actele de acuzare, expunerea de motive, conceptul *Declarației* finale, sentința de condamnare, actele juridice

referitoare la respingerea recursului și încarcerarea memorandiștilor în închisorile din Seghedin și Vaț), telegrame privitoare la manifestările de solidaritate din România, corespondența cu conducerea Ligii culturale de la București, precum și ziare ale vremii ce comentau dezbaterile din sala Redutei din Cluj, unde s-a desfășurat procesul. Au fost expuse și documente și obiecte personale ale dr. Ioan Rațiu (trusa de birou, portretele în ulei ale memorandistului și soției sale Emilia, fotografii de epocă, publicistică, exemplarul tipărit al *Memorandului*, documentele ședinței din 25 martie 1892, unde s-a hotărât data trimiterii actului la împărat și componența delegației care urma să plece la Viena).

Din patrimoniul muzeului albaiulian, dintre piesele prezentate amintim: adeziunile transilvănenilor la mișcarea memorandistă (adunate într-un volum), un *Album deschis din partea deținuților la Vaț în prisoarea de statu și dejucați de Clusiu în procesul Memorandului 1894*, fotografii, sigilii și documente, care au aparținut memorandistului Rubin Pația, precum și câteva manuscrise ale acestuia referitoare la Horea și Avram Iancu ori la istoria orașului Alba Iulia, numere din ziarele *Golgota*, *Tribuna*.

Post-Brancovenian imperial doors in the ancient Romanian art collection of “Aurelian Sacerdoțeanu” Vâlcea county museum

Diana MIREA

ă 0009-0004-6273-4402

From the varied collection of religious objects that make up the cultural heritage dating from the 15th-19th centuries in the collection of ancient Romanian art, we chose to study more carefully the post-brancovenian imperial doors from the “Aurelian Sacerdoțeanu” Vâlcea museum collection – more precisely those dated to 18th century but after 1720.

I did this because after the death of Constantin Brâncoveanu in 1714, the process of secularizing religious art intensified, with the painter emerging from anonymity and signing the finished work. Painters from Vâlcea County collaborated with and influenced both painters and creations from Transylvania and other countries in Wallachia. Last but not least, among the imperial doors presented, we note for a series of doors made by Tudor zugrav, of which we only have the left canate, and a series made by Dimitrie zugrav and dated 1760. Both authors belong to the Costești art workshop, the art workshop from which three of the pairs of doors presented came out. The pair of doors created in the art workshop in Pietrari is also special in its own way, this one highlighting stages of the creation process, firstly because they remained in an intermediate stage of work.

All these reasons, along with their beauty and value, made us study them more carefully and present each of them. We hope that this study will contribute to a more extensive research on post-brancovenian art in the Vâlcea county.

Abordări strategice în pedagogia muzeală incluzivă: studiu de caz și bune practici la Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală

Elena COJOCARI

ă 0009-0004-5033-9536

Trecerea de la o abordare centrată exclusiv pe patrimoniu la una orientată către comunitate reprezintă o tendință majoră în practica muzeală contemporană. În acest context, Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală (MNEIN) din Chișinău își asumă un rol activ în dezvoltarea unor strategii de pedagogie muzeală incluzivă, menite să valorizeze diversitatea culturală și să faciliteze accesul egal la patrimoniu pentru toate categoriile de public. Demersul nostru științific analizează, dintr-o perspectivă interdisciplinară, modul în care MNEIN implementează concepte și metode actuale de educație muzeală, pentru a răspunde nevoilor societății contemporane.

Pornind de la recunoașterea muzeului ca spațiu privilegiat al educației nonformale, cercetarea subliniază importanța trecerii de la transmiterea unilaterală de informații la crearea unor experiențe de învățare participative, interactive și emoțional relevante. Sunt analizate trei dimensiuni-cheie ale pedagogiei muzeale incluzive: componenta fizică (implicarea corpului și a mișcării în procesul de învățare); exponatul muzeal (valorificarea piesei muzeale ca punct de pornire pentru conexiuni personale și comunitare) și narativitatea (povestirea ca instrument de mediere culturală și de stimulare a empatiei istorice).

Un accent deosebit este pus pe strategiile de accesibilizare și incluziune culturală aplicate la MNEIN, atât pentru grupurile vulnerabile, cât și pentru publicul general. Programele educaționale includ adaptări pentru persoane cu dizabilități vizuale, auditive sau cognitive, activități multisenzoriale, ateliere interactive, precum și integrarea tehnologiilor digitale – realitate augmentată, aplicații interactive (ex. „Găsește Dinoteriul”), imprimare 3D – pentru a facilita învățarea și participarea activă.

Valorizarea diversității culturale este reflectată în proiectele și expozițiile temporare, care aduc în atenție patrimoniul etnografic al diferitor comunități din Republica Moldova, promovând respectul pentru tradițiile minorităților și dialogul intercultural. Prin aceste acțiuni, MNEIN își consolidează rolul de

mediator între patrimoniu și comunitate, cultivând atât cunoașterea trecutului, cât și implicarea activă în prezentul social.

Analiza scoate în evidență și aspectele legate de Civic Wellness – „sănătatea civică” a comunității – concept care se referă la starea de bine socială, coeziunea și implicarea activă a cetățenilor în viața publică. În acest sens, muzeul devine mai mult decât un spațiu de conservare și expunere a patrimoniului: el se implică în promovarea justiției sociale, a echității și incluziunii, încurajând participarea civică și dialogul intercultural. Astfel, educația muzeală depășește cadrul strict instituțional, transformându-se într-o platformă vie de dialog și colaborare cu școli, ONG-uri, comunități locale și parteneri internaționali, menită să stimuleze conștiința civică și responsabilitatea socială.

Concluziile cercetării evidențiază faptul că trecerea de la patrimoniu la comunitate nu implică abandonarea valorii obiectului muzeal, ci recontextualizarea acestuia în funcție de nevoile și diversitatea publicului. Pedagogia muzeală incluzivă, aplicată consecvent, poate transforma muzeul dintr-un depozitar static al patrimoniului într-un actor social activ, capabil să stimuleze învățarea pe tot parcursul vieții, să dezvolte empatia culturală și să contribuie la consolidarea identității comunitare. Experiența MNEIN poate servi drept model de bune practici pentru alte muzee de profil, demonstrând că diversitatea culturală, atunci când este valorizată prin educație incluzivă, devine un liant între patrimoniu și comunitate.

The restoration of folding lace fans: case studies

Mariana GUGEANU

ă 0000-0003-1368-853X

Doina ANĂSTĂSOAEI

ă 0009-0009-9528-503X

Arina HUȘLEAG

The present paper aims to present the conservation-restoration interventions applied in the case of two textile items representing clothing accessories – fans – which are part of the collections of two museums in Iași: “Mihail Kogălniceanu” Memorial Museum and the Union Museum.

Heritage textile objects are not eternal. The organic nature of the materials from which they are made cause a natural tendency to degrade from the moment of their creation. Consequently, carrying out conservation-restoration interventions can lead to the preservation of these objects, which are authentic documents that both safeguard the information contained within for future generations and captivate the visitors through their masterful artistry.

The folding fan, an indispensable clothing accessory for ladies and young women in the 19th century, could be made from a variety of materials: wood, ivory, mother-of-pearl, turtle shell, plant weavings, feathers (ostrich, peacock), textile structures, or paper. In terms of shape and materials, the fan exhibits many variations. Structurally, it may consist of a flat element with a handle (flat fan), folding sticks (stick fan), or sticks covered with one or more flat materials. The rigid handle and sticks can be made of organic or inorganic materials, while the flat element can be leather, paper, parchment, or textile.

The restoration of these items faced challenges, both due to the heterogeneous nature of their constituent materials and their advanced state of degradation. The study presents the typology, causes, and forms of degradation, as well as the possibilities and limitations of the conservation-restoration process of two textile fans with folding sticks, dated to the 19th century.

The conservation-restoration interventions applied have made it possible for these textile objects to currently be part of the permanent exhibitions of the two museums in Iași: “Mihail Kogălniceanu” Memorial Museum and the Union Museum.

Hypostases de musée de la personnalité d'Elena Cuza

Simona HĂRMĂNESCU

à 0009-0009-7344-1708

Elena Cuza, est née à Iasi, le 17 juin 1825, la fille du grand maréchal Iordache Rosetti et de Catinca Sturza, les deux apparentés aux plus grandes familles nobles de la Moldavie: les Sturza, les Bals et les Cantacuzino. Elle a passé son enfance à Solesti et à Miclauseni, les deux domaines préférés de ses parents et de ses grands-parents. Ici elle connaît le style de vie des villages roumains, elle développe des attachements envers les gens du milieu, surtout les pauvres, qu'elle va protéger et aider toute sa vie. Ses études, elle les fera à Scheea, chez son oncle maternel, Constantin Sturza et sa femme Agripina. Ses professeurs et ses gouvernantes de l'étranger lui apprendront le français et l'allemand. Adolescente, Elena habitera à Iasi, où elle est invitée aux salons littéraires et aux soirées dansantes chez les Roznovanu et les Cantacuzino Pascanu. En 1844 elle épouse Alexandru Ioan Cuza, le futur prince régnant.

Tout le long de sa vie, Elena Cuza fondera des organismes de charité, parmi lesquels la Résidence des orphelins, devenu la *Résidence Elena Doamna*, de nombreuses écoles, des hôpitaux, des prisons et des résidences de personnes âgées. Mais le Palais de Ruginoasa, sa vraie œuvre, devient son lieu préféré de repos et de retraite. En 1862, Alexandru Ioan Cuza achète le domaine et le palais de Ruginoasa.

Ruginoasa était le paradis d'Elena – tel qu'elle écrivait à sa mère, à Solesti, c'était le seul endroit où elle se sentait heureuse et de bonne humeur. C'est ici qu'elle a élevé ses deux fils adoptés, Dimitrie et Alexandru, nés de la relation de son mari, le prince, avec Maria Obrenovici. C'est toujours ici que son fils Dimitrie s'enlève la vie. Son frère trouve sa fin en Espagne, quelques années plus tard. Dans la même simplicité qu'elle a vécu sa vie, la Princesse Elena s'éteint le 2 avril 1909, à l'âge de 84 ans. Son corps a été déposée à Solesti, dans la même tombe où sa mère avait été enterrée.

Considerații privind clasarea colecției de mașini de scris din patrimoniul Muzeului Național de Istorie a Moldovei

Aurelia CORNEȚCHI

0000-0002-4651-0984

Comunicarea în cauză abordează tema clasării unor bunuri culturale din colecția Muzeului Național de Istorie a Moldovei, în concordanță cu Legea nr. 280/2011 privind protejarea patrimoniului cultural național mobil și cu Normele de clasare a bunurilor culturale mobile, aprobate prin ordinul ministrului culturii nr. 235 din 10.12.2012. Sunt trecute în revistă atât avantajele declanșării procedurii de clasare – ordonarea și clasificarea bunurilor de patrimoniu, actualizarea, completarea și corectarea datelor de identificare ale acestora, crearea unui sistem informatic național pentru bunurile culturale cu valoare excepțională și deosebită –, cât și dificultățile majore întâmpinate în realizarea procesului de clasare – numărul mic de experți în patrimoniu cultural mobil, lipsa principiilor unitare pentru evaluarea criterială a semnificației sau importanței culturale a bunurilor mobile, lipsa evaluatorilor acreditați, lipsa unei reglementări clare de evaluare nominală a bunurilor clasate, lipsa de beneficii semnificative în modul de conservare și gestionare a bunurilor de patrimoniu clasate. Relatarea este adresată specialiștilor din muzee, dar și celor care vin în contact cu patrimoniul cultural mobil, oferind informații utile, practice, care să le servească pentru organizarea procesului de clasare a bunurilor culturale mobile.

În prim-plan este adusă și analizată colecția de mașini de scris, deținută de Muzeul Național de Istorie a Moldovei prin donații și achiziții, supusă procedurii de clasare în prima jumătate a anului 2025, prin care i-a fost stabilită apartenența la categoriile speciale ale Patrimoniului Cultural Național Mobil.

Mașina de scris se numără printre cele mai importante invenții ale omenirii, deoarece a revoluționat procesul de comunicare și a standardizat aspectul scrierilor, devenind un instrument de bază în afaceri, educație și cultură. Inventată în 1714 de Henry Mill, mașina de scris a fost reinventată de-a lungul a circa 300 de ani. În secolul al XIX-lea s-au dezvoltat diverse prototipuri: de la „Typographer”-ul lui William Austin Burt din 1829 și „Balonul de scris” al lui Rasmus Malling-Hansen din 1865 până la prima

mașină cu adevărat comercială, patentată în 1868 de inventatorii americani Christopher Latham Sholes, Carlos Glidden și Samuel W. Soule. Patentul a fost vândut companiei „E. Remington and Sons”, care, în 1873, a început fabricarea în serie și comercializarea cu succes a mașinii de scris „Remington”. În Europa, mașinile de scris au devenit populare începând cu 1883 și au fost folosite pe larg până în anii 90 ai secolului XX.

Colecția Muzeului Național de Istorie a Moldovei cuprinde peste 30 de mașini de scris mecanice, electrice și electronice, datate cu 1899 - anii 1990, realizate de diverse firme cu renume, între care: „Remington Typewriter Company”, „Adlerwerke vorm. Heinrich Kleyer AG”, „Corona Typewriter Company”, „Underwood Typewriter Company”, „Seidel & Naumann AG”, „Olympia-Werke AG”, „Wanderer-Werke AG”, „Mercedes BüromaschinenWerke AG”, „Rheinmetall-Borsig AG”. În urma evaluării importanței istorice, artistice, tehnice și memoriale, douăzeci și două de mașini de scris din această colecție au fost clasate în Patrimoniul Cultural Național Mobil, cinci – în categoria juridică „Tezaur” și 17 – în „Fond”.

Farfuriile din faianță englezească cu imagini arhitecturale și peisagistice în patrimoniul Muzeului Național de Istorie a Moldovei*

Vera SERJANT

ă 0000-0003-2758-8724

Faianța englezească a fost recunoscută drept standardul „articolelor zilnice” încă de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, combinând calitatea, caracterul practic și rafinamentul. La mijlocul secolului al XIX-lea, ea domina piața articolelor de masă, inclusiv cea din Rusia. Printre articolele exportate în Rusia erau și farfuriile, al căror decor era realizat prin metoda *transferprinting* (imprimare prin transfer). Motivele de decorare ale lor au fost diverse. De la mijlocul secolului al XIX-lea, producătorii englezi produc bunuri pentru export patentate. Casele comerciale rusești au încheiat contracte cu fabricile engleze pentru furnizarea de produse din faianță, primind un brevet pentru comerțul privilegiat cu anumite mărfuri, inclusiv cu farfuriile.

În patrimoniul Muzeului Național de Istorie a Moldovei se păstrează mai multe farfuriile din faianță, produse în secolul al XIX-lea în ateliere englezești și rusești. De data aceasta, punem în atenția publicului interesat de istoria faianței și a porțelanului farfuriile de faianță produse în Anglia, unele din ele realizate la comanda Caselor de Comerț din Rusia. Un interes istoric deosebit prezintă farfuriile al căror decor reprezintă imagini cu monumente arhitecturale: monumentul guvernatorului Novorosiei și al Basarabiei, M. Voronțov, din Odesa, produsă în 1865 de compania Hope & Carter din Burslem, și catedrala „Sfântul Isaac” din Sankt-Petersburg, produsă în 1866 de firma G.L. Ashworth & Bros din orașul Hanley. Pe lângă chipul împăratului Austro-Ungariei Josef Frantz pe o farfurie cu genericul „Viena”, produsă în 1869, admirăm patru vederi ale unor clădiri vechi din Viena. O importanță aparte are farfuria cu decorul intitulat „Bessarabia”, produsă de firma „John Meir și fiul” din localitatea Green Gate din suburbia orașului Tunstall, regiunea Staffordșir, în perioada 1860-1880, la comanda Casei de Comerț Trachtenberg & Panthes din Odesa. O altă farfurie are drept decor un ornament cu vase antice, îmbinat cu elemente vegetale și intitulat „Vaze”, produsă în 1868

* Cercetare realizată în cadrul subprogramului 180101 „Patrimoniul istorico-arheologic muzeal: sistematizare și valorificare științifico-culturală”, la Muzeul Național de Istorie a Moldovei.

de firma „Thomas Booth și Fiul” din Tunstall, iar alta – un decor cu genericul „Laconia”, lucrată în atelierul lui John Meir din Green Gate, reprezentând un peisaj rural.

Decorul de pe farfuria este monocrom și este realizat cu vopsea maro și violet. Erau trei culori ale vopselei, care se utilizau la decorare în această perioadă: maro, violet și verde. Unele din farfuriile au fost realizate în tehnica „Ironstone ware” (faianță dură sau semiportelan), inventată de Charles James Mason în 1813.

Farfuriile cu astfel de tematici serveau și ca suvenir. Cumpărătorii, care apreciau calitatea europeană la un preț rezonabil, au preferat produsele acestor fabrici britanice. Comerțul cu așa gen de mărfuri a constituit un mijloc de marketing al negustorilor ruși din unele orașe ale Rusiei: Odesa, Sankt-Petersburg, Moscova, Rostov-pe-Don ș.a.

Book and ex-libris museums – achievements and aspirations

Maria GRABOVSCAIA

0009-0003-1348-1026

In the modern world, museums of the book and the history of printing occupy a special place in the preservation and understanding of humanity's cultural heritage. These institutions – ranging from large international centers to smaller archives and libraries – serve not only as repositories of rare printed artifacts but also as important platforms for research and education. Today, each museum collection offers its own range of exhibition materials: rare editions and manuscripts, printing equipment and tools, book graphics including illustrations and ex-libris. Thus, every museum narrates its own story, yet at the heart of all these narratives lies the book, presented as a cultural, historical, social, and artistic object.

The history of printing is simultaneously a history of technological progress and of artistic development. The creation of museums dedicated to printing and the book has always pursued vital objectives: preserving cultural heritage, making it accessible to the wider public, and drawing attention to the book as a multifaceted cultural phenomenon. Exhibitions are therefore intended not only to display unique artifacts but also to encourage visitors to rediscover the book – as a source of knowledge, as an artistic and historical artifact, and as an integral part of universal culture.

Museum work with the book encompasses a wide spectrum of activities: from organizing permanent and temporary exhibitions, exploring the most effective methods of presenting information, and safeguarding both material and spiritual heritage, to implementing modern technologies for restoration, digitization, and virtual presentation of collections.

Notable examples of such museum work include the German Museum of Books and Writing in Leipzig (Deutsches Buch- und Schriftmuseum), founded in 1884 and recognized as the world's oldest museum dedicated to the preservation of book and print history. Its collections cover the history of paper, printing techniques, illustration, bookbinding, and ex-libris. The Houghton Library at Harvard University (Cambridge, USA) houses rare books and manuscripts, including one of the largest collections of ex-libris in the United States. The National Museum of Romanian Literature (Muzeul Național al Literaturii Române) preserves graphic works by Romanian artists

and rare examples of bookplates from the 19th-20th centuries. The Museum of the Book and Printing of Ukraine (Kyiv, Ukraine) holds early printed books, engravings, ex-libris by Ukrainian and European masters, and unique ownership marks tied to Ukrainian cultural and printing traditions.

In addition, this study intends to consider several other museums of the book and ex-libris in Poland, France, Germany, the Netherlands, the Czech Republic, Austria, the United Kingdom, the United States, Russia, and the Republic of Moldova. For our country, which is only beginning a systematic study of the history of printing, book graphics, and bookplates, participation in this museum community is of particular significance. Museums of the book and ex-libris fulfill a crucial mission: they place national traditions within the broader framework of world cultural history, underscoring the universal importance of the book as both spiritual and artistic heritage of humanity.

**Mărturii elocvente din viața poetului Mihai Eminescu
reflectate în medalistică (colecția Muzeului Național de
Istorie a Moldovei)***

Adelaida CHIROȘCA

0000-0002-7332-9419

Marele scriitor, jurnalist de excepție și poet național român Mihai Eminescu, în scurta și tumultuoasă sa viață, s-a învrednicit să lase posterității un volum imens de lucrări scrise – multilaterale și temeinice prin conținutul ce-l abordau. Fie că tratau subiectul întregirii neamului și cel al etnogenezei poporului roman, fie cel al geniului suprem sau al celui în postură umană, al dragostei, al vieții și morții, al relației dintre om și natură – toate erau elucidate în profunzimea și complexitatea lor. Această muncă titanică și dăruire meseriei până la epuizare n-a fost apreciată cuvenit de semenii săi – unii din interes politic sau conflict personal, alții din invidie, din indiferență sau ignoranță. Unii au încercat chiar să-l „potolească”, îndemnându-l să se consacre liricii și romantismului, și atunci când nu le-a reușit, invocându-i probleme de sănătate mintală și grave încălcări profesionale, l-au izolat ținându-l departe de ceea ce știa să facă el mai bine – să militeze pentru adevărul istoric, apărându-și poporul și țara.

Onorarea postumă a poetului s-a dovedit a fi mai considerabilă, printre primele manifestări fiind gestul amicilor săi din Iași, care, la câteva zile după deces, au bătut o medalie ce evoca chipul poetului din ultima sa fotografie. Acest prim omagiu va fi preluat, în anul 1909, de către gălățeni, care vor emite o medalie cu efigia poetului purtând o cunună de lauri. Au urmat alte aniversări și jubilee, marcate prin baterea de medalii, plachete și insigne, astăzi fiind cunoscute circa două sute de piese medalistice, consacrate marelui Eminescu.

În contextul declarării de către Parlamentul României și cel al Republicii Moldova „Anul 2025 – Anul Eminescu”, propunem publicului larg colecția de medalii eminesciene, conservată în patrimoniul Muzeului Național de Istorie a Moldovei. Adunată pe parcursul timpului, colecția deține piese medalistice, încadrate în perioada mijlocul anilor '80 - anul 2000. Bătute, în mare parte,

* Cercetare realizată în cadrul subprogramului 180101 „Patrimoniul istorico-arheologic muzeal: sistematizare și valorificare științifico-culturală”, la Muzeul Național de Istorie a Moldovei.

la Monetăria Statului din București, colecția include piese emise în Ucraina, în Statele Baltice și în Rusia, în realizarea lor aducându-și contribuția N. Pascu, C. Dumitrescu, V. Gabor, M. Fetița, Șt. Grudinski, Gh. Adoc, H. Ionescu, S. Odainic, A. David, I. Strupulis, A. Baclanov ș.a.

Prin demersul nostru, intenționăm să prezentăm medaliile drept mărturie ce conservă imaginile poetului din diferite etape ale vieții, însoțite de date și comentarii ce amintesc despre anii de școală și studiile universitare, despre activitatea poetului și perioadele de boală și convalescență. Reprezentările din câmpul medaliilor sunt completate cu pasaje din opera protagonistului și din creațiile altor poeți și scriitori de pe ambele maluri ale Prutului. Câmpul unor medalii păstrează ornamente florale ce fac referire la dragostea sa deosebită pentru natură, alte medalii conservă în câmpul lor monumente înălțate în cinstea poetului, prin acestea fiind evocate locurile pe unde trecuse și impactul pe care l-a avut prezența lui aici. În același context, menționăm medaliile ce reproduc busturile lui M. Eminescu amplasate în Republica Moldova ca un omagiu adus marelui poet și o formă de mare apreciere a aportului său în istoria și identitatea românească. Punerea în circuitul științific a colecției menționate va favoriza interpretarea și evaluarea binemeritată a acestei moșteniri muzeale.

Objets de vertu* – metafore ale existenței

Lucia MARINESCU

ă 0000-0002-1364-2286

Termenul *objets de vertu* desemnează totalitatea obiectelor decorative de mici dimensiuni, executate cu o măiestrie remarcabilă, a căror frumusețe transcende utilitatea practică. Aceste obiecte transformă cotidianul într-un spațiu al contemplării estetice, unde ceea ce contează nu este funcția, ci experiența gustului și a armoniei.

În spatele aurului cizelat, al pietrelor rare și al filigranului delicat se ascunde o întreagă filosofie a existenței, a dorinței de a cuprinde eternitatea în forme mici, portabile, discrete. O tabacheră decorată cu emailuri translucide, o pudrieră cu pietre semiprețioase sau un medalion miniatural sunt universuri condensate. În microcosmosul lor, artizanul reușește să fixeze o ordine, o armonie ce scapă vieții haotice. Astfel, *objets de vertu* devin amulete ale unei ordini ideale, semne ale dorinței de perfecțiune. Simbolismul acestor piese se naște în zona de tensiune dintre expresivitatea măiestriei umane, ale ingeniozității și ale gustului rafinat și iluzia efemerului, pentru că funcția lor practică adesea este secundară, eclipsată de valoarea estetică.

Jean Baudrillard, în *Sistemul obiectelor*, afirmă că obiectele nu sunt doar bunuri materiale, ci și semne într-un sistem de diferențe sociale. *Objets de vertu* au fost dintotdeauna purtătoare de prestigiu și marcatori ai apartenenței la elite. O pudrieră cu diamante sau un etui din aur nu se limitează la rolul lor practic, ci comunică statutul, rafinamentul și capitalul cultural al posesorului. Astfel, ele devin un limbaj non-verbal prin care se comunică ierarhii, identități și tradiții.

Muzeul Național de Istorie a Moldovei tezaurizează o luxuriantă colecție de pudriere, tabachere, etuiuri, ceasuri de buzunar, cutiute de bijuterii, realizate în ateliere din Franța, Austria și Rusia la sfârșitul secolului al XIX-lea - începutul secolului al XX-lea. În prezentul demers am urmărit să le evidențiem – atât din punct de vedere al funcționalității, cât și al calităților lor ornamentale –, să abordăm aspecte legate de meșteșugul și arta executării lor și să analizăm diversitatea și simbolistica acestor piese.

* Cercetare realizată în cadrul subprogramului 180101 „Patrimoniul istorico-arheologic muzeal: sistematizare și valorificare științifico-culturală”, la Muzeul Național de Istorie a Moldovei.

Assistive tools in museum context: analysis of International Norms for the development of accessible exhibitions for persons with disabilities

Elena COJOCARI

ă 0009-0004-5033-9536

Museum accessibility represents a major challenge and an essential objective in the development of cultural institutions. In today's socially diverse context, marked by the promotion of human rights, transforming museums into truly democratic spaces becomes imperative to ensure the active and equal participation of all public categories, including persons with disabilities. By integrating assistive technologies and innovative multisensory presentation methods, museums can offer enriched and personalized cultural experiences, contributing to diversifying and deepening access to heritage for various groups. Thus, research in this field is crucial for understanding and implementing global standards that transform museums into friendly and open spaces for all individuals, fostering equitable and sustainable cultural participation.

The United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD), adopted in 2006 and ratified by most member states, provides the legal foundation for cultural accessibility. Article 30 of the CRPD explicitly stipulates the right of persons with disabilities to participate on an equal basis in cultural life, including access to cultural materials in accessible formats, television programs, films, theater, and other cultural activities, as well as to venues such as theaters, museums, cinemas, and libraries. The article also emphasizes access to monuments and sites of national cultural significance, promoting measures to develop the creative and artistic potential of these persons.

At the UNESCO level, the 2015 Recommendation on Museums and Collections underscores the role of museum institutions in safeguarding heritage, promoting diversity, and integrating social inclusion. Recent initiatives, such as UNESCO's 2024 call for best practices in accessible museums, identify and promote innovations in accessibility, including services adapted for persons with visual, hearing, or mobility impairments and the use of assistive technologies for interactive exhibits. The 2025 campaign "Museum for Everyone:

Accessible Museums, Inclusive Future” expands these efforts, highlighting the necessity for museums to adopt universal design principles to combat exclusion.

The International Council of Museums (ICOM) complements this framework with publications such as “Museums without Barriers: A New Deal for Disabled People”, offering practical guidance for eliminating physical and perceptual barriers in museums. This work sets a forward-looking action program promoting access for persons with disabilities through ethical and management standards. ICOM’s 2025 revised Code of Ethics emphasizes integrity, responsibility, and equity, insisting that museums serve society by promoting inclusion and transparency, including through the use of assistive technologies.

In addition to these global frameworks, regional and national guidelines, such as the Smithsonian Guidelines for Accessible Exhibition Design, provide detailed recommendations for multisensory exhibitions, ensuring access to content at multiple intellectual levels and through varied sensory channels. 2025 updates on museum accessibility, developed by organizations like Captioning Star, establish new standards for physical and digital inclusion and staff training, including sensory-friendly exhibits.

In conclusion, these international norms are not merely legal directives but catalysts for museum innovation. Assistive tools – from adapted virtual reality to tactile device – must be systematically integrated into exhibition design to achieve genuine inclusion.

ISTORIA ȘI MEMORIA DEPORTĂRILOR STALINISTE DIN R(A)SS MOLDOVENEASCĂ

Memoria post-totalitară, locurile și comunitățile ei: vulnerabilități, reziliență și rezistență în fața războiului hibrid*

Virgiliu BÎRLĂDEANU

ă 0000-0001-6037-1848

Comunicarea va analiza modul în care memoria post-totalitară determină evoluția spațiului public și politic al Republicii Moldova. În contextul geopolitic marcat de războiul hibrid, persistența mentalității post-totalitare, cu reflexele sale de obediență, conformism și dependență de autoritate, rămâne un factor de vulnerabilitate ce fragilizează cultura democratică. Aceste mecanisme sunt alimentate de nostalgiile după regimul totalitar, prin care este idealizat trecutul represiv și se eșuează procesul de asumare critică a traumei istorice.

În acest cadru, locurile memoriei capătă o semnificație centrală: ele nu funcționează doar ca spații de comemorare, ci și ca terenuri de confruntare simbolică, unde se dispută interpretările trecutului, legitimitatea prezentului și proiectele de viitor. În egală măsură, comunitățile memoriei – grupuri civice, culturale și educaționale – devin actori ai rezilienței și rezistenței, prin cultivarea memoriei critice, prin recuperarea experiențelor represiunii și prin transmiterea unei narațiuni alternative. Comunitățile transformă vulnerabilitățile în resurse identitare și democratice, iar memoria post-totalitară nu rămâne doar un depozit de traume și nostalgii. Prin locurile și comunitățile memoriei, societatea din Republica Moldova își construiește instrumente de reziliență culturală și simbolică.

* Cercetare realizată în cadrul subprogramului 010401 „Coordonatele modernizării social economice, politice, administrative și culturale în Moldova, Basarabia, RASSM, RSSM și Republica Moldova în context regional și european (studii, documente, sinteze)”.

Forme ale stigmatizării în fenomenul deportărilor din RSS Moldovenească

Zinaida BOLEA

0000-0002-9078-3058

Sistemul represiv comunist a intenționat să conceptualizeze un nou tip social – „dușmanul poporului”, iar instrumentalizarea acestui concept ideologic a presupus o serie de acte normative, elaborate și implementate pentru a legaliza stigmatul de „dușman al poporului” și pentru a argumenta necesitatea represiunilor organizate din considerente social-economice, urmate de organizarea discursului stigmatizant și a acțiunilor represive. În demersul nostru, pornim de la premisa conform căreia stigmatizarea include componentele verbale, atitudinale și comportamentale, prezentate în discursul represiv al statului, acestea fiind preluate de o parte a populației. Ca urmare a analizei de conținut a mărturiilor persoanelor deportate, am decelat două tipuri de stigmatizare: stigmatizarea oficială și stigmatizarea neoficială. Stigmatizarea oficială reprezintă un element al metodologiei oficiale represive și este parte din retorica argumentativă a represiunilor, în timp ce stigmatizarea neoficială reprezintă un produs al mentalității de grup, este construită haotic, din elemente ale gândirii magice, accentuate prin mișcările regresive specifice traumelor istorice. Cu referire la dinamica constituirii acestor două forme de stigmatizare, pornim de la ideea întâietății discursului oficial al statului, ca unul central (în sens ideologic și instrumental), construit în cadrul unei ideologii totalitare și care va declanșa discursul sălbatic, neoficial. Această construcție teoretică ne permite să asociem sistemul represiv cu responsabilitatea pentru fenomenul stigmatizării, ceilalți actori ai spațiului comunitar aderând la discursul statului, întotdeauna pe o poziție secundă.

Drama deportărilor staliniste trăită de etnicii minoritari (alogeni) din regiunea de Sud a RSS Moldovenească*

Liudmila CHICIUC

0000-0002-4111-6865

Deportările în masă ale populației din RSS Moldovenească ca formă a politicii staliniste, aplicată în teritoriile ocupate abuziv de URSS, nu au purtat un caracter național sau etnic. Constituind un proces general de represiune a populației, având la bază criteriile politice și de clasă, deportările nu s-au manifestat ca o acțiune îndreptată în mod direcționat spre etnicii minoritari și nu au urmărit strămutarea unui oarecare grup etnic din acest teritoriu. Etnicii bulgari, găgăuzi, ruși, ucraineni, greci ș.a., încadrați de legislația sovietică în categoriile prevăzute a fi deportate, au nimerit în malaxorul ocupației sovietice împreună cu populația majoritară.

Memoriile colectate de la reprezentanți ai comunităților etnice din regiunea de sud a RSS Moldovenească confirmă aplicarea aceleiași model al deportării în toate localitățile, indiferent de grupul etnic care formau majoritatea populației acestora, etnicii minoritari trecând prin aceleași atrocități, suportând aceleași lipsuri și greutăți.

Un moment deosebit, sesizat în cazul familiilor de minoritari deportați, potrivit mărturiilor colectate de la supraviețuitori etnici ruși, bulgari, găgăuzi și greci, este capacitatea de a se descurca în anumite situații mai ușor, datorită cunoașterii limbii ruse. Confesiunile persoanelor intervievate denotă faptul că la locurile cu destinație specială din regiunile îndepărtate ale URSS, copiii și tinerii din aceste familii s-au integrat mai rapid în școli și la studii profesionale, iar unii maturi au avut șansa să realizeze munci mai puțin istovitoare, fiind acceptați în calitate de contabili, administratori pentru unele procese de muncă, supraveghetori, șefi de brigadă, responsabili de depozit etc.

* Cercetare realizată în cadrul proiectului „Comunismul pe înțelesul tinerilor. Transmiterea trecutului recent noilor generații din România și Republica Moldova” (cod: PN-IV-PCB-RO-MD-2024-0039).

Dimensiuni ale vieții cotidiene în timpul foametei din RSS Moldovenească (1946-1947): mărturii despre lipsuri și supraviețuire*

Lidia PĂDUREAC

ă 0009-0004-6176-6648

Foamea din anii 1946-1947, provocată de regimul sovietic prin fiscalitate excesivă în condiții climatice dificile, a constituit una dintre cele mai dramatice traume colective prin care a trecut populația din RSS Moldovenească. Consecințele acestui dezastru nu se reduc doar la pierderile demografice (peste 10% din populație a decedat), ci și la degradarea profundă a condițiilor de viață și la traumele individuale. Studiul de față urmărește să reflecte dimensiunile vieții cotidiene în timpul foametei prin prisma mărturiilor supraviețuitorilor, care completează datele statistice existente.

Mărturiile orale și scrise colectate în perioada post-totalitară relevă o imagine a cotidianului dominat de lipsuri cronice din anii 1946-1947. Hrana era redusă la resurse minime, preponderent rezerve ascunse în gospodării. Lipsurile alimentare erau dublate de precaritatea vestimentației și a încălțăminte. Mulți supraviețuitori evocă situații în care oamenii erau nevoiți să-și vândă hainele mai bune sau obiectele mai prețioase din casă (covoare, prosoape brodate), pentru a cumpăra ulterior produse alimentare. Aceste bunuri erau vândute la piețele improvizate din localități sau duse în Ucraina, în speranța de a aduce în schimb grâu, cartofi sau alte produse. Viața cotidiană era redusă la un efort continuu de supraviețuire, în care sacrificiul familial și ajutorul reciproc deveneau resurse indispensabile. În condițiile înfometării cronice, munca în agricultură și în alte domenii devenea o povară istovitoare, adesea impusă prin constrângeri administrative și presiuni ideologice, o muncă aproape inumană, întrucât oamenii erau nevoiți să-și îndeplinească sarcinile zilnice, fiind la limita puterilor.

În același timp, mărturiile pun în lumină aspecte psihologice, dar și fizice ale supraviețuirii. Umilința, frica și tăcerea impusă de regim au marcat profund conștiința individuală și colectivă. Deși, în multe cazuri, experiențele personale au fost transmise abia după 1990, comportamentul supraviețuitorilor

* Cercetare realizată în cadrul proiectului „Comunismul pe înțelesul tinerilor. Transmiterea trecutului recent noilor generații din România și Republica Moldova” (cod: PN-IV-PCB-RO-MD-2024-0039).

față de „fărâma de pâine” dezvăluia adesea suferința prin care au trecut. În societatea post-totalitară, aceste relatări au început să fie recuperate, cercetate și valorificate, devenind parte a unei culturi a memoriei care își propune să reconstituie faptele istorice, dar și să ofere argumente pentru recunoașterea statutului de victimă a foametei.

Analiza dimensiunilor vieții cotidiene în timpul foametei din RSS Moldovenească aduce în prim-plan cifre, statistici, precum și chipuri, destine de oameni. În prezent, pentru a sfida regimurile dictatoriale, recuperarea și valorificarea acestor mărturii în cercetarea științifică constituie o datorie morală a societății post-totalitare.

Locurile memoriei societății post-totalitare reflectate în discursul muzeului de istorie*

Elena POSTICĂ

ă 0000-0002-8481-6503

Ludmila D. COJOCARU

ă 0000-0002-5025-6376

Comunicarea își propune să prezinte aspecte ale culturii comemorative în societatea post-totalitară din spațiul ex-sovietic, cu referire la statele baltice, Ucraina și Republica Moldova. Cu scopul de a elucida politicile și practicile de edificare a unei culturi a memoriei din perspectiva discursului muzeografic, vor fi analizate *locuri ale memoriei* (*lieux de mémoire*, Pierre Nora) care constituie astăzi patrimoniul memorial european – monumente ridicate în găurile de tren, de unde mii de persoane au fost duse cu forța în așezările speciale și lagărele din URSS, stele comemorative de pe edificiile închisorilor comuniste, troițe înălțate în preajma locurilor execuțiilor în masă, memoriale în amintirea luptătorilor din rezistența anticomunistă, gropile comune cu victimele foametei.

Cristalizarea memoriei istorice prin edificarea acestor monumente îndeamnă vizitatorii la elucidarea evenimentelor marcate – decenii la rând – de tăcerea discursului oficial, dar mai ales de neuitarea celor care au avut de suferit din cauza regimului. Antrenată plenar în practicile de comemorare, valorificarea muzeală a locurilor memoriei contribuie la întreținerea vigilenței societăților post-totalitare de a nu admite repetarea atrocităților trecutului comunist și încurajează interacțiunea între comunitățile și memoriile concurențiale. Demersul muzeografic oferă posibilitatea cunoașterii istoriei și memoriei, a circumstanțelor privind crearea însemnelor comemorative, dar și a evoluției lor în cultura memoriei din societatea post-totalitară. Or, monumentele, la fel ca și alte forme de comemorare a trecutului, sunt parte din patrimoniul nostru european comun. Totodată, topografia memoriei, articulată prin aceste mărturii de amintire a trecutului, ne ajută să înțelegem amploarea fenomenului totalitar și a atrocităților comise de regimul comunist în Europa Centrală și de Est.

* Cercetare realizată în cadrul subprogramului 180101 „Patrimoniul istorico-arheologic muzeal: sistematizare și valorificare științifico-culturală”, la Muzeul Național de Istorie a Moldovei.

The history of Stalinist repression in documents and memories. Case study: Kasîm family from Avdarma village*

Olga TRANDAFILOVA

ă 0009-0004-8891-1155

The presentation will examine the tragic fate of the Kasîm family from the village of Avdarma, who fell victim to Stalinist repressions in 1941. The case study of this family shows the mechanisms of expulsion, the living conditions of special settlers in Kazakhstan, as well as the fate of the mayor of Avdarma in the interwar period, Mikhail Kasîm, who died in the GULAG camps.

Kasîm Mikhail's grandson, Nikolai, who now lives in the city of Cimişlia, is a living bearer of the memory of the family's tragedy. Born in Kazakhstan, from childhood he observed the hard life of people doomed to spend the rest of their days in exile in a foreign land.

The archival and church documents allow us to trace the transition from the Romanian administrative system to Soviet power and reveal the state's attitude to human destinies. The author will devote particular attention to the memories of descendants born during the period of exile, as an important source of preserving historical memory.

The story of the Kasîm family is part of the general tragedy of thousands of people who were subjected to political repression, and highlights the need to preserve the memory of the victims of the totalitarian regime.

* Cercetare realizată în cadrul proiectului „Comunismul pe înţelesul tinerilor. Transmiterea trecutului recent noilor generaţii din România şi Republica Moldova” (cod: PN-IV-PCB-RO-MD-2024-0039).

***ISTORIE, CULTURĂ, CIVILIZAȚIE:
ABORDĂRI INTERDISCIPLINARE***

**An interdisciplinary approach to the Prince Neophytus:
Prince Vaišelga's monasticism and pilgrimage**

Vytas JANKAUSKAS

ā 0000-0001-5132-7917

The phenomenon of religiosity is a subject of interdisciplinary research closely related to the fields of theology, literature, and history. This paper aims to present the religious characteristics of Prince Vaišelga, how he transformed from a cruel pagan into a neophyte prince, who later entered a monastery and embarked on a dangerous pilgrimage.

Historiography agrees that Vaišelga (died 1267) was the eldest son of Mindaugas (c. 1236-1263), the ruler of Lithuania, who was primarily active in the military and administrative spheres. He was one of the first Lithuanian dukes to receive estates in Ruthenia, where he ruled Novahrudok as his father's deputy. Sources describe him as a bloodthirsty and cruel pagan who, after converting, became a devout Christian and favourable to his subjects. However, his conversion did not end there. In 1254, he ceded Novahrudok to Roman (died around 1259), the son of Danylo Romanovich (1206-1264), and retired to the court of the Prince of Halych-Volhynia, where he decided to become a monk and later set out on a pilgrimage to visit the holy mountain.

Scholarly literature debates what this was. Was Vaišelga forced to take monastic vows? Perhaps it was a radical conversion of a neophyte? How does Vaišelga's desire to visit holy places fit into this context?

When assessing Vaišelga as a person, the first attempt is to look at him as the son of a ruler and a politician. Such a view is inaccurate, to say the least. A radical turn towards church structures has been recorded in the case of more than one neophyte from Lithuania. It is in this context that Vaišelga's case should be viewed. It signals that the neophyte was inclined to radically express his affiliation with the new confession.

This paper will present Vaišelga as a scenario for the actions of a neophyte prince, using interdisciplinary research methodology and drawing on a variety of comparative material.

Evaluating newly discovered sources in the context of interpretations and interdisciplinary approaches: Between hermeneutics and manipulation*

Lilia ZABOLOTNAIA

✉ 0000-0001-9807-5809

The identification and utilization of newly discovered historical sources constitute a critical stage in the scholarly understanding of the past, offering the potential to recalibrate established interpretations and to address historiographical gaps. These sources – whether chronicles, manuscripts, archaeological artifacts, iconography, or correspondence – do not exist as independent entities; they acquire meaning and significance only through a process of epistemic mediation. Their intelligibility depends upon disciplined hermeneutics, grounded in established methods of historical research and coordinated with approaches from related disciplines.

In this context, an interdisciplinary approach to newly uncovered sources emerges as an essential safeguard against the distortion of the past. It entails the integration of methodologies and perspectives from multiple fields, including history, philology, archaeology, paleography, anthropology, sociology, political science, art history, and other relevant domains, in order to ensure a comprehensive and rigorous analysis of documentary material. Interdisciplinarity enables researchers to validate the authenticity of sources, contextualize them accurately within their historical period, and reconstruct events as closely as possible to their actual occurrence.

Such an approach constitutes a fundamental instrument for examining source authenticity, establishing provenance, and integrating information into coherent narrative structures. Interdisciplinarity in this sense is not merely a formal exercise of methodological “patchwork” but represents a genuine dialogue between paradigms, designed to prevent interpretive reductionism and anachronistic readings. By applying this methodology, scholars can fully exploit the epistemic potential of new sources while maintaining critical rigor and scholarly integrity.

* Research carried out within the Subprogram 180101 “The historical-archaeological museum heritage: systematization and scientific-cultural valorization” at the National Museum of History of Moldova.

Istoria departamentului românesc al Radio Europa Liberă – izvoarele cercetării și istoriografia problemei

Sergiu Musteață

ă 0000-0003-2206-9298

Comunicarea reprezintă, în primul rând, o analiză a surselor istorice privind istoria Departamentului Românesc al Radio Europa Liberă. O atenție aparte este acordată documentelor din Arhiva Hoover de la Stanford și Open Archive de la Budapesta, care reflectă activitatea RFE/RL. În al doilea rând, sunt prezentate majoritatea studiilor și monografiilor apărute în ultimele cinci decenii la acest subiect. Astfel, pe de o parte, arătăm prin acest studiu diversitatea surselor istorice, care rămân încă modest cercetate. Pe de altă parte, sistematizăm lucrările deja apărute. În același timp sunt prezentate mai multe proiecte care au fost lansate în ultimele trei decenii și care merită să fie dezvoltate pentru a contribui real la cercetarea contribuțiilor Departamentului Românesc al Radio Europa Liberă la combaterea regimului totalitar, la apărarea drepturilor omului, promovarea libertății și democrației și la cunoașterea, în special, a modului în care au fost prezentate realitățile Moldovei Sovietice pe undele Europei Libere.

Teodor Corbea, *Psaltirea în versuri*, manuscris original caligrafiat și miniat la începutul secolului al XVIII-lea

Monica LAZĂR

ă 0009-0000-0697-1658

Muzeul Național al Literaturii Române din București deține un patrimoniu valoros, colecția de manuscrise și carte veche fiind una din cele mai importante. Manuscrisul *Psaltirea în versuri*, caligrafiat și miniat de cărturarul umanist transilvan Teodor Corbea (1670-1725) în anii 1710-1711, este unicat, potrivit criteriului frecvenței, clasat în categoria juridică Tezaur. Scris în limba română cu alfabet chirilic, prețiosul manuscris are 94 de file. A fost restaurat, digitizat la rezoluție înaltă și se păstrează în condiții bune de conservare. Valoarea istorică a documentului este dată de faptul că el reprezintă un veritabil manual al artei poetice și al stilului baroc. *Psaltirea în versuri* de Teodor Corbea, influențată de cea a lui Dosoftei (1673) și de Psalmii din *Biblia de la București* (1688), este remarcabilă pentru studiul acestui gen de carte de cult, dar și al limbii române literare. Teodor Corbea este autorul celui mai vechi dicționar latin-român: *Dictiones latinae cum valachica interpretatione*. A fost diplomat la curtea lui Constantin Brâncoveanu pentru probleme cu spațiul Imperiului Rus.

Avortul în scrierile sfinților părinți și scriitori ai Bisericii

Petru CIOBANU

à 0009-0003-6527-0028

Învățătura biblică, săracă în privința avortului, a fost completată de învățătura părinților și scriitorilor Bisericii, atât cei de limbă latină, cât și de limbă greacă. Biserica primară se găsea în fața unei societăți greco-romane, în care *patria potestas* avea dreptul la infanticid, la abandonarea copiilor, la vânzarea lor și, în caz de necesitate majoră, permitea și avortul. În mentalitatea greco-romană, doar omul liber era subiect al dreptului, nu și sclavul sau copilul. Practicile abortive, foarte răspândite în timpurile de început ale creștinismului, au fost condamnate cu severitate și unanim de Biserică, avortul fiind echivalat cu omuciderea, acesta fiind și punctul asupra căruia se insistă cel mai mult. Nume mari de sfinți părinți ca Iustin Martirul, Tertulian, Eusebiu de Cezareea, Vasile cel Mare, Ciprian de Cartagina, Ieronim, Augustin etc. au condamnat în unanimitate avortul ca o crimă împotriva lui Dumnezeu și a omului.

Pre-psychiatric care of madness in the Romanian Principalities: a critical reassessment

Timotei OPREA-STOIAN

0009-0001-7777-2282

This study reassesses the history of the care of madness in the Romanian Principalities (Wallachia and Moldavia), focusing on both the pre-medical period of the seventeenth and eighteenth centuries and the early stage of the state's involvement in the institutionalisation of the insane during the 1830s-1870s. It revisits several influential theories in the historiography of madness in this region, which have largely remained unchallenged.

The central argument dismantles a long-standing historical myth, perpetuated in historical and sociological literature: the assumption that pre-psychiatric care, practised before the mid-nineteenth century and managed exclusively by monasteries and churches, represented a benign therapeutic approach in contrast to the often abusive medieval European practices. According to this narrative, spiritual interventions such as pilgrimages to miracle-working icons, prayers, special religious services, or isolation in monastic spaces of quietude and reflection offered the insane a gentle form of therapy. This thesis of the “gentleness” of monastic care, however, rests upon a mistranslation of Archbishop Marcus Bandinus's 1646 canonical visitation report. As the study demonstrates, Bandinus in fact affirmed the opposite: the locals subjected the insane to physical abuse and torture in attempts to expel evil spirits, often endangering their lives, while the Jesuits offered them religious and moral remedies that attracted community admiration.

The study also re-examines three historiographical theses that do not withstand primary evidence: (a) that the transfer of lunatics from Malamuc to Mărcuța in 1839 marked the birth of the modern asylum; (b) the conclusion that by the late 1830s it was already possible to speak of the “medicalisation” of madness; and (c) the conviction that with the establishment of the Institute of the Insane at Mărcuța, monastic care ceased.

First brought into scholarly discussion by the author, the primary sources on which this study relies show that:

a) until the 1870s, the description of Mărcuța as a “modern asylum” is unsustainable;

b) the “medicalisation of madness” is, in the Romanian case, a historiographical label applied with undue ease, concealing instead the beginnings of a form of sanitary care for marginals, among whom the mentally ill were included;

c) after 1839, monastic isolation of the insane did not disappear but, on the contrary, intensified, becoming a strategy of a state unable to manage the growing number of cases of insanity through internment at Mărcuța.

By bringing into focus neglected archival evidence, the article shows that the Romanian case does not fit the linear model of medicalisation often assumed in international historiography. Instead, it illustrates a hybrid and gradual trajectory, in which monastic practices coexisted with early institutionalisation and where state involvement was driven more by concerns of order and marginality than by therapeutic intent. This reassessment contributes to the history of psychiatry in Eastern Europe and to broader debates about the meanings, limits, and myths of medicalisation.

The status of women in Romanian society

Mioara NIȚU

ă 0009-0008-6859-6652

The status of women in society is a debatable and constantly evolving concept, influenced by historical, cultural, religious and economic factors. The evolution of the status of women in Romania is a complex process, marked by moments of progress, but also by many obstacles, including gender inequalities, stereotypes and discrimination.

This paper aims to analyze the status of women in Romania, starting from popular traditions and values, to the progress recorded in the modern period, and to the challenges that women face today.

The historical sources, which we will use, provide much more accurate and more numerous information about women on a higher social level, compared to those located at the bottom of the social hierarchy. The status of the former is a special one, they enjoy the privilege of being born into an influential and wealthy family, to which is added the privilege offered by the law. But the essential changes do not occur through the “force” of the law, but through the change of collective mentality, under the influence of the Western way of life. These transformations were achieved gradually, from top to bottom, initially offering only women at the top of the social hierarchy a special status, their role in society becoming an essential one.

The status of women has evolved significantly over the past centuries, but challenges remain. Feminist movements and legal advances have radically changed the way women are perceived and treated, but gender inequalities continue to be a reality in many corners of the world.

Portrait of Zoya from Chisinau, whom Pushkin wanted to marry: a historical and literary analysis

Valentina GRABOVSCAIA

ă 0009-0004-2399-1940

The aim of the work is to attribute one of Pushkin's portraits from the Kishinev period. The study is based on the poet's own work, testimonies of contemporaries (V.P. Gorchakov, I.P. Liprandi); the works of the Romanian scholar G. Bezviconi ("Boierimea Moldovei dintre Prut și Nistru", "Familia Krupenski în Basarabia", "Pușkin în exil").

The methodological basis of the work is observation, comparative and iconographic analysis, historical and cultural interpretation.

The communication examines the family ties of famous Moldovan noble families, such as Krupensky, Millo, Rossetti, and others. Information about the personality of Zoya, her supposed origin, Pushkin's attitude towards her is presented.

In conclusion, it is noted that Pushkin's drawings represent important documentary evidence of the era. They capture images of real people, which makes them significant sources for historical and cultural research.

Aspecte culturale propagandistice ale activității Confederației Generale a Muncii din România în perioada 1945-1947

Florentina MARIN

0009-0008-5229-8108

Confederația Generală a Muncii a apărut în 1945, la 26-30 ianuarie, ca urmare a Congresului General al Sindicatelor Unite. În ziua a patra a ședințelor Congresului era aprobat statutul și lua naștere o uriașă mișcare sindicală, al cărei principal obiectiv era realizarea unei mișcări sindicale unitare și centralizate. *Unitatea de nezdruccinat* era lozinca Congresului, un principiu de bază al organizațiilor sindicale, potrivit rezoluției Congresului, un aspect important în propaganda sindicală. Prin urmare, legătura centrului cu fiecare ramură sindicală, cât și cu sindicatele din fiecare fabrică, din fiecare regiune era un aspect urmărit de politica sindicală.

Organul suprem de organizare a Confederației Generale a Muncii era Congresul General, care se întrunea din 4 în 4 ani. De aceea, în perioada dintre Congrese, rolul central decizional era deținut de Comitetul Executiv, parte a Comitetului Central, condus chiar de președintele Confederației Generale a Muncii. Comitetul Executiv era ajutat inițial, în 1945, de patru comisii, printre care și resortul cultural și resortul presei. Printre obiectiile unor membri ai Congresului referitoare la statut se număra vaga referire la munca culturală, fără detalierea acestui aspect. Pentru a suplini aceste deficiențe, Comisia culturală, în anul 1945, a depus o muncă intensă, în opinia membrilor C.E. al C.G.M., așa cum rezultă din analiza activității acesteia. A organizat teatre, coruri, festivaluri artistice, precum și conferințe publice săptămânale. În primul an de activitate al C.G.M., Comisia culturală se limita numai la capitală, legăturile cu provincia fiind foarte slabe. Dar acest aspect era valabil pentru întreaga activitate a Comitetului Executiv. Propaganda era un instrument eficient pentru a face cunoscută Confederația Generală a Muncii în rândul muncitorilor și pentru a fixa linia de conduită a acestora față de noua organizație. Comisia culturală avea și un rol propagandistic, fiind ajutată de presa sindicală.

Viață sindicală, oficiosul C.G.M. publica în fiecare număr o pagină de cultură și educație, adresată membrilor de sindicat. Obiectivul acestei lucrări este acela de a prezenta acțiunea comisiei culturale, cât și aspectele

propagandistice ale activității acesteia. Pentru a realiza acest obiectiv, am cercetat material arhivistic, precum fondurile ANIC: Fondul UGSR, care face referire specifică la sindicate și la Confederația Generală a Muncii, Fondul Amintiri, memorii și însemnări ale unor personalități despre situația economică, socială și politică din România, 1882-1972, Fondul Comitetului Central al Partidului Comunist Român - Secția Cămară, Fondul CC al PCR - Secția Cadre (3 volume), Fond C.C. al P.C.R. - Secția Organizatorică, Fond C.C. al P.C.R. - Secția Economică, Fond Direcția Generală a Poliției (DGP), Fond Președinția Consiliului de Miniștri - Serviciul Special de Informații, presa vremii, precum cea specifică, Viața sindicală etc. și lucrări istoriografice care conturează realitățile politico-sociale și economice ale vremii, explicând, astfel, acțiunile Confederației Generale a Muncii pe plan cultural-propagandistic, modul în care se realiza propaganda sindicală prin cultură.

Hippie subculture represented in MSSR's mass-media (1969-1973)*

Paula POPOV

а 0009-0007-8521-740X

This study investigates how the Soviet regime in the MSSR represented and reinterpreted the hippie subculture during the late 1960s and early 1970s. Although the hippie movement originated in the Western world, it nevertheless crossed the Nylon Curtain and developed a distinct Soviet version. The research relies on analyses of satirical journals such as “Кипэруш” (“Pepper”) and “Крокодил” (“Crocodile”), which circulated in the MSSR, as well as Soviet cartoons including “The Town Musicians of Bremen” (1969) and “On the Trail of the Bremen Musicians” (1973). This paper argues that by portraying Soviet hippies as young people dressed in colorful clothing, flared pants, long hairstyles, and listening to rock music, the state familiarized the broader public with their appearance while simultaneously framing these traits through a lens favorable to the Communist Party.

In contemporary mass media, certain hippie values, such as friendship, peace, rejection of material wealth, and opposition to capitalism – were selectively emphasized in order to make the subculture appear more compatible with socialist ideals. At the same time, official discourse highlighted the supposed flaws of hippies, presenting them as lazy, immature, and socially marginal. The sources also reveal the construction of a hierarchy among marginalized groups within the MSSR and the USSR more broadly. Hippies were often compared to other outsiders, such as the Roma community, yet they were portrayed more sympathetically. Between 1969 and 1973, mass media discourse consistently showed a relative tolerance of hippies, positioning them as less threatening and more easily assimilable than other socially excluded groups. In conclusion this paper presents the image of the soviet hippies as it was presented by the mass-media sources of the time, with the intent of the state to get the larger population used to the presence of the Soviet hippies, but in with a translation of the party that would discourage others to join them or be seen as a protest movement, to be tolerated but not accepted.

* Research carried out within the Subprogram 180101 “The historical-archaeological museum heritage: systematization and scientific-cultural valorization” at the National Museum of History of Moldova.

Umorul subversiv: rolul anecdotei politice în demascarea propagandei opresive în RSS Moldovenească*

Ana Maria RUSNAC

0009-0000-3315-5795

În perioada cuprinsă între 1945 și 1991, cetățenii din RSSM, ca și alte societăți din interiorul Uniunii Sovietice, s-au confruntat cu o propagandă sistematică, menită să creeze o realitate paralelă, în care sistemul era prezentat drept infailibil, liderii — omniscienți, iar populația — fericită și loială. În acest context, anecdota politică a apărut ca o formă subtilă, dar eficientă de rezistență simbolică. În RSS Moldovenească, această formă de umor subversiv a jucat un rol important în contestarea narațiunii oficiale și în demascarea ipocriziei regimului.

Anecdotele politice, transmise pe cale orală, erau adesea satirice, ironice și codificate, făcând aluzie la absurditățile sistemului: birocratia exagerată, cultul personalității sau penuria omniprezentă. Anecdotele erau spuse cu prudență, în cercuri restrânse, dar funcționau ca veritabile supape sociale, prin care cetățenii își exprimau frustrările și disonanțele cognitive. Departe de a fi simple glume, ele reflectau o înțelegere profundă a realităților politice și sociale și contribuiau la o formă de solidaritate tăcută împotriva opresiunii.

În cadrul acestui studiu, ne propunem să oferim o perspectivă autentică asupra acestor manifestări ale umorului popular, inclusiv în contextul social-politic din RSSM. Sunt prezentate numeroase exemple de anecdote care vizează atât liderii de la Moscova și de la Chișinău, cât și absurditățile vieții cotidiene în RSSM. Prin anecdota în care, de pildă, un cetățean întreabă de ce totul este interzis, iar răspunsul vine prompt — „pentru că așa trebuie să fie într-o țară liberă” — se dezvăluie distanța enormă dintre realitatea propagată oficial și viața trăită de oameni.

Pe lângă funcția sa cathartică, anecdota avea și o dimensiune pedagogică. În absența presei libere și a unor canale autentice de exprimare, umorul devenea un vehicul al adevărului. El oferea o cale de acces la gândirea critică și întreținea conștiința colectivă a faptului că „nu toți cred în minciuna

* Cercetare realizată în cadrul subprogramului 180101 „Patrimoniul istorico-arheologic muzeal: sistematizare și valorificare științifico-culturală”, la Muzeul Național de Istorie a Moldovei.

oficială”. Umorul, în acest context, nu era un simplu divertisment, ci o formă de supraviețuire psihologică și de menținere a unei identități autonome.

Astfel, în RSS Moldovenească, anecdotele politice au constituit o formă de memorie vie, de reacție la propaganda opresivă, dar și de articulare a unei voci alternative, invizibile și, totodată, omniprezente. Ele demonstrează că, chiar și în cele mai represive regimuri, spiritul critic și ironia pot constitui un bastion de libertate. Studiarea acestor forme de umor oferă o perspectivă valoroasă asupra modului în care comunitățile își negociază libertatea în condiții de control totalitar.

Artistul plastic Vasili Șochin: un parcurs de la Fabrică la liber creator

Liliana CONDRATICOVA

ă 0000-0002-8735-3364

În comunicarea de față ne-am propus să discutăm despre calea parcursă de artistul plastic Vasili Șochin (1947, s. Vălcineț, r-nul Călărași - 1922, Chișinău) de la bijutier angajat în cadrul Fabricii de Bijuterii din Chișinău până la liber creator, membru al Uniunii Artiștilor Plastici din Republica Moldova (2012). După o activitate prodigioasă în cadrul Fabricii de Bijuterii din Chișinău (între 1973 și 2001), Vasili Șochin a fost angajat în Atelierul de Giuvaiergerie al Fondului Plastic al Uniunii Artiștilor Plastici, instituit în 1972-1973. Lui V. Șochin îi aparține meritul elaborării schiței artistice a „cerceilor moldovenești”, produși în cantități considerabile în anii 1980-1990. În calitate de bijutier, membru al UAP, a fost autorul numeroaselor articole de bijuterie, cupe decorative, plachete de metal, piese de cult, care au fost prezentate în cadrul Expozițiilor de artă plastică și la Bienalele de artă decorativă, organizate la Chișinău.

În ultima discuție purtată cu regretatul ceramist Nicolae Coțofan, am aflat o serie de aspecte importante, necunoscute anterior, despre activitatea Atelierului de Giuvaiergerie al Fondului Plastic, care și-a sistat funcționarea în 1991-1992, precum și despre creația bijutierului Vasili Șochin, unul dintre puținii artiști plastici din Republica Moldova cu studii specializate în domeniu. Articolele realizate de V. Șochin, atât în calitate de pictor-designer la Fabrica de Bijuterii, cât și în calitate de liber creator, păstrate actualmente, majoritatea, în colecții private, necesită a fi repertoriate, pentru a evita riscul înstrăinării acestora, iar creația bijutierului V. Șochin merită a fi examinată deopotrivă cu creația meșterilor de artă decorativă A. Marco, V. Vasilkov, Gh. Cojușnean, V. Calășnicov, E. Ureche ș.a.

Opera lui Jan Kochanowski: lectură publică la Chișinău și perspective interdisciplinare

Maia STATI-ȘCHIOPU

Jan Kochanowski (1530-1584), cel mai reprezentativ poet al Renașterii din Polonia și tatăl poeziei poloneze, a desfășurat o multiplă activitate socialpolitică în calitate de secretar al regelui, în perioada 1564-1584, și culturală, ca om de litere ce și-a pus amprenta stilistică asupra literaturii polone, definind-o, până la Adam Mickiewicz, în registrul capodoperei, prin scrierile sale: *Respingerea solilor greci* (1579), *Lyricorum libellus*, *Trenurile* (1580), *Elegiarum libri quattuor*, *Bagatele* (1584), *Cânturi*, postum, 1586. Versurile sale, pline de profunzime filosofică, sunt studiate și admirate până în prezent.

În anul 2025, Jan Kochanowski este celebrat în întreaga Polonie ca parte a Programului Național de Lectură. Anunțul a fost făcut de cuplul prezidențial în Grădina Saxonă din Varșovia, invitând polonezii să se alăture într-o lectură comună a operelor sale. Această inițiativă subliniază importanța lui Jan Kochanowski ca părinte al literaturii poloneze.

Biblioteca „Adam Mickiewicz”, al 4-lea an consecutiv, promovează la Chișinău opera literară poloneză în Cadrul Campaniei *Lectura Națională în Polonia*.

Campania *Lectura Națională în Polonia*, organizată la inițiativa Președinției în anul 2012, promovează anual lectura și patrimoniul literar polonez prin sesiuni publice de lectură ale unor opere clasice. În afara granițelor, *Lectura Națională* (Naradowe Czytanie) se desfășoară prin intermediul ambasadelor, consulatelor, Institutelor Poloneze, bibliotecilor și comunităților din diasporă. Evenimentele sunt adaptate la contextul extern și sunt bilingve (polonă+limba gazdă), includ traduceri și materiale informative în limba locală.

Combinând analiza textelor și traducerilor, cercetarea documentară și interviurile (discuțiile) cu organizatorii și participanții, voi aborda interdisciplinar confruntarea datelor istorice cu materialul contemporan. Voi evidenția importanța lecturii publice ca mecanism de conservare și reconfigurare a patrimoniului literar.

**Patrimoniul nostru contează:
moștenirea culturală a familiei Ohanowicz**

Adriana MOCAN

à 0009-0002-1877-2896

Cercetarea relevă istoria conacului familiei Ohanowicz și a moșiei lor din satul Mândâc (Drochia), prezentată retrospectiv pe parcursul a trei secole. În secolul al XIX-lea, contextul cultural este marcat de un pronunțat spirit aristocratic, iar compoziția dendrofloristică a parcului se remarcă printr-o diversitate și valoare botanică deosebită. În 1944 complexul a fost naționalizat, fiind folosit ca tabără pionierească și gospodărie piscicolă, fapt ce a accelerat degradarea edificiilor. Din 1997, acesta este transformat în complexul muzeal „Vila cu parc Mândâc”, însă starea lui rămâne să fie una precară. De-a lungul timpului notăm și careva încercări de conservare, inițiate în cadrul unor proiecte naționale și internaționale. Studiile au inclus analize dendrologice, inventarierea peisajului și propuneri de reabilitare. Abordarea acestui studiu de caz pune în evidență oportunități și impedimente, subliniind provocările de conservare și eforturile de restaurare a unui obiectiv (înscris în Registrul monumentelor Republicii Moldova ocrotite de stat). Practicile bune în domeniu și parteneriatele regionale indică că regenerarea acestui simbol istoric local de importanță națională este posibilă, însă necesită acțiuni coordonate și sustenabile.

Industrial heritage reflected in the collections of the National Museum of History of Moldova: between historical testimony and cultural relevance*

Olga ANDRANOVICI

0000-0003-3542-3671

Industrial heritage encompasses the material and immaterial testimonies of industrial culture that hold historical, technological, social, architectural, and scientific significance. These testimonies include buildings, installations, machinery, laboratories, mills, factories, mines, processing sites, transport infrastructures, energy generation and usage facilities, as well as social spaces such as housing, places of worship, and educational institutions. Within the National Museum of History of Moldova (NMHM), industrial heritage is represented transversally across several collections. The art collection features visual depictions of Moldova's industrial landscape – factories, plants, and workshops – captured through painting, graphic art, and photography. These works offer an artistic perspective on the transformation of urban and rural spaces during the industrialization era. The document collection preserves records, plans, correspondence, and propaganda materials related to industrial activity, illustrating the evolution of economic policies, technologies, and labor relations. Additionally, the archaeology collection includes products of semi-industrial and pre-industrial activity, such as tools, technical components, and remnants of craft workshops, documenting the transition from an agrarian to an industrial economy. The research focuses on the period spanning from the onset of the Industrial Revolution (the second half of the 18th century) to the present, while also examining its pre-industrial and proto-industrial roots. The analysis covers not only preserved objects and structures but also the labor techniques employed, highlighting how these influenced daily life, social organization, and urban development. This presentation proposes a reevaluation of industrial heritage as an integral part of national cultural memory, with educational and identity-building potential. The NMHM plays a vital role in preserving, interpreting, and promoting these testimonies, contributing to a deeper understanding of Moldova's modernization and the societal impact of industrialization.

* Research carried out within the Subprogram 180101 "The historical-archaeological museum heritage: systematization and scientific-cultural valorization" at the National Museum of History of Moldova.

CUPRINS

Program	3
Rezumatetele comunicărilor	30
 ARHEOLOGIE	
<i>Alla HLAVENTCHUK, A set of domestic amulets from the Late Paleolithic site of Anetivka 2</i>	<i>30</i>
<i>Sergii RYZHOV, Vadim STEPANCHUK, Preliminary microanalytical study of non-geometric microliths from layer I of the Mira site (c. 30 ka BP)</i>	<i>31</i>
<i>Guram CHKHATARASHVILI, Spread of obsidian and mobility of early humans in Western Caucasus</i>	<i>33</i>
<i>Dmytro KIOSAK, Cilighider – a new Epigravettian site in the Lower Danube region</i>	<i>34</i>
<i>Adrian BĂLĂȘESCU, Radu VALENTIN, Archaeozoology of the first Neolithic human communities in Dobruja (6th millennium BC)</i>	<i>35</i>
<i>Eugen MISTREANU, Ceramica pictată în așezările gumelnițene la est de râul Prut</i>	<i>36</i>
<i>Sergiu BODEAN, O statueta antropomorfă cu trăsături realiste din așezarea Cucuteni-Tripolie Glinjeni-La Glinjenii Noi</i>	<i>38</i>
<i>Sergiu BODEAN, Prospekțiune arheologică de suprafață în așezarea Cucuteni A-B Dumbrăvița I</i>	<i>39</i>
<i>Adela KOVÁCS, Alexandru NECHIFOR, Doris MISCHKA, Carsten MISCHKA, Constantin APARASCHIVEI, Valentin ENACHE, Piese de mici dimensiuni și reprezentări figurative (antropomorfe și zoomorfe), descoperite în siturile Văculești-La Prisac și Văculești-La Odaie, județul Botoșani</i>	<i>40</i>
<i>Igor MANZURA, Silent dogs of oblivion</i>	<i>41</i>
<i>Svitlana IVANOVA, Sex, age and life. Burials of the Budzhak/Yamna</i>	

culture in the Northwestern Black Sea Region	43
<i>Valeriu BUBULICI, Denis TOPAL, Tumuli din epoca bronzului din apropierea satului Doina, raionul Cahul (săpăturile din 1990)</i>	45
<i>Victor SAVA, Mega-forturile epocii bronzului târziu de la Mureșul de Jos (aprox. 1450-1250 a. Chr.)</i>	46
<i>Mariana SÎRBU, Morminte și depuneri de oase umane în așezările complexului cultural Noua-Sabatinovka-Coslogeni</i>	47
<i>Vasile DIACONU, Jaroslav PEŠKA, Tomáš TENCER, Jan HAVELKA, Jiří GERŠL, Vlad DULGHERIU, Cercetări geofizice și investigații LiDAR la tumuli din zona subcarpatică a județului Neamț (România)</i>	49
<i>Sorin IGNĂTESCU, Irina RUSU, Jan ROMANISZYN, Cercetări interdisciplinare cu privire la utilizarea spațiului în situl arheologic de la Fetești-La Schit</i>	51
<i>Dorin SÂRBU, Înmormântări preistorice și medievale din tumulul de la Baba Ana (Sit 2), jud. Prahova. Săpături preventive pe autostrada A7 Ploiești-Buzău</i>	52
<i>Oleksandr SYMONENKO, Olena DZNELADZE, Denis SIKOZA, Archaeological heritage of the Kherson Region: occupation, destruction, prospects of study</i>	54
<i>Svitlana BILIAIEVA, The preservation of archaeological collections in Ukraine in the modern reality</i>	56
<i>Artur COTRUȚĂ, Mihail BĂȚ, Agenția Națională Arheologică – organ de constatare a faptei ilicite și atribuții de aplicare a sancțiunii în domeniul patrimoniului cultural</i>	57
<i>Livia ERMURACHI, Complexe menajere/depozitare din așezarea Trinca „Izvorul lui Luca”</i>	59
<i>Dumitru CONDREA, Prospekțiuni aeriene, laser terestre și geofizice în cercetarea fortificațiilor epocii fierului din spațiul pruto-nistean</i>	60
<i>Evelina KRAVCHENKO, The Uch-Bash Cemetery: localization, order, dating, funerary and commemoration custom.....</i>	62
<i>Oleksandr MOHYLOV, Investigation of a Scythian earthen grave</i>	

in the Middle Ros Region	64
<i>Irina RUSU</i> , Câteva date despre amenajarea spațiului pentru construcția locuințelor de la începutul celei de-a doua epoci a fierului în partea septentrională a Podișului Nord-Moldovenesc	65
<i>Sergiu SERBINOV, Aurel ZANOCI</i> , Noi așezări ale culturii getice în microzona Hansca, raionul Ialoveni	66
<i>Margareta-Simina STANC, Petre COLȚEANU, Mihaela DANU, Eliza-Ioana CREȚU, Patrizia-Nancy BEJENARU, Mirel BUDEȘTEANU, Constantin-Aurel MOTOTOLEA, Luminița BEJENARU</i> , Resurse animale și vegetale utilizate în economia alimentară a așezărilor din a doua epocă a fierului de la Medgidia (județul Constanța, România): date arheozoologice și arheobotanice	68
<i>Cristian COROLenco, Octavian MUNTEANU, Vadim ȘERBAN</i> , Dincolo de harta cunoscută: un model predictiv pentru siturile Poieniști-Lucașeuca din raionul Orhei	71
<i>Dan MATEI</i> , Asupra Daciei din epoca „anarhiei militare” (Maximinus Thrax-Aurelianus) în 2025: bloc informațional existent și deziderate	73
<i>Mihaela IACOB, Dorel PARASCHIV</i> , Ibida (Slava Rusă, jud. Tulcea, Romania) în epoca romană: date numismatice	75
<i>Margareta-Simina STANC, Constantin BĂJENARU, Eldira Gabriela HUGEANU, Florentina-Rebeca MARCU, Constantin Aurel MOTOTOLEA</i> , Studiul unui eșantion arheozoologic provenit din Cetatea Ulmetum (comuna Pantelimon, județul Constanța, România). Date preliminare pentru nivelul de secol VI p. Chr.	76
<i>Michael MEYER, Octavian MUNTEANU, Vasile IARMULSCHI, Torben SCHATTE, Vadim ȘERBAN, Cristian COROLenco, Cristin GHIMPU, Cătălin CUREA, Nicolae ELFAND</i> , Vestigii medievale în situl I Vancea Sub Pădure: o structură adâncită în sol cu instalație de foc realizată din lut	78
<i>Michael MEYER, Octavian MUNTEANU, Vasile IARMULSCHI, Torben SCHATTE, Cristian COROLenco, Vadim ȘERBAN, Nicolae ELFAND, Cătălin CUREA, Cristin GHIMPU</i> , Vestigii medievale în situl I Vancea Sub Pădure: o structură adâncită în sol	

cu instalație de foc din piatră	80
<i>Mariana GUGEANU</i> , Problematika restaurării piesei textile liturgice	
<i>Stihar</i> provenite din săpături arheologice	82
<i>Dmytro YANOV</i> , Recent coin discoveries from Orheiul Vechi	
Cultural-Natural Reserve	83
<i>Diana STROICI</i> , Locuințele adâncite nr. 2 și 3 din așezarea fortificată	
Alcedar: inventar și context (1953)	85
<i>Ion TENTIUC</i> , Unelte pentru recoltat medievale timpurii,	
descoperite la est de Carpați	87
<i>Gheorghe POSTICĂ</i> , Stratigrafia arheologică a Bisericii Adormirea	
Maicii Domnului de la Mănăstirea Căpriană	89
<i>Gheorghe POSTICĂ</i> , <i>Ion TENTIUC</i> , Istoricul cercetării arheologice a	
așezărilor medievale timpurii de la Alcedar și Echimăuți	90

ISTORIE MEDIEVALĂ ȘI MODERNĂ

<i>Șarolta SOLCAN</i> , Femeia din Transilvania în a doua jumătate a	
secolului al XIV-lea: între familie și autorități	92
<i>Ginel LAZĂR</i> , Un hrisov de la Vasile Lupu, emis la Iași, 26 martie 1642	
(7150), prin care întărește mănăstirii Râșca stăpânirea peste	
satul Ustia, ținutul Orhei	93
<i>Elnur Latif oglu HASANOV</i> , Investigation of some issues of urban	
culture of Ganja based on Medieval sources	94
<i>Igor BERCU</i> , Influența civilizației otomane asupra culturii	
elitei moldovenești	96
<i>Ilona CZAMAŃSKA</i> , Epoca fanarioților în Țările Române: progres	
sau regres?	97
<i>Bardan PETRUȚA</i> , Despre construcțiile laice și ecleziastice ale	
boierilor Rudeni (sec. XVI-XVII).....	98
<i>Radu CÂRCIUMARU</i> , Scurte considerații despre negustorii din	
Târgoviște în prima jumătate a veacului al XVII-lea	99
<i>Ludmila MALAI</i> , Schimbările geopolitice la sfârșitul sec. al XVII-lea în	
Centrul și Sud-Estul Europei în contextul păcii de la Karlowitz	100

<i>Alina FELEA</i> , Între sentimentul religios și afecțiunea familială: epitafurile din Țările Române și țările vecine (a doua jumătate a sec. al XVII-lea - începutul sec. al XIX-lea)	101
<i>Viktor FILAS</i> , A Look at 18 th century Kilia: symbolism and reality in Nikolaus Kleemann's Engraving, Kilianova	103
<i>Ana BOLDUREANU</i> , Descoperiri monetare recente din orașul Chișinău.....	104
<i>Lilia ZABOLOTNAIA</i> , O gravură a lui Dimitrie Cantemir în iconografia europeană: autenticitate istorică, interpretarea artistică și simbolică a portretului	105
<i>Elena CHIABURU</i> , Completări privitoare la istoria celui dintâi volum de poezii tipărite în Țările Române: Ioan Cantacuzino, <i>Poezii nouă</i> (Dubăsari, 1795)	107
<i>Valentin TOMULEȚ</i> , Dificultăți și obstacole în procesul de confirmare a statutului de odnodvorț în Basarabia	109
<i>Ana GRIMALSCHI</i> , Generalul Pavel Kiseleff și elita Țărilor Române în timpul adoptării Regulamentelor Organice	111
<i>Adrian URSACHI</i> , Din activitatea cotidiană a unei instituții regulamentare: Comitetul Sănătății la 1835	112
<i>Mariana URSACHI</i> , Măsuri pentru combaterea lăcustelor în Moldova în prima jumătate a secolului al XIX-lea	113
<i>Anastasia GUȚU</i> , Negustorii basarabeni și barierele vamale în comerțul cu Imperiul Austriac în prima jumătate a secolului al XIX-lea	114
<i>Andrei EMILCIUC</i> , Supunerea fiscală a populației de pe insula Sf. Gheorghe după anexarea la Imperiul Rus (1829-1854)	116
<i>Cristina GHERASIM</i> , Rapoartele guvernatorului civil al Basarabiei – surse importante în studierea istoriei Basarabiei în epoca modernă (studiul de caz: anul 1859)	118
<i>Eugen-Tudor SCLIFOS</i> , Problema Basarabiei la Congresul de pace de la Berlin reflectat în presa britanică (iunie-iulie 1878)	120
<i>Izabela-Gabriela NOVAC</i> , Femeia și sportul în România (1860-1914) în istoriografia românească	121

<i>Maria SMIRNOVA</i> , Școlile parohiale, de zemstvă și ministeriale în comunitățile bulgare din Basarabia în a doua jumătate a secolului al XIX-lea (conform materialelor „Buletinului Eparhial din Chișinău”)	122
<i>Raluca-Nicoleta PLIAN</i> , Prezența armatei imperiale ruse în orașul Iași în timpul Războiului de Independență (1877-1878)	124
<i>Diana EȚCO</i> , Some aspects of the history of healthcare evolution in Bessarabia. Case study: the first years of the implementation of Zemstvo medicine in Bessarabia (the 1870s). Successes and inconsistencies	125
<i>Andreea PANAIT</i> , Odoarele Bisericii „Sfinții Voievozi” din București donate de negustorul Stoian	127
<i>Alla CEASTINA</i> , Archival documents related to the name of Princess Elena Hanzherli-Ghica, the owner of the city of Orhei and its suburbs in the 19 th century	128
<i>Cristina GHERASIM</i> , <i>Diana MOCANU</i> , Involvement of Zemstvo in the protection and education of orphans in Bessarabia (case study: 1899-1903)	129
<i>Violet BOLDUMA</i> , Emigrarea populației din județele Ismail și Akkerman în Extremul Orient la începutul secolului XX	131

ISTORIE CONTEMPORANĂ

<i>Mariana ȘLAPAC</i> , Arhitectura industrială din Basarabia interbelică	132
<i>Cătălina FRANGOPOL</i> , Instituționalizarea silviculturii în Basarabia în perioada interbelică: context, reforme și consecințe	134
<i>Božica Slavković MIRIĆ</i> , Tourist cooperation between Yugoslavia and Albania in the interwar period	135
<i>Ana MOLCOSEAN</i> , Întreprinderile industriale din municipiul Bălți în anul 1937: o radiografie a economiei interbelice	137
<i>Aurel FONDOS</i> , Impactul mass-mediei asupra transformării vieții cotidiene din Basarabia anilor 1930	139
<i>Daniela PATRAȘ</i> , Regele Carol II și responsabilitatea deciziei politice în cedarea Basarabiei (1940)	141

<i>Olga TERZI</i> , Comunitățile bulgară și găgăuză din Basarabia în vara anului 1940.....	142
<i>Alexandru MOLCOSEAN</i> , Documente inedite privitoare la istoricul și activitatea obștilor de muncă din Transnistria	144
<i>Boris TOMANIĆ</i> , The Jassy-Kishinev Offensive and Political Transformations in the Balkans in Late 1944	146
<i>Marian-Alin DUDOI</i> , Complotul descoperit de generalul Rădescu, care avea drept scop răsturnarea guvernului său	147
<i>Crina HAREA</i> , Viziunea lui Lucian Boia despre Regele Mihai	149
<i>Nicolae FUȘTEI</i> , Memorie, mit și manipulare: cazul celor 28 de panfiloviști	150
<i>Anatol PETRENCU</i> , Decesul lui Iosif Stalin în memoriile deportaților basarabeni	152
<i>Adrian DOLGHI</i> , Sistemul de alimentație publică în RSS Moldovenească în anii 1944-1961	154
<i>Angela LISNIC</i> , Referințe și delimitări teoretico-metodologice privind noțiunea de „elită intelectuală” în regimurile totalitare	156
<i>Liliana ROTARU</i> , Prestigiu și marginalitate: salariul învățătorilor din RSSM în perioada postbelică	157
<i>Irina GOFMAN</i> , De la fațade transparente la democrație transparentă: arhitecții-profesori Sep Ruf și Günter Behnisch	159
<i>Vitalie GUȚU</i> , Profilul crainicului în audiovizualul din RSS Moldovenească. Metode discursive, de limbaj și ținută mediatică	161
<i>Maria STEPANYANTS</i> , Istoria și memoria represiunilor staliniste din R(A)SS Moldovenească în manualele școlare de istorie din ciclul liceal din Republica Moldova	162
<i>Corina SAVIȚCHI</i> , Societatea Moldovenească de Prietenie și Relații Culturale cu Țările Străine: un instrument al propagandei comuniste.....	164
<i>Violeta TIPĂ</i> , Teatrul Republican de Păpuși „Licurici” – o istorie controversată (aspecte istoriografice)	165
<i>Svetlana GUMENI</i> , Contribuția etniei polone la dezvoltarea	

Chișinăului: documentare și valorificare în cadrul Bibliotecii Adam Mickiewicz	167
<i>Denisa Florentina BUDEANĂ</i> , Opreți muzica! Securitatea împotriva membrilor Clubului „Regilor Liberi”	168
<i>Aurelia TRIFAN</i> , Galerieile de la Cricova: peisaj industrial în continuă evoluție	170
<i>Serghei PILIPEȚCHI</i> , Irina Press’s art on the stage of the National Opera and Ballet Theatre “Maria Bieșu”	171
<i>Sorin ȘCLEARUC</i> , Instituirea studioului „Moldova-Film” în context cinematografic sovietic.....	172
<i>Lilia CRUDU</i> , Ocrotirea sănătății în Moldova Sovietică (anii ’60 ai sec. XX): stare și probleme	174
<i>Daria PEREVERTAILO</i> , Museums, alliances, and soft power: Leveraging Ukraine’s cultural heritage in a time of crisis	176
<i>Silviu ANDRIEȘ-TABAC</i> , Însemne teritoriale înregistrate în Armorialul General al Republicii Moldova în anul 2025	177

MUZEOLOGIE

<i>Sergiu MUSTEAȚĂ</i> , Gamificare pentru activități comunitare de patrimoniu din Cehia, Bulgaria, Italia, România, Slovacia și Republica Turcia	179
<i>Elena PLOȘNIȚA</i> , Muzeul local – concept și instituționalizare	180
<i>Ermile MESKHIA</i> , Contemporary challenges in teaching Museology.....	182
<i>Tamriko MESKIA</i> , Regional cultural policy and modern challenges of museum management	184
<i>Maciej Adam BACZYŃSKI</i> , The first museums in Bosnia and Herzegovina	186
<i>Ionela Simona MIRCEA</i> , Ovidiu MUNTEAN, Conștiință și acțiune politică. Mișcarea memorandistă (1892-1895). 130 de ani. Retrospectivă expozițională	187
<i>Diana MIREA</i> , Post-Brancovenian imperial doors in the ancient Romanian art collection of “Aurelian Sacerdoțeanu” Vâlcea county	

museum	189
<i>Elena COJOCARI</i> , Abordări strategice în pedagogia muzeală incluzivă: studiu de caz și bune practici la Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală	190
<i>Mariana GUGEANU</i> , <i>Doina ANĂSTĂSOAEI</i> , <i>Arina HUȘLEAG</i> , The restoration of folding lace fans: case studies	192
<i>Simona HĂRMĂNESCU</i> , Hypostases de musée de la personnalité d'Elena Cuza	193
<i>Aurelia CORNEȚCHI</i> , Considerații privind clasarea colecției de mașini de scris din patrimoniul Muzeului Național de Istorie a Moldovei	194
<i>Vera SERJANT</i> , Farfurii din faianță englezească cu imagini arhitecturale și peisagistice în patrimoniul Muzeului Național de Istorie a Moldovei	196
<i>Maria GRABOVSCAIA</i> , Book and ex-libris museums – achievements and aspirations	198
<i>Adelaida CHIROȘCA</i> , Mărturii elocvente din viața poetului Mihai Eminescu reflectate în medalistică (colecția Muzeului Național de Istorie a Moldovei)	200
<i>Lucia MARINESCU</i> , <i>Objets de vertu</i> – metafore ale existenței	202
<i>Elena COJOCARI</i> , Assistive tools in museum context: analysis of International Norms for the development of accessible exhibitions for persons with disabilities	203

ISTORIA ȘI MEMORIA DEPORTĂRILOR STALINISTE DIN R(A)SS MOLDOVENEASCĂ

<i>Virgiliu BÎRLĂDEANU</i> , Memoria post-totalitară, locurile și comunitățile ei: vulnerabilități, reziliență și rezistență în fața războiului hibrid	205
<i>Zinaida BOLEA</i> , Forme ale stigmatizării în fenomenul deportărilor din RSS Moldovenească	206
<i>Liudmila CHICIUC</i> , Drama deportărilor staliniste trăită de etnicii minoritari (alogeni) din regiunea de Sud a RSS Moldovenească	207

<i>Lidia PĂDUREAC</i> , Dimensiuni ale vieții cotidiene în timpul foametei din RSS Moldovenească (1946-1947): mărturii despre lipsuri și supraviețuire	208
<i>Elena POSTICĂ, Ludmila D. COJOCARU</i> , Locurile memoriei societății post-totalitare reflectate în discursul muzeului de istorie	210
<i>Olga TRANDAFILOVA</i> , The history of Stalinist repression in documents and memories. Case study: Kasîm family from Avdarma village	211
ISTORIE, CULTURĂ, CIVILIZAȚIE: ABORDĂRI INTERDISCIPLINARE	
<i>Vytas JANKAUSKAS</i> , An interdisciplinary approach to the Prince Neophytus: Prince Vaișelga's monasticism and pilgrimage	212
<i>Lilia ZABOLOTNAIA</i> , Evaluating newly discovered sources in the context of interpretations and interdisciplinary approaches: Between hermeneutics and manipulation	213
<i>Sergiu MUSTEAȚĂ</i> Istoria departamentului românesc al Radio Europa Liberă – izvoarele cercetării și istoriografia problemei.....	214
<i>Monica LAZĂR</i> , Teodor Corbea, Psaltirea în versuri, manuscris original caligrafiat și miniat la începutul secolului al XVIII-lea	215
<i>Petru CIOBANU</i> , Avortul în scrierile sfinților părinți și scriitori ai Bisericii	216
<i>Timotei OPREA-STOLIAN</i> , Pre-psychiatric care of madness in the Romanian Principalities: a critical reassessment	217
<i>Mioara NIȚU</i> , The status of women in Romanian society	219
<i>Valentina GRABOVSCAIA</i> , Portrait of Zoya from Chisinau, whom Pushkin wanted to marry: a historical and literary analysis	220
<i>Florentina MARIN</i> , Aspecte culturale propagandistice ale activității Confederației Generale a Muncii din România în perioada 1945-1947	221
<i>Paula POPOV</i> , Hippie subculture represented in MSSR's mass-media (1969-1973)	223

<i>Ana Maria RUSNAC</i> , Umorele subversive: rolul anecdotei politice în demascarea propagandei opresive în RSS Moldovenească	224
<i>Liliana CONDRATICOVA</i> , Artistul plastic Vasili Șochin: un parcurs de la Fabrică la liber creator	226
<i>Maia STATI-ȘCHIOPU</i> , Opera lui Jan Kochanowski: lectură publică la Chișinău și perspective interdisciplinare	227
<i>Adriana MOCAN</i> , Patrimoniul nostru contează: moștenirea culturală a familiei Ohanowicz	228
<i>Olga ANDRANOVICI</i> , Industrial heritage reflected in the collections of the National Museum of History of Moldova: between historical testimony and cultural relevance	229

Casa Editorial-Poligrafică Bons Offices SRL
Chişinău, str. Feredeului 4/6, MD-2005
Tel./fax: +37322 50 08 94
Tel.: +37322 50 08 95, +37322 27 66 44
E-mail: bons@bons.md

ISBN 978-5-36241-570-9

9 785362 415709 >